

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS TARYBA**NUTARIMAS****DĖL LIETUVOS NOTARŲ RŪMŲ IR NOTARŲ VEIKSMŲ ATITIKTIES LIETUVOS RESPUBLIKOS KONKURENCIJOS ĮSTATYMO 5 STRAIPSNIO IR SUTARTIES DĖL EUROPOS SĄJUNGOS VEIKIMO 101 STRAIPSNIO REIKALAVIMAMS**

2018 m. balandžio 26 d. Nr. 2S-2 (2018)

Vilnius

(1) Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba 2018 m. balandžio 26 d. posėdyje išnagrinėjo klausimą dėl Lietuvos notarų rūmų (toliau – Notarų rūmai) ir notarų M. S., D. L.–B., S. Š., D. P., J., D. V., V. P., R. O. I. (toliau – ir Notarai) veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 101 straipsnio reikalavimams.

Konkurencijos taryba n u s t a t ė:

(2) Konkurencijos taryba, įtardama, kad Notarų rūmai galimai sudarė konkurenciją ribojantį susitarimą, kuriuo nustatė notarų atlyginimo dydžius už hipotekos sandorių tvirtinimą ir jų taikymo aplinkybes bei galimai už kitus notarinius veiksmus taikomus atlyginimo dydžius, 2017 m. kovo 20 d. nutarimu Nr. 1S-31 (2017) pradėjo tyrimą „Dėl Lietuvos notarų rūmų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“¹ (toliau – Tyrimas).

(3) Vilniaus apygardos administracinis teismas 2017 m. kovo 29 d. nutartimi (toliau – VAAT) leido Konkurencijos tarybos įgaliotiems pareigūnams atlikti veiksmus, numatytus Konkurencijos įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 1 punkte (įtariamų ūkio subjektų patalpų patikrinimas) visose Notarų rūmų naudojamose patalpose, teritorijose ir transporto priemonėse, įskaitant registruotas buveinės patalpas.

(4) Konkurencijos taryba 2017 m. balandžio 5 d. atliko patikrinimą Notarų rūmų registruotos buveinės patalpose bei paėmė Tyrimui galimai įrodomosios reikšmės turinčios informacijos².

(5) Tyrimas papildytas 2017 m. spalio 31 d.³ Notarų (Prezidiumo narių) M. S., D. L.–B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P., R. O. I. atžvilgiu.

(6) Konkurencijos taryba 2017 m. lapkričio 14 d. nutarė įvertinti Notarų rūmų ir Notarų veiksmų atitiktį Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 101 straipsnio reikalavimams.

(7) Tyrimo metu Konkurencijos taryba gavo rašytinius paaiškinimus iš Notarų rūmų, Notarų, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos ir kitų subjektų.

(8) Tyrimo metu nustatytos aplinkybės ir padarytos išvados buvo išdėstytos Konkurencijos tarybos Draudžiamų susitarimų tyrimo skyriaus 2017 m. lapkričio 16 d. pranešime apie atliktą tyrimą Nr. 6S-14 (2017) „Dėl Lietuvos notarų rūmų veiksmų atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 5 straipsnio reikalavimams“ (toliau – Pranešimas)⁴.

¹ Bylos 1 tomas, 1–3 lapai.

² Bylos 3 tomas, 1–3 lapai.

³ Bylos 1 tomas, 10–12 lapai.

⁴ Bylos 19 tomas, 1–53 lapai.

(9) Procedūros dalyviams buvo sudarytos galimybės susipažinti su Tyrimo išvadomis, bylos medžiaga bei pateikti paaiškinimus⁵ dėl įtariamo Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio pažeidimo, taip pat būti išklaustytiems Konkurencijos tarybos 2018 m. vasario 14 d. bylos nagrinėjimo posėdžio metu⁶.

1. Ūkio subjektai

(10) Tyrimo metu buvo nagrinėjami Notarų rūmų bei Notarų M. S., D. L.–B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P., R. O. I. veiksmai derinant atlyginimo dydžius už notarinių veiksmų atlikimą bei aiškinant Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių, patvirtintų Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymu Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo“, (toliau – Laikinieji dydžiai) nuostatas, todėl tolesnėse Nutarimo dalyse aptariamas teisinis reglamentavimas, susijęs su Notarų rūmų bei Notarų veikla.

1.1. Notarų rūmai

(11) Notarų rūmai, kodas 301538058, registracijos adresas Olimpiečių g. 4, LT–09237, Vilnius. Notarų rūmai yra viešasis juridinis asmuo, kurio teisinė forma – asociacija. Notarų rūmai įsteigti vadovaujantis Lietuvos Respublikos notariato įstatymu.

(12) Notarų rūmai yra notarų savivaldos institucija, vienijanti visus Lietuvos notarus. Kiekvienas notaras yra Notarų rūmų narys⁷. Savo veikloje Notarų rūmai vadovaujasi Lietuvos Respublikos įstatymais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais bei kitais norminiais teisės aktais ir Lietuvos notarų rūmų statutu⁸. Notarų rūmų statutą priima Notarų rūmų susirinkimas ir tvirtina teisingumo ministras⁹.

(13) Notarų rūmai koordinuoja notarų veiklą, rūpinasi notarų kvalifikacijos kėlimu, atstovauja notarų interesus valstybinėse institucijose, rengia norminių teisės aktų projektus notariato klausimais, vienodina notarinę praktiką ir vykdo kitus uždavinius numatytus Notariato įstatyme ir Notarų rūmų statute¹⁰. Notarai, be kita ko, vadovaujasi Notarų rūmų nutarimais¹¹.

(14) Notarų rūmų organai yra Notarų rūmų narių susirinkimas, Notarų rūmų prezidiumas, Notarų rūmų prezidentas, Notarų rūmų viceprezidentas, Notarų garbės teismas, Notarų rūmų revizijos komisija. Notarų rūmų valdymo organai yra Prezidiumas ir Prezidentas¹². Notarų rūmams atstovauja Prezidentas, kuris taip pat vadovauja Notarų rūmų administracijos personalui¹³. Notarų rūmų einamąją veiklą užtikrina ir Notarų rūmų organus bei komisijas aptarnauja Notarų rūmų administracija, kurios darbo reglamentą, struktūrą, darbuotojų skaičių, jų funkcijas ir atlyginimus tvirtina Prezidiumas¹⁴.

(15) Prezidiumas yra kolegialus Notarų rūmų valdymo organas. Prezidiumą sudaro aštuoni nariai, kuriuos trejiems metams skiria (renka) Notarų rūmų narių susirinkimas. Kandidatai į

⁵ Bylos 20 tomas, 31–88 lapai; Bylos 22 tomas.

⁶ Bylos 24 tomas, 1–28 lapai.

⁷ Notariato įstatymo 8 straipsnis.

⁸ Lietuvos notarų rūmų statuto 3 straipsnio 2 dalis.

⁹ Notariato įstatymo 8 straipsnis.

¹⁰ Notariato įstatymo 9 straipsnis.

¹¹ Notariato įstatymo 13 straipsnis.

¹² Lietuvos notarų rūmų statuto 12 straipsnis.

¹³ Lietuvos notarų rūmų statuto 27 straipsnio 2 dalies 1 ir 7 punktai.

¹⁴ Lietuvos notarų rūmų statuto 35 straipsnio 1 dalis.

Prezidiumo narius išrenkami atitinkamų apygardų notarų susirinkimuose¹⁵. Prezidentas ir Viceprezidentas yra Prezidiumo nariai. Prezidentas yra Prezidiumo pirmininkas¹⁶. Notarų rūmų Prezidiumo kompetencijai priskiriama užtikrinti tinkamą Notarų rūmų funkcijų atlikimą; Notarų rūmų susirinkimo nutarimų vykdymą; valdyti, naudoti ir disponuoti Notarų rūmų turtu neviršijant Notarų rūmų susirinkimo patvirtintos pajamų ir išlaidų sąmatos; priimti nutarimus dėl sandorių sudarymo; teikti pasiūlymus Notarų rūmų susirinkimui dėl Notarų rūmų nario mokesčio ir kitų tikslinių įnašų dydžių, užtikrinančių efektyvų Notarų rūmų funkcionavimą; išklausti Notarų rūmų komisijų ataskaitas apie jų atliktą darbą; tvirtinti Prezidiumo darbo reglamentą; priimti į darbą (atleisti) Notarų rūmų darbuotojus; tvirtinti Notarų rūmų darbuotojų pareiginius nuostatus; tvirtinti Notarų rūmų administracijos darbo reglamentą, struktūrą, darbuotojų skaičių, jų funkcijas ir atlyginimus; atlikti kitas funkcijas, kurios nepriskirtos Notarų rūmų susirinkimo ir Prezidento kompetencijai¹⁷. Notarų rūmų statute įtvirtinta, kad kiekvienas Prezidiumo narys yra atskaitingas apygardos, iškėlusios jį į kandidatus, notarams.

(16) Prezidiumas turi teisę priimti nutarimą, jeigu posėdyje dalyvauja daugiau nei pusė jo narių. Nutarimai priimami paprasta posėdyje dalyvaujančių Prezidiumo narių balsų dauguma. Prezidiumo narys turi vieną balsą¹⁸. Prezidiumo nutarimai dėl įstatymų taikymo praktikos ir kitais aktualiais klausimais Prezidiumo nutarimu per penkias darbo dienas išsiunčiami Teisingumo ministerijai ir paskelbiami Notarų rūmų vidinėje interneto svetainėje¹⁹. Notarų rūmų statuto 21 straipsnyje įtvirtinta, kad Prezidiumo posėdį šaukia Prezidentas. Apie šaukiamą Prezidiumo posėdį turi būti paskelbta Notarų rūmų interneto svetainėje ir (ar) kiekvienam Prezidiumo nariui pranešama elektroniniu paštu ne vėliau kaip prieš septynias kalendorines dienas iki posėdžio dienos. Pranešime apie posėdį turi būti nurodyta posėdžio data, laikas ir vieta (adresas), posėdžio darbotvarkė.

(17) Notarų rūmai Konkurencijos tarybai pateiktuose rašytiniuose paaiškinimuose nurodė, kad visa notarams aktuali informacija, įskaitant Notarų rūmų prezidiumo priimtus nutarimus, skelbiama Notarų rūmų vidiniame interneto puslapyje, veikiančiame nuo 2003 metų rugsėjo mėnesio. Notarų rūmai taip pat nurodė, kad visi Lietuvos notarams turi prieigą prie Notarų rūmų vidinio interneto puslapio²⁰.

(18) 2017 metais Notarų rūmai pateikė informaciją apie savo pajamas 2017²¹.

1.2. Notarai

(19) Notarai Prezidiumo nariais yra (buvo)²²:

- (a) M. S. – nuo 2002 m. vasario 23 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;
- (b) D. L.-B. – nuo 1999 m. vasario 6 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;
- (c) S. Š. – nuo 1996 m. vasario 23 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;
- (d) D. P. – nuo 2011 m. balandžio 2 d. iki 2014 m. kovo 28 d. ir nuo 2014 m. gruodžio 6 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;
- (e) J. P. – nuo 2008 m. kovo 29 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;
- (f) D. V. – nuo 2008 m. gruodžio 13 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo;

¹⁵ Lietuvos notarų rūmų statuto 19 straipsnio 4 dalis.

¹⁶ Lietuvos notarų rūmų statuto 18–19 straipsniai.

¹⁷ Lietuvos notarų rūmų statuto 20 straipsnis.

¹⁸ Lietuvos notarų rūmų statuto 23 straipsnis ir Lietuvos notarų rūmų prezidiumo darbo reglamento 4.1., 4.10., 5.1. punktai.

¹⁹ Lietuvos notarų rūmų prezidiumo darbo reglamento 5.11. punktas.

²⁰ Bylos 6 tomas, 11 lapas.

²¹ Bylos 23 tomas, 28 lapas.

²² Bylos 9 tomas, 147–148 lapai.

(g) V. P. – nuo 2002 m. spalio 26 d. iki 2008 m. kovo 28 d. ir nuo 2011 m. balandžio 2 d. iki 2017 m. kovo 31 d.;

(h) R. O. I. – nuo 2008 m. kovo 29 d. bent jau iki Pranešimo patvirtinimo.

(20) Notarai atlieka Notariato įstatyme nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų²³.

(21) Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo²⁴. Notarus skiria ir atleidžia teisingumo ministras. Notarų profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą, draudžiama privalomuoju draudimu. Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo objektas yra notarų civilinė atsakomybė už notarų, jų atstovų ir notarų biurų darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą²⁵. Notariato įstatyme įtvirtinti reikalavimai asmenims, kurie nori verstis notaro veikla, reikalavimai notaro kvalifikacijai ir atestacijai, notarų skyrimo tvarka, skaičius, veiklos teritorija, nuostatos dėl notaro biuro ir kitos susijusios nuostatos.

(22) Notarai tvirtina sandorius, išduoda paveldėjimo teisės liudijimus, liudija dokumentų nuorašų ir jų išrašų, parašo dokumentuose tikrumą ir atlieka kitus Notariato ir kituose įstatymuose numatytus notarinius veiksmus²⁶.

(23) Notariniai veiksmai gali būti atliekami pas bet kurį notarą, išskyrus turto paveldėjimo atvejus, kadangi Notarų veiklos teritoriją šiais atvejais nustato teisingumo ministras²⁷.

(24) Už Notariato įstatymo, teisingumo ministro patvirtintų ir kitų notarų veiklą reglamentuojančių teisės aktų ir Lietuvos Respublikos notarų etikos kodekso pažeidimus teisingumo ministras arba Notarų rūmų prezidiumas turi teisę iškelti notarui drausmės bylą²⁸.

(25) Notarai pateikė informaciją apie gautas pajamas 2017 metais²⁹.

2. Notarų atlyginimo dydžio reglamentavimas

(26) Notariato įstatymo pakeitimai, nustatantys, kad notarų atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas dydžiai nustatomi atsižvelgiant į šiuos kriterijus: tvirtinamo sandorio ar kito notarinio veiksmo vertę; atliekamo notarinio veiksmo ar teikiamos paslaugos pobūdį; notaro ekonominio nepriklausomumo užtikrinimą; notaro profesinės veiklos ir civilinės atsakomybės riziką; kryžminį subsidijavimą; sąnaudas, bei nuostata, kad teisingumo ministras notaro atlyginimo dydžius gali nustatyti tik tuomet, kai šie dydžiai yra suderinami su Lietuvos Respublikos finansų ministru ir Notarų rūmais, įsigaliojo 2012 m. balandžio 28 d.³⁰

(27) Notarų atlyginimo dydžiai yra įtvirtinti Laikinuosiuose dydžiuose. Įtvirtinti atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą nustatyti įvairia forma: pavyzdžiui, fiksuota kaina, kainos intervalu, procentine išraiška priklausomai nuo sandorio ar daikto vertės. Pastebėtina, jog Laikinuosiuose dydžiuose yra įtvirtinti 88 skirtingi atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą, tačiau tik už 24 notarinių veiksmų atlikimą yra nustatytas fiksuotas dydis, o kitais atvejais atlyginimo dydis nustatytas intervalo metodu, nurodant minimalų ir maksimalų notaro atlyginimo dydį.

(28) Notarų rūmų narių susirinkimas 2015 m. balandžio 11 d. nutarimu Nr. 6 patvirtinto Notarų etikos kodekso 7 straipsnio (Reklamos draudimas ir sąžininga konkurencija) 3 dalies 2 punkto

²³ Notariato įstatymo 2 straipsnis.

²⁴ Notariato įstatymo 2 straipsnis.

²⁵ Notariato įstatymo 6² straipsnis.

²⁶ Notariato įstatymo 26 straipsnis.

²⁷ Notariato įstatymo 28 straipsnis.

²⁸ Notariato įstatymo 10¹ straipsnis ir 2004 m. liepos 22 d. Lietuvos Respublikos teisingumo ministro įsakymo Nr. 1R-184 „Dėl Notarų garbės teismo nuostatų patvirtinimo“ 15 punktą.

²⁹ Bylos 23 tomas, 29–52 lapai.

³⁰ Notariato įstatymo 19 straipsnis ir 19¹ straipsnis.

nuostata, kurioje nustatyta, kad nesąžininga konkurencija tarp notarų gali pasireikšti, be kita ko, klientų viliojimu žemesniais nei kitų notarų atlyginimo dydžiais ir dovanomis.

(29) Notarų rūmai ir Notarai savo paaiškinimuose išdėstė poziciją, kad net ir tais atvejais, kai notarų atlyginimo dydis Laikinuosiuose dydžiuose yra įtvirtintas intervalo metodu, notarai neturi teisės nuspręsti dėl konkretaus taikomo atlyginimo dydžio intervalo ribose bei privalo nustatyti ir taikyti konkretų atlyginimą vadovaudamiesi Notariato įstatymo 19¹ straipsnyje įtvirtintais kriterijais, bei kad notarai nekonkuruoja kainomis, todėl *„konkurencija negali būti apribota ten, kur jos negali būti ir nėra.“*³¹

(30) Notarų rūmai savo paaiškinimuose nurodė, kad Prezidiumo išaiškinimai yra rekomendacinio pobūdžio³². Notarų rūmai taip pat pripažino, kad *„klausimas dėl to, ar konkurenciją ribojanti norma nustatyta privalomu ar rekomendacinio pobūdžio asociacijos aktu, neturi lemiamos įtakos tokio akto teisinei kvalifikacijai. Rekomendaciniai aktai gali būti forma, kuria derinami ūkio subjektų veiksmai rinkoje“*³³.

3. Notarų rūmų ir Notarų veiksmų, susijusių su notarų atlyginimo dydžių už notarinių veiksmų atlikimą bei jų apskaičiavimo tvarkos nustatymu, aprašymas

(31) Tyrimo metu buvo nagrinėjami Notarų rūmų ir Notarų veiksmai, kuriais:

- (a) Notarų rūmai ir Notarai suderino bei nustatė notarų atlyginimo dydžius už notarinių veiksmų atlikimą, į kuriuos teisingumo ministras privalėjo atsižvelgti, tvirtindamas galutinius notarų atlyginimo dydžius Laikinuosiuose dydžiuose;
- (b) Notarų rūmai ir Notarai, priėmė išaiškinimus dėl Laikinųjų dydžių nuostatų taikymo.

(32) Toliau pateikiamas aukščiau nurodytų Notarų rūmų bei Notarų vykdytų veiksmų aprašymas.

3.1. Notarų atlyginimo dydžių už notarinių veiksmų atlikimą nustatymas Laikinųjų dydžių pakeitimų derinimo proceso metu

(33) Tyrimo metu nustatyta, kad Notarų rūmai, teikdavo Prezidiumo posėdžių metu Notarų tarpusavyje suderintus atlyginimo dydžius už notarinių veiksmų atlikimą Teisingumo ministerijai, siekdami, jog jie būtų įtvirtinti Laikinuosiuose dydžiuose.

(34) Notarų rūmai savo rašytiniuose paaiškinimuose nurodė, kad Teisingumo ministerijos pateikti Laikinųjų dydžių pakeitimo projektai yra svarstomi Prezidiumo posėdžiuose bei tarp Prezidiumo narių ir Notarų rūmų darbuotojų derinami telefonu, žodinių pokalbių bei elektroninio susirašinėjimo metu. Notarų rūmai taip pat paaiškino, kad gavus Teisingumo ministerijos parengtą Laikinųjų dydžių projektą, jis persiunčiamas Prezidiumo nariams el. paštu arba Prezidiumo nariai su dokumentais supažindinami fiziškai, o Notarų rūmų darbuotojų rengiami atsakymo Teisingumo ministerijai projektai nėra derinami su jokiais institucijomis, su notarais (ne Prezidiumo nariais) ar kitais ūkio subjektais³⁴.

³¹ Bylos 8 tomas, 3–4 ir 7 lapai.

³² Bylos 9 tomas, 82–83 lapai. Notarų rūmai rėmėsi Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus kolegijos 2014 m. lapkričio 13 d. nutartimi Nr. 3K-3-523/2014, *A. J. v. Šilutės rajono 1-ojo notaro biuro notarė A. R.*

³³ Bylos 9 tomas, 82–83 lapai.

³⁴ Bylos 7 tomas, 5 lapas.

3.1.1. Notarų atlyginimo dydžių už notarinius veiksmus, susijusius su hipotekos ir įkeitimo sandoriais, derinimas

(35) Teisingumo ministerija 2012 m. balandžio 17 d. raštu Nr. (1.27.)2T-558 „Dėl įsakymo projekto“³⁵ pateikė Notarų rūmams Laikinių dydžių pakeitimo projektą, prašydama pateikti pastabas ir pasiūlymus. Laikinių dydžių pakeitimo projekte buvo siūloma nustatyti notarų atlyginimo dydžius.

(36) Per 2012 m. gegužės 3 d. vykusį Prezidiumo posėdį, kuriame dalyvavo³⁶ Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., J. P., V. P., Notarai buvo supažindinti su šio Nutarimo ankstesnėse pastraipose aprašytais Teisingumo ministerijos pateiktais dokumentais³⁷. Bendru visų posėdyje dalyvavusių Notarų sutarimu buvo nutarta pateikti Teisingumo ministerijai pastabas ir pasiūlymus dėl Laikinių dydžių pakeitimo projekto. Notarų rūmų parengtame 2012 m. gegužės 2 d. rašte Nr. S-465 „Dėl įsakymo projekto“³⁸ buvo nurodyta, kad Notarų rūmai pateiks Teisingumo ministerijai konkrečias pastabas ir pasiūlymus dėl Laikinių dydžių pakeitimo projekto, kai bus priimti rašte nurodyti poįstatyminiai teisės aktai.

(37) Vėliau Notarų rūmai parengė ir pateikė Teisingumo ministerijai 2012 m. birželio 19 d. raštą Nr. S-668 „Dėl įsakymo projekto“³⁹, pasirašytą Notarų rūmų prezidento M. S., kuriame nurodė, kad Teisingumo ministerijos nustatyti atlyginimo dydžiai yra pernelyg maži, pasiūlė už šių notarinių veiksmų atlikimą patvirtinti didesnius atlyginimo dydžius ir pateikė konkrečius jų dydžius.

(38) Papildomai Notarų rūmai pasiūlė Teisingumo ministerijai patvirtinti notarų atlyginimo dydžius už kitus notarinius veiksmus ir konkrečius kompensacinius mechanizmus:

- (a) 10–30 Lt už prašymo įregistruoti duomenų pakeitimus Hipotekos registre, kai sandoris nėra keičiamas šalių susitarimu, tvirtinimą;
- (b) 10–30 Lt už prašymo išregistruoti hipoteką (įkeitimą) tvirtinimą;
- (c) 10–30 Lt už pažymėjimo apie hipotekos (įkeitimo) įregistravimą išdavimą;
- (d) išreikškė poziciją, kad turėtų būti kompensuojami notaro kaštai patirti dėl pinigų surinkimo, administravimo ir perdavimo Hipotekos įstaigai už hipotekos (įkeitimo) įregistravimą (išregistravimą), pakeitimo duomenų įrašymo Hipotekos registre (i) Centrinei hipotekos įstaigai tiesiogiai mokant notarui atlyginimą arba (ii) įtraukiant kompensaciją į notaro atlyginimą už hipotekos (įkeitimo) ir kitų sandorių patvirtinimą;
- (e) pasiūlė pakeisti Teisingumo ministerijos nustatytas Laikinių dydžių punktų, kuriuose buvo įtvirtintas notaro atlyginimas už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą, formuluotes išbraukiant žodį „sandorio“, ir kaip argumentą nurodė tai, kad „hipotekos sandoris gali būti įtrauktas į sutartį, iš kurios atsiranda pagrindinė prievolė“.

(39) Teisingumo ministerija 2012 m. birželio 27 d. raštu Nr. (1.27.)7R-4793 pakartotinai pateikė derinti Laikinių dydžių projektą, kuriame notarų atlyginimo dydžiai buvo pakeisti atsižvelgus į Notarų rūmų pastabas (taip pat įtvirtinti nauji atlyginimo dydžiai už papildomus notarinius veiksmus) (Lentelė Nr. 1). Teisingumo ministerija taip pat nurodė, kad „[...] Lietuvos

³⁵ Bylos 7 tomas, 18–23 lapai. Rašte pateikta Teisingumo ministerijos nuomonė, dėl kokių priežasčių nustatomi būtent tokio dydžio atlyginimai už notarinių veiksmų atlikimą ir kodėl jie atitinka notarų atliekamų veiksmų pobūdį, pavyzdžiui, nurodoma, kad atliekant vykdomąjį įrašą notarui nustatyta pareiga patikrinti tik konkrečius Notariato įstatyme nurodytus duomenis, o už kitų duomenų atitiktį notarui nėra numatyta atsakomybė, taip pat, kad Teisingumo ministerija yra parengusi vykdomojo įrašo formą, dėl ko sumažės notarų darbo sąnaudos, ir kita.

³⁶ Posėdžio protokole nurodoma, kad Prezidiumo narė D. V. nedalyvavo dėl objektyvių priežasčių.

³⁷ Bylos 7 tomas, 8 lapas. Žr. 1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

³⁸ Bylos 7 tomas, 17 lapas.

³⁹ Bylos 7 tomas, 24–33 lapai.

notarų rūmų siūlyti atlyginimo dydžiai už kai kuriuos notarinius veiksmus buvo sumažinti, siekiant ženkliai nedidinti finansinės naštos notarų biurų klientams⁴⁰.

(40) Prezidiumo neeilinio posėdžio metu, vykusio 2012 m. birželio 28 d., kuriame dalyvavo Notarai D. L.-B., S. Š., R. O. I., D. V., J. P. ir D. P., vienbalsiai buvo priimtas nutarimas pritarti Teisingumo ministerijos pakartotinai pateiktam Laikinių dydžių pakeitimo projektui⁴¹. Apie pritarimą pakoreguotam Laikinių dydžių pakeitimo projektui Notarų rūmai informavo Teisingumo ministeriją 2012 m. birželio 28 d. raštu Nr. S-689 „Dėl įsakymo derinimo“⁴², kurį pasirašė viceprezidentė D. L.-B..

(41) Teisingumo ministras 2012 m. birželio 29 d. pasirašė įsakymą Nr. 1R-182 „Dėl teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinių dydžių patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriuo buvo pakeisti atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą. Įsakyme yra žyma, jog šis įsakymas yra suderintas su finansų ministru 2012 m. birželio 29 d. raštu Nr. ((1.19-0206)-5K-1213778)-6K-1205772 bei Notarų rūmais 2012 m. birželio 28 d. raštu Nr. S-689.

Notarinis veiksmas	Teisingumo ministerijos nustatytas atlyginimo dydis	Notarų rūmų pasiūlytas atlyginimo dydis	Į Laikinius dydžius įtrauktas atlyginimo dydis
vykdomojo įrašo dėl priverstinio skolos išieškojimo pagal hipotekos (įkeitimo) kreditoriaus prašymą atlikimas	80 Lt	nuo 0,3 iki 0,5 procento nuo išieškomos sumos, bet ne mažiau kaip 50 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt	0,2 procento nuo išieškomos sumos, bet ne mažiau kaip 50 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt
vykdomojo įrašo dėl priverstinio skolos išieškojimo pagal skolininko ar hipotekos (įkeitimo) kreditoriaus prašymą panaikinimas	30 Lt	30 Lt	30 Lt
prašymo ar atsisakymo atlikti vykdomąjį įrašą patvirtinimas bei prašymo panaikinti vykdomąjį įrašą patvirtinimas	20 Lt	30 Lt	10 Lt–30 Lt
duomenų perdavimas Hipotekos registru	10 Lt	10–30 Lt	10–30 Lt (punkto formuluotėje vietoje „Hipotekos registro“ nurodyti „valstybės registrai“)
prašymo įregistruoti duomenų pakeitimus Hipotekos registre, kai sandoris nėra keičiamas šalių susitarimu, tvirtinimas, prašymo išregistruoti hipoteką (įkeitimą) tvirtinimas bei pažymėjimo apie hipotekos		10–30 Lt	20 Lt

⁴⁰ Bylos 7 tomas, 37–38 lapai.

⁴¹ Bylos 7 tomas, 34–35 lapai. Žr. 1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁴² Bylos 7 tomas, 51 lapas.

(įkeitimo) įregistravimą išdavimas			
hipotekos (įkeitimo) patvirtinimas fiziniams bei juridiniams asmenims (Notarų rūmai pateikė pasiūlymą suvienodinti atlyginimo dydį fiziniams ir juridiniams asmenims)	nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 50 Lt ir ne daugiau kaip 300 Lt (iki pakeitimų derinimo galiojės atlyginimo dydis fiziniams asmenims)	nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 500 Lt	nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 500 Lt (fiziniams ir juridiniams asmenims)
įmonės hipotekos sandorio patvirtinimas	nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 500 Lt	0,45 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt	nuo 0,3 iki 0,4 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt

Lentelė Nr. 1. Notarų atlyginimo dydžių derinimas 2012 m. balandžio–birželio mėnesiais.

3.1.2. Notarų atlyginimo dydžių už notarinius veiksmus, susijusius su vertybinių popierių perleidimo sutarties, paskolos ar kreditavimo sutarties, vekselio bei hipotekos (įkeitimo) reikalavimo perleidimo sutarties patvirtinimu, derinimas

(42) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2014 m. gruodžio 18 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., R. O. I., J. P., V. P. ir D. V., buvo svarstytas klausimas dėl Laikinių dydžių papildymo ir pakeitimo. Šiuo klausimu parengtas Notarų rūmų rašto Teisingumo ministerijai projektas, kuriame raštą pasirašančiu asmeniu nurodytas Notarų rūmų prezidentas M. S.⁴³. Notarų rūmų parengtame rašte⁴⁴ buvo siūloma pakeisti ir papildyti Laikinius dydžius.

(43) Teisingumo ministerija 2014 m. gruodžio 23 d. el. laišku⁴⁵ kreipėsi į Notarų rūmus ir pateikė derinimui Laikinių dydžių pakeitimo projektą Nr. 14-14797, kuriame atlyginimo dydžiai už vertybinių popierių perleidimo sutarties ir paskolos ar kreditavimo sutarties patvirtinimą bei už hipotekos (įkeitimo) reikalavimo perleidimo sutarties patvirtinimą buvo nurodytas analogiškas, kokį nustatė Prezidiumas ir nurodė Teisingumo ministerijai pateiktame Notarų rūmų rašte, o atlyginimo dydis už vekselio patvirtinimą nurodytas – nuo 15 Eur iki 30 Eur (žr. Lentelę Nr. 2).

(44) 2014 m. gruodžio 23 d. raštu Nr. S-1821 „Dėl Teisingumo ministro įsakymo projekto Nr. 14-14797 derinimo“⁴⁶, pasirašytu Notarų rūmų prezidento M. S., Notarų rūmai nurodė Teisingumo ministerijai, kad neturi pastabų ir pasiūlymų dėl pateikto projekto.

⁴³ Bylos 7 tomas, 66 lapas. Žr. 15.4 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁴⁴ Bylos 7 tomas, 67–68 lapai.

⁴⁵ Bylos 7 tomas, 70–72 lapai.

⁴⁶ Bylos 7 tomas, 69 lapas.

(45) Teisingumo ministras 2014 m. gruodžio 31 d. pasirašė įsakymą Nr. 1R-386 „Dėl teisingumo ministro 2014 m. spalio 20 d. įsakymo Nr. 1R-329 „Dėl teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo“ pakeitimo“ pakeitimo“, kuriame nurodyta, kad šis įsakymas suderintas su Finansų ministerija 2014 m. gruodžio 30 d. raštu Nr. ((1.19-0206)-5K-1428233)-6K-1410048 ir Notarų rūmais 2014 m. gruodžio 23 d. raštu Nr. S-1821.

Notarinis veiksmas	Notarų rūmų pasiūlytas atlyginimo dydis	Į Laikinosius dydžius įtrauktas atlyginimo dydis
vekselio patvirtinimas	0,2 procento nuo vekselio sumos, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 289,62 Eur	nuo 15 Eur iki 30 Eur
vertybinių popierių perleidimo sutarties patvirtinimas (maksimalus atlyginimo dydis)	5 792,40 Eur	5 792,40 Eur
paskolos ar kreditavimo sutarties patvirtinimas (maksimalus atlyginimo dydis)	5 792,40 Eur	5 792,40 Eur
hipotekos (įkeitimo) reikalavimo perleidimo sutarties patvirtinimas	0,1 procento nuo reikalavimo dydžio, bet ne mažiau kaip 28,96 Eur ir ne daugiau kaip 5 792,40 Eur	0,1 procento nuo reikalavimo dydžio, bet ne mažiau kaip 28,96 Eur ir ne daugiau kaip 5 792,40 Eur

Lentelė Nr. 2. Notarų atlyginimo derinimas 2014 m. gruodžio mėn.

3.1.3. Notarų atlyginimo dydžių už notarinius veiksmus, susijusius su santuokos nutraukimo sutarties bei gyvenimo skyrium sutarties patvirtinimu ir šių sutarčių pakeitimų ir pabaigos patvirtinimu, derinimas

(46) Prezidiumo posėdyje⁴⁷, vykusiame 2015 m. kovo 19 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., V. P. ir D. V., bendru visų posėdyje dalyvavusių Prezidiumo narių sutarimu buvo nutarta pateikti atsakymą Teisingumo ministerijai į 2015 m. kovo 12 d. raštą „Dėl preliminaraus notarų atlyginimo apskaičiavimo“, kuriuo buvo prašoma pateikti preliminarinius notarų atlyginimo dydžius už santuokos nutraukimo sutarties patvirtinimą, gyvenimo skyrium patvirtinimą, šių sutarčių pakeitimų ir pabaigos patvirtinimą. Prezidiumo nariai nutarė siūlyti patvirtinti konkrečius atlyginimo dydžius:

- (a) už santuokos nutraukimo sutarties tvirtinimą ar gyvenimo skyrium patvirtinimą – nuo 100 Eur iki 200 Eur;
- (b) už sutarties dėl santuokos nutraukimo pasekmių pakeitimo patvirtinimą bei sutarties dėl gyvenimo skyrium pasekmių pakeitimo ar nutraukimo patvirtinimą – nuo 50 Eur iki 100 Eur;
- (c) taip pat nutarta siūlyti nustatyti 100 Eur dydžio notaro atlyginimą už juridinio fakto, kad sandoris dėl nekilnojamojo daikto, esančio šeimos turtu, sutuoktiniams turint nepilnamečių vaikų, gali būti sudaromas, nustatymą.

(47) Nepriėmus Lietuvos Respublikos civilinio kodekso pakeitimų, kuriais notarams būtų suteikta teisė atlikti (46) pastraipoje nurodytus veiksmus, Laikinieji dydžiai dėl atlyginimo nustatymo už šiuos notarinius veiksmus nebuvo pakeisti (papildyti).

⁴⁷ Bylos 4 tomas, 75 lapas. Žr. 8 posėdžio darbotvarkės klausimą.

3.1.4. Notarų atlyginimo dydžių už notarinius veiksmus, susijusių su Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimu, derinimas

(48) Teisingumo ministerija 2015 m. liepos 17 d. raštu Nr. (1.27.)2T-978 „Dėl įsakymo projekto“⁴⁸ pateikė Notarų rūmams suderinti Laikinių dydžių pakeitimo projektą, kuriame buvo nustatyti notarų atlyginimo dydžiai už notarinius veiksmus, susijusius su Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimu. Teisingumo ministerija siūlė patvirtinti atlyginimo dydžius už notarinių veiksmų atlikimą.

(49) Prezidiumo posėdyje, vykusiam 2015 m. liepos 23 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., J. P., V. P. ir D. V., bendru visų Prezidiumo narių sutarimu buvo nutarta pritarti Notarų administracijos darbuotojos parengto Notarų rūmų rašto „Dėl Teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo“ pakeitimo projekto“ projektui ir jį pateikti Teisingumo ministerijai⁴⁹.

(50) Nurodytame rašto projekte Prezidiumas pasiūlė patvirtinti didesnius atlyginimo dydžius už notarinių veiksmų atlikimą. Rašte Notarų rūmai taip pat pasiūlė atskirai apmokestinti Europos paveldėjimo pažymėjimo patvirtintos kopijos išdavimą bei Europos paveldėjimo pažymėjimo ištaisymą, pakeitimą ar panaikinimą patvirtinančių dokumentų išdavimą (Lentelė Nr. 3).

(51) Aukščiau aprašytą Notarų rūmų poziciją ir Notarų suderintus notarų atlyginimo dydžius Notarų rūmai pateikė Teisingumo ministerijai 2015 m. liepos 31 d. raštu Nr. 1087 „Dėl įsakymo projekto“⁵⁰, kurį pasirašė Notarė D. L.-B., ėjusi Notarų rūmų viceprezidentės pareigas.

(52) Prezidiumo suderinti atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą nebuvo iškart patvirtinti Teisingumo ministerijos ir įtraukti į Laikinosius dydžius. Atlyginimo dydis už aptartus notarinius veiksmus buvo svarstomas ir vėlesniuose Prezidiumo posėdžiuose. Notarų rūmų prezidiumo posėdyje, vykusiam 2015 m. rugpjūčio 27 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P. ir D. V., buvo tęsiamas atlyginimo dydžio už Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimą nustatymo klausimo svarstymas⁵¹.

(53) Prezidiumo posėdyje, vykusiam 2015 m. rugsėjo 17 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., J. P., V. P. ir D. V., bendru visų posėdyje dalyvavusių Notarų sutarimu buvo nutarta pateikti Teisingumo ministerijai Notarų rūmų raštą „Dėl notaro atlyginimo už Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimą ir išdavimą nustatymo“⁵². Notarų rūmų 2015 m. rugsėjo 25 d. rašte Teisingumo ministerijai Nr. 1365 „Dėl notaro atlyginimo už Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimą ir išdavimą nustatymo“⁵³, pasirašytame Notaro M. S., ėjusio Notarų rūmų prezidento pareigas, Notarų rūmai pasiūlė notarų atlyginimo dydį už Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimą ir jo patvirtintos kopijos išdavimą patvirtinti lygų 0,1 procento nuo paveldimo turto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 289,62 Eur. Rašte Notarų rūmai taip pat pasiūlė papildyti Laikinosius dydžius nuostata, kad tais atvejais, kai Europos paveldėjimo pažymėjime paveldimas turtas nevardinamas ir (ar) nepateikiami duomenys apie jo vertę, notaro atlyginimo dydis yra 300 Eur (Lentelė Nr. 3).

(54) Teisingumo ministerija 2015 m. lapkričio 2 d. raštu Nr. (1.27.)2T-1441 pakartotinai pateikė Notarų rūmams derinimui Laikinių dydžių pakeitimo projektą⁵⁴, kuriame atlyginimo dydžiai už Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimą bei kitus susijusius notarinius veiksmus buvo

⁴⁸ Bylos 10 tomas, 25–28 lapai.

⁴⁹ Bylos 7 tomas, 78 ir 85–86 lapai. Žr. 12 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁵⁰ Bylos 7 tomas, 90–91 lapai.

⁵¹ Bylos 7 tomas, 99 ir 103 lapai. Žr. 6 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁵² Bylos 7 tomas, 109 ir 114 lapai. Žr. 9 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁵³ Bylos 7 tomas, 115 lapas.

⁵⁴ Bylos 10 tomas, 36–41 lapai.

patvirtinti analogiškai tiems, kurie buvo nurodyti Notarų rūmų 2015 m. rugsėjo 25 d. rašte „Dėl notaro atlyginimo už Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimą ir išdavimą nustatymo“ Nr. 1365 (Nutarimo (53) pastraipa). 2015 m. lapkričio 16 d. raštu „Dėl įsakymo projekto“ Nr. 2156, pasirašytu Notaro M. S., ėjusio Notarų rūmų prezidento pareigas, Notarų rūmai informavo Teisingumo ministeriją, kad daugiau pastabų ir pasiūlymų dėl Laikinių dydžių pakeitimo projekto neturi⁵⁵.

(55) Teisingumo ministras 2015 m. lapkričio 26 d. pasirašė įsakymą Nr. 1R-320 „Dėl teisingumo ministro 1996 m. rugsėjo 12 d. įsakymo Nr. 57 „Dėl notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksnių atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių patvirtinimo“ pakeitimo“, kuriame buvo nurodyta, jog šis Įsakymas suderintas su Finansų ministerija 2015 m. lapkričio 18 d. raštu Nr. ((1.19-0206)- 5K-1523114)-6K-1508526 ir Notarų rūmais 2015 m. rugsėjo 25 d. raštu Nr. S-1365.

Notarinis veiksmas	Teisingumo ministerijos nustatytas atlyginimo dydis	Notarų rūmų pasiūlytas atlyginimo dydis (I)	Notarų rūmų pasiūlytas atlyginimo dydis (II)	Į Laikinius dydžius įtrauktas atlyginimo dydis
Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimas ir jo patvirtintos kopijos išdavimas	28,96 Eur	200 Eur (tik už pažymėjimo parengimą)	0,1 procento nuo paveldimo turto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 289,62 Eur	0,1 procento nuo paveldimo turto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 289,62 Eur
Europos paveldėjimo pažymėjimo parengimas ir jo patvirtintos kopijos išdavimas tais atvejais, kai Europos paveldėjimo pažymėjime paveldimas turtas nevardijamas ir (ar) nepateikiami duomenys apie jo vertę			300 Eur	300 Eur
Europos paveldėjimo pažymėjimo ištaisymas, pakeitimas ar panaikinimas ir tai patvirtinančių dokumentų parengimas	14,48 Eur	100 Eur (tik už Europos paveldėjimo pažymėjimo ištaisymą, pakeitimą ar panaikinimą)	0,05 procento nuo paveldimo turto vertės, bet ne mažiau kaip 7,24 Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur	0,05 procento nuo paveldimo turto vertės, bet ne mažiau kaip 7,24Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur

⁵⁵ Bylos 7 tomas, 116 lapas.

Europos paveldėjimo pažymėjimo patvirtintos kopijos išdavimas		30 Eur		
Europos paveldėjimo pažymėjimo ištaisymą, pakeitimą ar panaikinimą patvirtinančių dokumentų išdavimas		15 Eur		

Lentelė Nr. 3. Notarų atlyginimo dydžių derinimas 2015 m. liepos–lapkričio mėnesiais.

3.2. Notarų rūmų išaiškinimai dėl atlyginimo dydžio nustatymo už notarinių veiksmų atlikimą

(56) Tyrimo metu nustatyta, kad Notarai Prezidiumo posėdžių metu tvirtino išaiškinimus dėl Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtintų atlyginimo dydžių už notarinių veiksmų atlikimą taikymo, todėl toliau pateikiamos aplinkybės, susijusios su šių išaiškinimų priėmimu.

3.2.1. Išaiškinimai dėl atlyginimo dydžio nustatymo, kai hipotekos (įkeitimo) sandoryje nenurodoma įkeičiamo objekto vertė

(57) Laikinių dydžių 1.7 punkte įtvirtinta, jog už nekilnojamojo daikto hipotekos patvirtinimą notarų atlyginimo dydis yra nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur.

(58) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2012 m. birželio 7 d., kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., V. P. ir D. V., Prezidiumo nariai bendru sutarimu nutarė patvirtinti dokumentą „Rekomendacijos dėl hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo“⁵⁶ (toliau – Rekomendacijos) (vėlesniais Prezidiumo nutarimais nurodytas dokumentas buvo pavadintas „taisyklėmis“⁵⁷ (toliau – Taisyklės)). Rekomendacijų⁵⁸ 4 punkte buvo įtvirtintos tokios nuostatos:

„4. Ar privalo hipotekos sandoryje būti nurodyta hipotekos vertė?

Civilinio kodekso 4.177 str. 3 d. numatyta, kad hipotekos objekto vertė privalo būti nurodyta įmonės hipotekos atveju. Tačiau hipotekos objekto vertė turi būti nurodyta ir kitų hipotekos rūšių atvejais, kadangi, vadovaujantis Civilinio kodekso 4.196 str. 1 d. 4 p., kreditorius turi teisę reikalauti patenkinti hipoteka užtikrintą reikalavimą prieš terminą taip pat ir tais atvejais, kai hipotekos objekto vertė sumažėja daugiau kaip trisdešimčia procentų, o skolininkas neįvykdė įsipareigojimo dalies, kuria sumažėjo daikto vertė, ir šios įsipareigojimo dalies nepadengė gauta draudimo suma“.

(59) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2012 m. liepos 19 d.⁵⁹, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., V. P. ir D. V., nutarimu Nr. 7.1 bei Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2012 m. rugpjūčio 30 d.⁶⁰, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., V. P. ir D.

⁵⁶ Bylos 5 tomas, 11 lapas. Žr. 10.1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁵⁷ Bylos 6 tomas, 5 lapas. 2012 m. liepos 19 d. vykusiame Prezidiumo posėdyje nutarimu Nr. 7.1 bei 2012 m. rugpjūčio 30 d. vykusiame Prezidiumo posėdyje nutarimu Nr. 15.1 buvo nutarta pakeisti dokumento „Rekomendacijos dėl hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo“ pavadinimą į „Hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo taisyklės“. Prezidiumo posėdžiuose, kurių metu buvo priimti nurodyti nutarimai, dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., R. O. I., D. V., D. P., J. P. ir V. P.. Nutarimai priimti vienbalsiai (bendru sutarimu). Pateiktuose rašytiniuose paaiškinimuose Notarų rūmai nurodė, kad dokumento pavadinimas buvo pakeistas siekiant tiksliau atspindėti jo turinį, bei paaiškino, kad Taisyklėse siekta atsakyti į notarams kilusius klausimus dėl hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo bei suvienodinti notarinę praktiką atliekant šiuos notarinius veiksmus. Notarų rūmų teigimu, dokumentas teisine prasme po pavadinimo pakeitimo išliko rekomendacinio pobūdžio.

⁵⁸ Bylos 5 tomas, 80 lapas.

⁵⁹ Bylos 6 tomas, 42 lapas. Žr. 7.1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁶⁰ Bylos 6 tomas, 53 ir 57 lapai. Žr. 15.1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

V., nutarimu Nr. 15.1 Prezidiumo nariai nutarė papildyti Taisyklių 4 punktą ir į jį įtraukė nuostatą, kad „jeigu šalys atsisako nurodyti hipotekos (įkeitimo) objekto vertę, imamas Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių 1.7, 2.6 punktuose nurodytas maksimalaus dydžio notaro atlyginimas“. Apie Taisyklių pakeitimą buvo pranešta Notarų rūmų vidiniame interneto puslapyje⁶¹.

(60) Komentuodami, kokios priežastys paskatino priimti Nutarimo (59) pastraipoje nurodytą Taisyklių 4 punkto papildymą, Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad hipotekos (įkeitimo) objekto vertė yra notaro atlyginimo dydžio nustatymo kriterijus, nuo kurio priklauso galimas notaro civilinės atsakomybės dydis, todėl nurodytos nuostatos patvirtinimu buvo siekiama išvengti sandorio šalių piktnaudžiavimo ir nepagrįsto notarui mokamo atlyginimo sumažinimo. Notarų rūmai taip pat paaiškino, kad hipotekos objekto vertė yra svarbus kriterijus silpnesniam šaliai – įkaito davėjui – įvertinti, kokia apimtimi bus suvaržytas jos turtas, todėl nustatant maksimalų notaro atlyginimo dydį, kai nenurodoma hipotekos (įkeitimo) objekto vertė, buvo siekiama paskatinti sandorio šalis visais atvejais nurodyti hipotekos (įkeitimo) objekto vertę ir tokiu būdu užtikrinti šalių interesų pusiausvyrą. Notarų rūmai ir Notarai nurodė, jog hipotekos objektų (nekilnojamųjų daiktų) vertės yra nurodomos Nekilnojamojo turto registre, tačiau jos ne visada atitinka sandorio šalių nurodomą ar turto vertintojo nustatomą turto vertę. Įkeitimo atveju įkeitimo objektų vertės nėra nurodytos viešuosiuose registruose⁶².

(61) Notarų rūmų ir Notarų teigimu, aptariamasis Taisyklių 4 punkto papildymas prarado aktualumą 2012 m. lapkričio 8 d., kai Notarų rūmų prezidiumo nutarimu Nr. 7.1 Taisyklės buvo papildytos nuostata, kad hipotekos objekto vertė gali būti nurodoma ir duodant nuorodą į hipoteką (įkeitimu) užtikrinamą sutartį, o konkretaus dydžio hipotekos (įkeitimo) sandoryje nenurodant.

(62) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2014 m. vasario 13 d.⁶³, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., J. P. ir D. V. bendru sutarimu priimtu nutarimu Nr. 4.1 buvo nutarta pakartotinai atkreipti notarų dėmesį į Taisyklių 4 punkto turinį, be kita ko, į tai, kad „*tais atvejais, kai hipotekos sandoryje nėra nurodyta nei konkreti hipotekos objekto vertė, nei tai, kad hipotekos objekto vertė yra nurodyta hipoteka užtikrintoje sutartyje, notaras, remdamasis Taisyklių 4 punktu, ima Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas Laikinųjų dydžių 1.7, 2.6 punktuose nurodytą maksimalaus dydžio notaro atlyginimą*“.

(63) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad (62) pastraipoje nurodyta informacija apie atlyginimo dydžio apskaičiavimą, tvirtinant hipotekos (įkeitimo) sandorius, 2014 m. vasario 13 d. buvo paskelbta Notarų rūmų vidinėje interneto svetainėje⁶⁴.

(64) Notarų rūmai ir Notarai savo paaiškinimuose nurodė, jog poreikis atkreipti notarų dėmesį į Taisyklių 4 punkto nuostatas kilo dėl tos priežasties, kad buvo gauta notarų paklausimų dėl notarų atlyginimo skaičiavimo tais atvejais, kai šalys atsisako nurodyti įkeičiamo objekto vertę, bei notarai skirtingai taikė nurodytą išaiškinimą⁶⁵.

(65) Notarų rūmai ir Notarai savo rašytiniuose paaiškinimuose nurodė, jog, jų žiniomis, hipotekos (įkeitimo) sandoriai, kai šalys nenurodydavo įkeičiamo objekto vertės 2012–2017 metų laikotarpiu sudarė nedidelę visų tvirtinamų sandorių dalį ir kad nėra žinoma, ar tokiais atvejais notarai faktiškai imdavo maksimalaus dydžio notaro atlyginimą⁶⁶.

⁶¹ Bylos 6 tomas, 7–8 lapai.

⁶² Bylos 6 tomas, 5–8 lapai.

⁶³ Bylos 5 tomas, 73 lapas. Žr. 4.1 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁶⁴ Bylos 6 tomas, 9–10 lapai.

⁶⁵ Bylos 6 tomas, 9 lapas.

⁶⁶ Bylos 8 tomas, 1–2 lapai.

(66) Prezidiumo 2017 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 7.2.2 Taisyklių 4 punktą buvo pakeistas, panaikinant nuostatą, kurios nustatė, kad tuo atveju, kai nėra žinoma hipotekos (įkeitimo) objekto vertė, už sandorio patvirtinimą imamas maksimalaus dydžio notarų atlyginimas⁶⁷.

3.2.2. Išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai

(67) Prezidiumo posėdžio, vykusio 2017 m. sausio 26 d.⁶⁸, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I., metu bendru sutarimu priimtu nutarimu Nr. 9.2 Taisyklės buvo papildytos 15¹² punktu, kuriame, be kita ko, buvo įtvirtintos nuostatos, kad „*kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, notaro atlyginimo dydis skaičiuojamas nuo kiekvieno įkeičiamo nekilnojamojo daikto vertės ir tada sumuojamas. [...] Jeigu hipotekos sandoryje nenurodyta nei kiekvieno įkeičiamo daikto vertė, nei bendra įkeičiamų daiktų vertė, imamas maksimalus notaro atlyginimas už kiekvieno daikto hipotekos patvirtinimą. Kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, maksimalus notaro atlyginimas dauginamas iš įkeičiamų daiktų (Nekilnojamojo turto registro įrašų) skaičiaus*“.

(68) Notarai buvo informuoti apie Taisyklių papildymą 15¹² punktu paskelbiant šią informaciją Notarų rūmų vidiniame interneto puslapyje.

(69) Notarų rūmų vidiniame interneto puslapyje 2017 m. vasario 17 d. buvo paskelbtas pranešimas apie Lietuvos bankų asociacijos kreipimąsi į Teisingumo ministeriją⁶⁹. Bankų asociacijos raštu buvo siekta atkreipti Teisingumo ministerijos dėmesį į kai kuriuos Prezidiumo išaiškinimus, susijusius su notarų atlyginimo dydžio apskaičiavimu (įskaitant išaiškinimą, kad notarų atlyginimas už hipotekos sandorio patvirtinimą, kuriuo įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, turi būti skaičiuojamas atskirai už kiekvieną įkeičiamą nekilnojamąjį daiktą), su kuriais Lietuvos bankų asociacija nesutiko ir manė, kad tokie išaiškinimai prieštarauja Laikinių dydžių nuostatom⁷⁰. Nurodytame Notarų rūmų paskelbtame pranešime, be kita ko, buvo nurodyta: „*Pažymėtina, kad Lietuvos notarų rūmų prezidiumo 2017 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 9.2 patvirtintas Hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo taisyklių papildymas 15¹² punktu galioja ir turi būti taikomas*“⁷¹.

(70) Notarai faktiškai kreipdavosi į Notarų rūmus, o Notarų rūmai teikdavo notarams konsultacijas dėl atlyginimo skaičiavimo tais atvejais, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, atsižvelgdami į Prezidiumo nutarimu patvirtintus išaiškinimus.

(71) Pavyzdžiui, 2017 m. vasario 13 d. notaro atstovas el. laišku kreipėsi į Notarų rūmus su paklausimu dėl notaro atlyginimo skaičiavimo, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai⁷². Minėtame el. laiške notaro atstovas pateikė klausimą, kaip, vadovaujantis naujausia Prezidiumo konsultacija, turi būti apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai. Į šį el. laišką 2017 m. vasario 21 d. Notarų rūmų administracijos darbuotoja atsakė, kad „*Lietuvos notarų rūmų patvirtintoje konsultacijoje nurodyta, kad tais atvejais, kai kiekvieno įkeičiamo daikto vertė nenurodyta, notaro atlyginimas skaičiuojamas nuo bendros visų daiktų vertės. Taigi, Jūsų nurodytu atveju notaro atlyginimas už hipotekos sandorį, kuriuo įkeičiami du daiktai, kurių bendra vertė 30 000 Eur, būtų skaičiuojamas 30 000 x 0,3 % ir būtų 90 Eur. Kadangi ši suma nėra mažesnė už minimalų atlyginimą, padaugintą iš daiktų skaičiaus, (14,48x2=28,96 Eur) ir didesnė už maksimalų atlyginimą, padaugintą iš daiktų skaičiaus,*

⁶⁷ Bylos 8 tomas, 13–14 lapai.

⁶⁸ Bylos 3 tomas, 70 lapas. Žr. 9.2 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁶⁹ Bylos 5 tomas, 177 lapas.

⁷⁰ Bylos 3 tomas, 134–137 lapai.

⁷¹ Bylos 5 tomas, 177 lapas.

⁷² Bylos 3 tomas, 21–21a lapai.

(144,81x2=289,62 Eur), tai būtent 90 Eur dydžio atlyginimas ir turėtų būti imamas už Jūsų minimos bendros vertės dviejų daiktų hipotekos patvirtinimą“.

(72) Taisyklių 15¹² punkto nuostata, nustatanti, kad kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, notarų atlyginimo dydis skaičiuojamas nuo kiekvieno įkeičiamo nekilnojamojo daikto vertės ir tada sumuojamas, Nutarimo priėmimo dieną yra nepakeista ir galiojanti, tačiau 2017 m. birželio 7 d. Prezidiumo nutarimu Nr. 7.2.2 Taisyklių 15¹² punktas buvo pakeistas panaikinant nuostatas, kurios nustatė, kad tuo atveju, kai nėra žinoma hipotekos (įkeitimo) objekto vertė, už sandorio patvirtinimą imamas maksimalaus dydžio notarų atlyginimas⁷³.

(73) Savo paaiškinimuose Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad šioje Nutarimo dalyje aprašytas Prezidiumo nutarimu patvirtintas išaiškinimas dėl notarų atlyginimo skaičiavimo buvo priimtas siekiant užpildyti spragą teisiniame reguliavime⁷⁴.

3.2.3. Išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai viena sutartimi nustatomas (-i) servitutas (-ai) keliems nekilnojamiesiems daiktams

(74) Notarų atlyginimo dydis už servituto sutarties patvirtinimą nustatytas Laikinių dydžių 1.6 punkte, kuriame įtvirtinta, kad už servituto, uzufrukto, užstatymo teisės, naudojimosi tvarkos daiktu nustatymo sutarties patvirtinimą notaro atlyginimas yra 28,96–86,89 Eur.

(75) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2015 m. balandžio 23 d.⁷⁵, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., R. O. I., J. P. ir D. V., bendru visų posėdyje dalyvavusių Notarų sutarimu buvo nutarta papildyti Konsultacijas 45 punktu⁷⁶ ir jį išdėstyti taip:

„Pagal Laikinių dydžių 1.6 p. už servituto sutarties patvirtinimą imamas 28,96–86,89 Eur notaro atlyginimas. Tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas (-i) servitutas (-ai) keliems nekilnojamiesiems daiktams, rekomenduojama notaro atlyginimą, numatytą Laikinių dydžių 1.6 p., daugini iš daiktų, kuriems nustatomas (-i) servitutas (-ai), skaičiaus, pvz., jei viena sutartimi penkiems nekilnojamiesiems daiktams nustatomas vienas servitutas, notaro atlyginimas, numatytas Laikinių dydžių 1.6 p. dauginamas iš penkių. Kai viena sutartimi nustatomi keli servitutai vienam nekilnojamajam daiktui, Laikinių dydžių 1.6 p. numatytas notaro atlyginimas iš servitutų skaičiaus nedauginamas, pvz., viena sutartimi vienam nekilnojamajam daiktui nustatomi penki servitutai – imamas 28,96 – 86,89 Eur notaro atlyginimas už servituto sutarties patvirtinimą“.

(76) Nustatyta, kad notarai faktiškai kreipdavosi į Notarų rūmus, o Notarų rūmai teikdavo notarams konsultacijas dėl atlyginimo skaičiavimo tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas (-i) servitutas (-ai) keliems nekilnojamiesiems daiktams, atsižvelgdami į Prezidiumo nutarimu patvirtintus išaiškinimus, aprašytus šio Nutarimo (75) pastraipoje. Pavyzdžiui, 2016 m. kovo 8 d. Notarų rūmų administracijos darbuotoja el. laišku atsakė į notarės paklausimą ir pateikė išaiškinimą, kaip skaičiuojamas notaro atlyginimas tuo atveju, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiesiems daiktams, kuris buvo analogiškas nurodytam Prezidiumo nutarimu patvirtintam išaiškinimui⁷⁷.

3.2.4. Išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai mainų sutartimi mainomos kelių daiktų dalys

(77) Notarų atlyginimo dydis už nekilnojamojo daikto mainų sutarties patvirtinimą nustatytas Laikinių dydžių 1.2 punkte, kuriame įtvirtinta, kad už nekilnojamojo daikto mainų sutarties patvirtinimą, taip pat atvejus, kai nekilnojamasis daiktas mainomas į kilnojamąjį daiktą ar kitą

⁷³ Bylos 8 tomas, 13–14 lapai.

⁷⁴ Bylos 9 tomas, 87–89 lapai.

⁷⁵ Bylos 4 tomas, 87 lapas. Žr. 9.5 posėdžio darbotvarkės klausimą.

⁷⁶ Nurodytas Konsultacijų punktas buvo nepakeistas ir galiojantis Pranešimo parengimo dieną.

⁷⁷ Bylos 3 tomas, 22 lapas.

civilinių teisių objektą imamas notaro atlyginimas nuo 0,4 iki 0,5 procento nuo mainomo daikto, turinčio didesnę vertę, vertės, bet ne mažiau kaip 28,96 Eur ir ne daugiau kaip 5 792,40 Eur, o už kilnojamųjų daiktų mainų sutarties patvirtinimą – 2.2 punkte, kuriame nurodyta, kad už kilnojamųjų daiktų mainų sutarties patvirtinimą imamas notaro atlyginimas nuo 0,3 iki 0,4 procento nuo mainomo daikto ar kito civilinių teisių objekto, turinčio didesnę vertę, vertės, tačiau ne mažiau kaip 14,48 Eur.

(78) Notarų rūmų administracijos darbuotoja 2016 m. gegužės 12 d. el. laišku atsakė į notarės paklausimą ir pateikė išaiškinimą, kaip turi būti skaičiuojamas notaro atlyginimas tuo atveju, kai mainų sutartimi mainomos kelių daiktų dalys⁷⁸. Analogiškas išaiškinimas vėliau buvo patvirtintas Prezidiumo nutarimu (Nutarimo (79) pastraipa).

(79) Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2016 m. gegužės 26 d.⁷⁹, kuriame dalyvavo Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., R. O. I., J. P., D. V. ir V. P., bendru visų posėdyje dalyvavusių Notarų sutarimu buvo nutarta patvirtinti konsultaciją „Dėl atlyginimo už mainų sutarties patvirtinimą“⁸⁰. Konsultacijoje numatyta, kad:

„[Laikinuosiuose dydžiuose] dėl notaro atlyginimo skaičiavimo už mainų sandorio patvirtinimą, kai mainomos kelių daiktų dalys, nėra pasisakyta. Šiuo atveju notaro atlyginimą galima skaičiuoti pagal analogiją už pirkimo-pardavimo sutarties patvirtinimą.

Pagal [Konsultacijų] 1 p. tuo atveju, kai vienu sandoriu yra perleidžiami keli nekilnojamieji daiktai, konkretų notaro atlyginimo dydį, taikant Laikinių dydžių 1.1 punkte nustatytą 0,45 procento dydžio atlyginimą, rekomenduojama apskaičiuoti nuo kiekvieno sandoriu perleidžiamo daikto kainos ir tada susumuoti.

Atsižvelgus į tai, kad pateiktoje situacijoje galima laikyti, kad sudaromi 2 mainų sandoriai (vienas bendraturtis sudaro sandorius su dviem kitais bendraturčiais), notaro atlyginimas pagal Laikinių dydžių 1.2 punktą gali būti skaičiuojamas už 2 mainų sandorius“.

3.3. Notarų rūmų ir Notarų atliktų veiksmų apibendrinimas

(80) Apibendrinus aprašytas faktines aplinkybes, pagrindinius nagrinėjamus Notarų rūmų ir Notarų veiksmus, susijusius su notarų atlyginimo dydžio bei jo apskaičiavimo būdo nustatymu, galima atvaizduoti tokia laiko juosta:

Data	Atliktas veiksmas (priimtas sprendimas)	Veiksmo atlikime (sprendimo priėmime) dalyvavę (balsavę) Prezidiumo nariai
2012–04–28	Įsigaliojo Notariato įstatymo pakeitimas, pagal kurį Laikinių dydžių pakeitimai privalo būti suderinti su Notarų rūmais.	
2012–06–19 (sprendimas dėl bendros pozicijos pateikimo patvirtintas)	Notarų rūmai pateikė Teisingumo ministerijai Prezidiumo suderintus notarų atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su hipotekos ir įkeitimo sandoriais (dauguma Notarų rūmų)	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V.

⁷⁸ Bylos 3 tomas, 24 lapas.

⁷⁹ Bylos 4 tomas, 112 ir 119 lapai. Žr. 6.6 posėdžio darbotvarkės klausimų ir pridėdamą konsultaciją.

⁸⁰ Laikinių dydžių 1.2 punkte notaro atlyginimas už mainų sutarties patvirtinimą numatytas įtvirtinant tokią formuluotę: „už nekilnojamojo daikto mainų sutarties patvirtinimą, taip pat atvejus, kai nekilnojamas daiktas mainomas į kilnojamąjį daiktą ar kitą civilinių teisių objektą [imamas notaro atlyginimas] nuo 0,4 iki 0,5 procento nuo mainomo daikto, turinčio didesnę vertę, vertės, bet ne mažiau kaip 28,96 Eur ir ne daugiau kaip 5 792,40 Eur“. Laikinių dydžių 2.2 punkte nustatyta, kad „už kilnojamųjų daiktų mainų sutarties patvirtinimą [imamas notaro atlyginimas] nuo 0,3 iki 0,4 procento nuo mainomo daikto ar kito civilinių teisių objekto, turinčio didesnę vertę, vertės, tačiau ne mažiau kaip 14,48 Eur“.

2012–05–03 Prezidiumo posėdyje)	pasiūlytų notarų atlyginimo dydžių įtraukti į Laikinosius dydžius).	V. P. R. O. I.
2012–06–28	Prezidiumas vienbalsiai priėmė nutarimą pritarti Teisingumo ministerijos pateiktam Laikinių dydžių pakeitimo projektui, nustatančiam atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su hipotekos ir įkeitimo sandoriais, po to, kai jis buvo pataisytas atsižvelgiant į Notarų rūmų pastabas ir pakartotinai pateiktas Notarų rūmams.	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2012–08–30	Prezidiumas bendru sutarimu patvirtino Hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo taisyklės (anksčiau vadintas rekomendacijomis) ir į Taisyklių 4 p. įtraukė nuostatą, pagal kurią <i>“jeigu šalys atsisako nurodyti hipotekos (įkeitimo) objekto vertę, imamas Notarų imamo atlyginimo už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas laikinųjų dydžių 1.7, 2.6 punktuose nurodytas maksimalaus dydžio notaro atlyginimas”</i> .	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2014–02–13	Prezidiumo nutarimu nuspręsta pakartotinai atkreipti notarų dėmesį į Taisyklių 4 punkto turinį, be kita ko, į tai, kad tuo atveju, kai šalys nenurodo hipotekos (įkeitimo) objekto vertės, už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą imamas maksimalaus dydžio notarų atlyginimas.	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2014–12–18	Prezidiumas nutarė pateikti Teisingumo ministerijai Prezidiumo suderintus notarų atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su vertybinių popierių perleidimo sutarties, paskolos ar kreditavimo sutarties, vekselio bei hipotekos (įkeitimo) reikalavimo perleidimo sutarties patvirtinimu (dauguma Notarų rūmų pasiūlytų atlyginimo dydžių įtraukti į Laikinosius dydžius).	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2015–03–19	Prezidiumas nutarė pateikti Teisingumo ministerijai Prezidiumo suderintus notarų atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su santuokos nutraukimo sutarties bei gyvenimo skyrium sutarties patvirtinimu ir šių sutarčių pakeitimų ir pabaigos patvirtinimu.	M. S. D. L.–B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P.

		R. O. I.
2015-04-23	Prezidiumas suderino ir nutarimu patvirtino išaiškinimą, kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiesiems daiktams.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2015-07-23	Prezidiumas nutarė pateikti Teisingumo ministerijai Prezidiumo suderintus notarų atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimu.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2015-08-27	Prezidiumo nariai svarstė notarų atlyginimo dydžius, kurie būtų taikomi Lietuvoje už notarinius veiksmus, susijusius su Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimu, bei siūlė atsižvelgti į nacionalinius teisės aktus bei kitose Europos valstybėse nustatytus atlyginimo dydžius.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2015-09-17	Prezidiumas nutarė pakartotinai pateikti Teisingumo ministerijai Prezidiumo suderintus notarų atlyginimo dydžius už notarinius veiksmus, susijusius su Europos paveldėjimo pažymėjimo išdavimu. Prezidiumo suderinti atlyginimo dydžiai buvo įtvirtinti Laikinuosiuose dydžiuose.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2016-05-26	Prezidiumas suderino ir nutarimu patvirtino išaiškinimą, kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.
2017-01-26	Prezidiumas suderino ir nutarimu patvirtino išaiškinimą, kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, ir pakartotinai įtvirtino notarų atlyginimo dydį, imamą tuo atveju, kai hipotekos sandoryje nenurodyta nei kiekvieno įkeičiamo daikto vertė, nei bendra	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. V. P. R. O. I.

	įkeičiamų daiktų vertė (papildė Taisyklės 15 ¹² punktu).	
2017-02-17	Notarų rūmai savo vidiniame interneto puslapyje paskelbė pranešimą, kuriame nurodė: „Pažymėtina, kad Lietuvos notarų rūmų prezidiumo 2017 m. vasario 26 d. nutarimu Nr. 9.2 patvirtintas Hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimo ir vykdomųjų įrašų atlikimo taisyklių papildymas 15 ¹² punktu galioja ir turi būti taikomas“.	
2017-06-07	Prezidiumas priėmė sprendimą pakeisti Taisyklių 4 ir 15 ¹² punktus panaikinant nuostatas, kurios nustatė, kad tuo atveju, kai nėra žinoma hipotekos (įkeitimo) objekto vertė, už sandorio patvirtinimą imamas maksimalaus dydžio notarų atlyginimas.	M. S. D. L.-B. S. Š. D. P. J. P. D. V. A. G. R. O. I.

4. Tyrimo išvados ir ūkio subjektų paaiškinimai dėl jų

(81) Pranešime buvo padaryta išvada, kad Notarų rūmai, veikdami per savo valdymo organą – Prezidiumą, ir Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I. sudarė konkurenciją ribojantį susitarimą, kuriuo buvo tiesiogiai ir netiesiogiai nustatyti atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą. Pranešime nurodyta, jog Notarų rūmų ir Notarų susitarimas prieštarauja Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio reikalavimams.

(82) Notarų rūmai ir Notarai teigė, kad notariatai ir jų savivaldos organai vykdo Lietuvos piliečiams ir valstybei svarbias valstybės deleguotas viešąsias funkcijas, todėl notaras yra viešosios valdžios patikėtinis, jo statusas artimas valstybės tarnautojo statusui, notariatai ir jų savivaldos institucija nėra komercinės ūkinės veiklos subjektai. Visose lotyniškojo notariatao valstybėse notarų konkurencija yra ribojama, o veikla griežtai reguliuojama valstybės – teisės aktais nustatyti reikalavimai notarų biurui, reglamentuojamas atlyginimo dydis ir kt., todėl notariatai gali konkuruoti tik paslaugų kokybe, o ne kitais verslui būdingais būdais. Teigiama, kad Konkurencijos taryba yra išreiškusi savo poziciją dėl to, kad notariatai konkuruoja tik paslaugų kokybe. Notarų rūmai ir Notariatai nurodo, kad Notarų rūmų atliekamas notarinės praktikos vienodinimas, ypač tais atvejais, kai susiduriama su valstybės nustatyto reguliavimo spragomis, yra pagrįstas viešuoju interesu ir neišeina iš teisės aktais nustatytų ribų, atitinka proporcingumo ir reikalingumo kriterijus, be to, nepakeičia Teisingumo ministerijos nustatyto teisinio reguliavimo, o tik užpildo spragas, išsprendžia kolizijas, paaiškina neaiškias formuluotes. Kaip pavyzdys pateikiama Latvijos Respublikos notariatao įstatyme įtvirtinta taisyklė, pagal kurią notarų savivaldos organas nustato konkretų atlyginimo dydį esant spragai arba ginčui tarp notaro ir kliento. Taip pat teigiama, kad išaiškinimas dėl maksimalaus atlyginimo dydžio taikymo už hipotekos (įkeitimo) sandorių tvirtinimą, kai sandorio šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės, nebuvo plačiai taikomas, dalis notarų nesivadovavo šiuo išaiškinimu.

(83) Notarų rūmai ir Notariatai teigė, kad Konkurencijos taryba turėjo teisę teikti savo nuomonę dėl teisinio reguliavimo teisėkūros proceso metu, tačiau to nedarė, ir tai kelia abejonių dėl Konkurencijos tarybos uždelsto veikimo.

(84) Notarų rūmai ir Notariatai nurodė, kad Teisingumo ministerija skatino Notarų rūmus teikti išaiškinimus notariatams, susijusius su notarų atlyginimo dydžių apskaičiavimu. Nurodoma, jog Teisingumo ministerija žinojo apie Prezidiumo nutarimais tvirtinamus Notarų rūmų išaiškinimus, susijusius su notarų atlyginimo dydžių apskaičiavimu, tačiau neapskundė tokių veiksmų teismui. Taip

pat teigiama, kad nepritardama tokiems išaiškinimams Teisingumo ministerija galėjo bet kuriuo metu pakeisti Laikinosius dydžius. Nurodoma, jog Notarų rūmų išaiškinimai, patvirtinti Prezidiumo nutarimais, yra rekomendacinio pobūdžio.

(85) Notarų rūmų ir Notarų vertinimu, Pranešime nepateikiami jokie įrodymai, kad Notarų rūmai ir Notarai siekė antikonkurencinių tikslų, todėl buvo pažeista nekaltumo prezumpcija. Remiamasi Europos Sąjungos teismų išaiškinimais⁸¹. Teigiama, jog Konkurencijos taryba turi pareigą įrodyti Notarų rūmų ir Notarų kaltę dėl Tyrimo metu nagrinėtų veiksmų atlikimo, vadovaujantis Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) nutartimi byloje Nr. A⁵⁰²-253/2014 *UAB „G4S Lietuva“ ir kiti v Konkurencijos taryba* bei nurodoma, kad nėra individualizuojama atskirų ūkio subjektų atsakomybė už įtariamą pažeidimą.

(86) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, jog Tyrimo metu nagrinėtiems jų veiksmams netaikytinas SESV 101 straipsnis, nes Konkurencijos taryba nenustatė, kokį poveikį pažeidimas turėjo valstybių narių tarpusavio prekybai. Teigiama, kad Europos Sąjungos valstybių narių notarinių paslaugų rinkos nesudaro bendros notarinių paslaugų rinkos, jos skiriasi nuo kitų rinkų (advokatų, auditorių, architektų, gydytojų ir kt.), nes šios rinkos yra mažiau izoliuotos. Notarų rūmai ir Notarai remiasi Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ESTT) 1979 m. gegužės 31 d. sprendimu byloje Nr. 22/78 *Hugin Kassaregister AB ir Hugin Cash Registers Ltd v Europos Komisija*. Teigiama, kad Pranešime nepagrįstai remiamasi ESTT 2017 m. rugsėjo 14 d. byloje Nr. C-177/16 *Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra / Latvijas Autoru apvienība v Konkurences padome*, kadangi sprendimas priimtas kitoje – autorių teisių apsaugos – srityje, taip pat byloje buvo sprendžiamas piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi klausimas.

(87) Notarų rūmų ir Notarų manymu, vienas aktas kvalifikuotas kaip du pažeidimai taikant „dvigubą“ atsakomybę už vieną aktą keliems skirtingiems asmenims, t. y. tie patys veiksmai kvalifikuoti tiek kaip asociacijos – Notarų rūmų sprendimas, tiek kaip Notarų susitarimas.

(88) Notarų rūmai ir Notarai akcentavo, jog atsakomybės taikymas Notarams pažeidžia jų asociacijos laisvę.

(89) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad Pranešime nebuvo atsižvelgta į tai, jog Prezidiumo nutarimu patvirtinti išaiškinimai, pagal kuriuos tuo atveju, kai šalys nenurodydavo įkeičiamo objekto vertės, notaras turėjo imti maksimalaus dydžio atlyginimą už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą, buvo panaikinti 2017 m. birželio 17 d.

(90) Notarų rūmai ir Notarai akcentavo, kad sankcijų taikymas jiems už nagrinėtus veiksmus galėtų lemti žmogaus teisių pažeidimą, kadangi pareikšti kaltinimai yra unikalūs, neturi precedento.

(91) Notarų rūmai ir Notarai pažymėjo, kad Notarų rūmų ir Notarų veiksmai negali būti kvalifikuojami kaip ribojantys konkurenciją pagal tikslą, taip pat kad rekomendacija taikyti maksimalų atlyginimo dydį už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą negalėjo turėti poveikio konkurencijai notarinių paslaugų rinkoje, todėl pažeidimas negali būti vertinamas kaip sunkus.

(92) Notarų rūmai ir Notarai teigė, kad bazinis baudos dydis už galimą konkurencijos nuostatų pažeidimą Notarams turėtų būti skaičiuojamas tik nuo pajamų, susijusių su hipotekos (įkeitimo) sandorių patvirtinimu, servitutų nustatymu ir mainų sutarčių tvirtinimu. Notarų rūmai ir Notarai nurodo, jog pažeidimo trukmė turėtų būti perskaičiuota atsižvelgiant į tai, kad kai kurie Notarai tam tikrais periodais tiriamuoju laikotarpiu nebuvo Prezidiumo nariais.

(93) Notarų rūmų ir Notarų vertinimu, tęstinis pažeidimas gali būti konstatuojamas tik tuo atveju, kai ūkio subjektas individualiu elgesiu siekė prisidėti prie bendrų draudžiamo susitarimo dalyvių tikslų, žinojo apie draudžiamą elgesį arba galėjo tai numatyti ir buvo pasirengęs prisiimti su tuo susijusią riziką. Anot Notarų rūmų ir Notarų, nurodyti elementai negali būti pritaikyti nagrinėtiems veiksmams.

⁸¹ ESTT 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. 309/99, *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh ir Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*, 97 pastraipa, ESTT 2006 m. liepos 18 d. sprendimas byloje Nr. C-519/04 P D. *Meca-Medina ir I. Macjen v Europos Komisija*, 42 pastraipa.

(94) Konkurencijos tarybos 2018 m. vasario 14 d. bylos nagrinėjimo posėdyje⁸² Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad išaiškinimai taikomi antstolio profesijai negali būti visa apimtimi taikomi notarams. Nurodė, jog Konkurencijos taryba galėjo pradėti tyrimą anksčiau, jei manė, kad yra pažeidžiama konkurencijos teisė.

(95) Notarų rūmai ir Notarai atkreipė dėmesį, kad Tarptautinės notarų asociacijos notariname įstatyme, Notariato įstatyme yra įtvirtinta, jog notarinės praktikos vienodinimo funkcija turi būti suteikiama lotyniškoje notariato sistemoje egzistuojančioms, notarus vienijančioms asociacijoms. Pavyzdžiui, tokia funkcija yra nurodyta Latvijos Respublikos notariato įstatyme, kuriame taip pat labai aiškiai parašyta, kad esant neaiškumams dėl notarų atlyginimo dydžių reguliavimo tą funkciją atlieka, Notarų rūmai, kurie ir sprendžia dėl notarų konkretaus dydžio esant konkrečiam klausimui.

(96) Pažymėjo, kad nėra aiškus Prezidiumo narių statusas, t. y. jie veikė kaip Notarai, ar kaip Prezidiumo nariai. Nurodė, jog kai kurie Prezidiumo nariai nedirba su hipotekos sandoriais. Taip pat atkreipė dėmesį, kad Prezidiumo nariai įtraukti į Tyrimą buvo tik Tyrimo pabaigoje, todėl neturėjo galimybės teikti paaiškinimų; nei Pranešimo pavadinime, nei šaukimuose nėra nurodyta, jog Tyrimas buvo atliekamas dėl SESV pažeidimo; nei Notarų rūmai, nei Notarai negavo nutarimo dėl Tyrimo papildymo dėl SESV.

(97) Notarų rūmų ir Notarų nuomone yra nepagrįsta, kad nei Teisingumo ministerija, nei Finansų ministerija nėra suinteresuoti asmenys Konkurencijos įstatymo 29 straipsnio prasme.

(98) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, jog pagal Lietuvos Respublikos teisės aktus yra negalima konjungtyvinio valdymo organo narių atsakomybė už tai, kad jie balsavo, pritarė šių organų nutarimams. Tai, jog pagal konkurencijos teisę yra galima atsakomybė už įmonių asociacijų antikoncepcinius sprendimus, nesudaro galimybių bausti asociacijos savivaldos organų narių, kurie įgyvendina profesinės asociacijos įstatymu numatytas savivaldos funkcijas.

(99) Be to, Notarų rūmai ir Notarai pažymėjo, jog kitų valstybių notarai negali teikti paslaugų pagal Lietuvos įstatymus. Neaišku, kokios paslaugos bus teikiamos kitų valstybių piliečiams, todėl nėra pagrindo pripažinti, kad buvo pažeista SESV.

Konkurencijos taryba k o n s t a t u o j a :

(100) Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte yra nurodyta, kad visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento, įskaitant ir susitarimą tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas.

(101) SESV 101 straipsnio 1 dalis kaip nesuderinamus su vidaus rinka draudžia visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškraipymas vidaus rinkoje. Šio straipsnio 1 dalies a punkte nurodyta, kad draudžiami susitarimai, kuriais tiesiogiai ar netiesiogiai nustatomos pirkimo ar pardavimo kainos arba kokios nors kitos prekybos sąlygos.

(102) Atsižvelgiant į tai, kad Konkurencijos įstatymo 1 straipsnio 3 dalyje nurodyta, jog šiuo įstatymu siekiama Lietuvos Respublikos ir Europos Sąjungos konkurencijos santykius reglamentuojančios teisės suderinimo, ir į tai, kad Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis savo esme ir tikslais atitinka SESV 101 straipsnio (anksčiau – Europos Bendrijos steigimo sutarties 81 straipsnis) nuostatas, aiškinant bei taikant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį atitinkamai vadovaujamosi SESV 101 straipsnio taikymo praktika.

(103) Atsižvelgus į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio nuostatas, vertinant Notarų rūmų ir Notarų veiksmus, yra svarbu nustatyti, ar Notarų rūmų ir Notarų veiksmai gali būti laikomi konkurenciją ribojančiu susitarimu Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir

⁸² Bylos 24 tomas, 1–28 lapai.

SESV 101 straipsnio prasme. Atliekant šį vertinimą, visų pirma svarbu nustatyti, ar Notarų rūmai ir Notarai yra ūkio subjektai.

5. Notarai ir Notarų rūmai laikytini ūkio subjektais Konkurencijos įstatymo ir SESV prasme

(104) Remiantis Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 22 dalyje įtvirtinta ūkio subjekto sąvoka, ūkio subjektu laikomos įmonės, jų junginiai (asociacijos, susivienijimai, konsorciumai ir pan.), įstaigos ar organizacijos arba kiti juridiniai ar fiziniai asmenys, kurie vykdo ar gali vykdyti ūkinę veiklą Lietuvos Respublikoje arba kurių veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje. Pagal Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 21 dalį ūkinė veikla yra suprantama kaip gamybinė, komercinė, finansinė ar profesinė veikla, susijusi su prekių pirkimu ar pardavimu.

(105) Pagal susiklosčiusią ESTT praktiką ūkio subjekto samprata Europos Sąjungos konkurencijos teisėje yra funkcinė. Tai reiškia, kad apie tam tikro asmens atitiktį ūkio subjekto požymiams sprendžiama ne iš jo teisinės formos, o iš to, kokio pobūdžio veiklą jis vykdo⁸³. Europos Sąjungos teismų jurisprudencijoje sąvoka „ūkio subjektas“ apibrėžiama kaip „*kiekvienas vienetas, kuris vykdo ūkinę veiklą, nepriklausomai nuo jo teisinio statuso ir finansavimo būdo*“⁸⁴. Pagrindinis kriterijus leidžiantis nustatyti ūkio subjektą rinkoje yra ūkinės veiklos vykdymas. Ūkinė veikla suprantama kaip „*bet kokia veikla, kuri pasižymi prekių ir paslaugų siūlymu rinkoje*“⁸⁵.

(106) ESTT, sprenddamas, ar laisvųjų profesijų atstovai vykdo ūkinę veiklą, yra išaiškinęs, jog tai, kad laisvųjų profesijų atstovai atlieka intelektualinio pobūdžio darbus, jų veiklai valstybė yra nustačiusi tam tikrus apribojimus ir siekiant verstis tam tikra profesija reikia atitikti reikalavimus, įtvirtintus nacionalinės teisės aktuose, nesudaro pagrindo daryti išvados, jog laisvosios profesijos atstovas, atitinkantis minėtus požymius, nelaikytinas ūkio subjektu⁸⁶. Pavyzdžiui, ESTT yra išaiškinęs, kad Nyderlanduose medicinos srities specialistai yra ūkio subjektai, nes jie savarankiškai teikia paslaugas rinkoje, už kurias jų pacientai jiems moka, bei prisiima finansinę riziką, susijusią su jų veikla⁸⁷.

(107) Notariato įstatyme įtvirtinta, jog Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, atliekantis Notariato įstatymo nustatytas funkcijas, užtikrinančias, kad civiliniuose teisiniuose santykiuose nebūtų neteisėtų sandorių ir dokumentų⁸⁸. Už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas notaras ima atlyginimą⁸⁹. Notarų profesinė civilinė atsakomybė už fiziniams ar juridiniams asmenims padarytą žalą, vykdamas notaro profesinę veiklą, draudžiama privalomuoju draudimu. Notarų profesinės civilinės atsakomybės privalomojo draudimo

⁸³ ESTT 1995 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-244/94, *Federation Francaise des Societes d'Assurance v. Ministere de l'Agriculture et de la Peche*, 14 pastraipa; 1999 m. rugsėjo 21 d. sprendimas byloje Nr. C-67/96, *Albany International BV. v. Stichting Bendrijfspenioenfonds Textielindustrie*, 77 pastraipa; 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-180/98 ir C-184/98, *Pavel Pavlov ir kt. v. Stichting Pensioenfond Medische Specialisten*, 74 pastraipa; 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. C-309/99, *J.C.J. Wouters ir kt.*, 46 pastraipa; 2006 m. liepos 11 d. sprendimas byloje Nr. C-2005/03, *Federacion Espanola de Empresas de Tecnologia Sanitaria (FENIN) v. Europos Komisija*, 25 pastraipa.

⁸⁴ ESTT 1991 m. balandžio 23 d. sprendimas byloje Nr. C-41/90, *Klaus Höfner ir Fritz Elser v. Macrotron GmbH*, 21 pastraipa.

⁸⁵ ESTT 2000 m. rugsėjo 18 d. sprendimas byloje C-180-184/98, *Pavel Pavlov ir kt. v. Stichting Pensioenfond Medische Specialisten*, 75 pastraipa; ESTT 1987 m. birželio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-118/85, *Europos Komisija v. Italija*, 7 pastraipa ir Bendrojo Teismo 2000 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje Nr. T-128/98, *A. d. P. v. Europos Komisija*, 107 pastraipa.

⁸⁶ ESTT 1998 m. birželio 18 d. sprendimas byloje Nr. C-35/96, *Europos Komisija v. Italijos Respublika*, 38 paragrafas.

⁸⁷ ESTT 2000 m. rugsėjo 12 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-180/98 ir C-184/98, *Pavel Pavlov ir kt. v. Stichting Pensioenfond Medische Specialisten*, 74–77 pastraipos.

⁸⁸ Notariato įstatymo 2 straipsnis.

⁸⁹ Notariato įstatymo 19 straipsnis.

objektas yra notarų civilinė atsakomybė už notarų, jų atstovų ir notarų biurų darbuotojų kaltais veiksmais padarytą žalą, vykdant notaro profesinę veiklą (Nutarimo (21) pastraipa).

(108) Notarai ir Notarų rūmai nurodė, kad notarai negali būti laikomi ūkio subjektais, nes notarai atlieka viešosios valdžios funkcijas ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose tam tikriems sandoriams yra įtvirtinta privaloma notarinė forma.

(109) Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas išaiškino, kad „Lietuvoje notarai vykdo viešo pobūdžio funkcijas, tačiau nėra valstybės (ar savivaldybės) tarnautojai – jie verčiasi savarankiška profesine veikla, o jų funkcijas, kitą veiklą bei įgaliojimus apibrėžia įstatymai“⁹⁰. ESTT praktikoje taip pat buvo išaiškinta, kad „notarai savo profesija verčiasi [...] konkurencijos sąlygomis, o tai nebūdinga viešosios valdžios funkcijų vykdymui“⁹¹.

(110) ESTT, nagrinėdamas, ar notarai atlieka viešosios valdžios funkcijas, yra pažymėjęs, jog „laikydamosi teisės aktuose nustatytų apribojimų, šalyje pačios nusprendžia dėl savo teisių ir pareigų apimtį ir laisvai pasirenka jas apibrėžiančias sąlygas, kai pateikia notarui aktą ar susitarimą, kad būtų patvirtintas jo autentiškumas. Taigi notaro dalyvavimas neatsiejamas nuo išankstinio šalių sutikimo arba jų suderintos valios. Be to, notaras negali vienašališkai pakeisti susitarimo, kurio autentiškumą turi patvirtinti, turinio iš anksto negavęs šalių sutikimo.<...> Tai, kad tam tikrų aktų ar susitarimų autentiškumas būtinai privalo būti patvirtintas, nes kitaip jie negalioja, negali paneigti šios išvados. Iš tiesų įprasta, kad nacionalinės teisės sistemose, laikantis jose nustatytos tvarkos, įvairių dokumentų galiojimas siejamas su formos reikalavimais arba net privalomomis tvirtinimo procedūromis“⁹². Atsižvelgdamas į šiuos argumentus, ESTT darė išvadą, jog notarai nevykdo viešosios valdžios funkcijų.

(111) LVAT analogiškos pozicijos laikėsi, sprendžiamas, ar antstoliai yra ūkio subjektai. LVAT nurodė, kad antstolio profesija – tai valstybės kontroliuojama profesija, t. y. toks viešąjį interesą užtikrinančių funkcijų vykdymas, kai tai daro savarankiška profesine (privačia) veikla besiverčiantys asmenys (už atlygį), o jiems šias funkcijas vykdyti perdavusi valstybė turi kontroliuoti, kaip jos yra vykdomos⁹³. Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad nėra pagrindo remtis šiuo LVAT išaiškinimu sprendžiant, ar Notarai yra ūkio subjektai, nes antstolio veikla yra specifinė ir nėra pagrindo jos tapatinti su notaro veikla. Konkurencijos taryba pažymi, jog tiek antstolio, tiek notaro veikla yra kontroliuojama valstybės, abiejų profesijų atstovai vykdo viešojo pobūdžio funkcijas, tačiau tiek notarai, tiek antstoliai verčiasi savarankiška profesine veikla, todėl Notarų rūmų ir Notarų argumentas atmestinas.

(112) Europos Komisija taip pat laikosi nuomonės, kad notarai, veikiantys pagal lotyniškojo notariato modelio taisyklės, užsiima ekonomine veikla ir dėl šios priežasties jiems turėtų būti taikomos Europos Sąjungos teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios konkurencijos ir vidaus rinkos klausimus⁹⁴. Remdamasi ESTT praktikos išaiškinimais, Europos Komisija yra pažymėjusi, kad laisvųjų profesijų atstovai⁹⁵ vykdo ekonominę veiklą, nes jie teikia paslaugas už atlyginimą, ir jog tokios išvados negali pakeisti nei faktas, kad vykdoma veikla yra intelektualinė, reikalaujanti

⁹⁰ Konstitucinio Teismo 2010 m. kovo 22 d. nutarimas.

⁹¹ ESTT 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Nr. C-47/08, *Europos Komisija v Belgija*, 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Nr. C-50/08, *Europos Komisija v Prancūzijos Respublika*, 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Nr. C-51/08, *Europos Komisija v Liuksemburgo Didžioji Kunigaikštystė*, 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Nr. C-52/08, *Europos Komisija v Portugalijos Respublika* ir kitus.

⁹² ESTT 2011 m. gegužės 24 d. sprendimas byloje Nr. C-47/08, *Europos Komisija v Belgijos Karalystė*, 90–93 pastraipos.

⁹³ LVAT 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis Nr. A⁸⁵⁸-3395/2011, *Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija v Konkurencijos taryba*.

⁹⁴ Nurodytą poziciją Europos Komisija yra išsakiusi Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijai, kuomet ši organizacija atliko studiją dėl konkurencijos ribojimų, taikomų teisinių profesijų atstovų veiklos reglamentavime. Su studijos rezultatais ir išvadomis galima susipažinti internete adresu:

<https://www.oecd.org/regreform/sectors/40080343.pdf>, 295–296, 298 puslapiai ir kiti.

⁹⁵ Notaro profesija laikoma laisvąja profesija.

įgaliojimų ir gali būti vykdoma nesant tam tikro materialių, nematerialių ir žmogiškųjų išteklių derinio, nei paslaugų sudėtingumas ir techninis pobūdis, nei faktas, jog profesija yra reguliuojama⁹⁶.

(113) Įvertinus aukščiau išdėstytas teisės aktų nuostatas, teismų bei Europos Sąjungos institucijų išaiškinimus ir aplinkybę, kad notarai savarankiškai verčiasi profesine (ūkine) veikla ir atlygintinai teikia notaro paslaugas bei prisiima finansinę riziką, susijusią su jų veikla, darytina išvada, kad notarai atitinka Konkurencijos įstatyme įtvirtintus ūkio subjekto požymius.

(114) LVAT praktikoje išaiškinta, kad asociacija, tiesiogiai nevykdanti ūkinės veiklos, tačiau vienijanti tokia veikla užsiimančius subjektus, laikytina ūkio subjektų asociacija, kurios atžvilgiu gali būti taikomos Konkurencijos įstatymo nuostatos⁹⁷. LVAT taip pat pažymėjo, jog ūkio subjektus vienijanti asociacija gali būti laikoma ūkio subjektu ir dėl to, kad jos veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką ūkinei veiklai⁹⁸.

(115) ESTT, vertindamas, ar advokatų reguliacinei institucijai taikoma konkurencijos teisė, pažymėjo, kad visus asociacijos valdymo organų narius išrinko profesijos atstovai; valstybės institucijos neturėjo galimybės daryti įtakos valdymo organų narių išrinkimui; asociacija privalėjo atlikti savo funkcijas taip, jog būtų užtikrintas tinkamas profesijos praktikavimas; asociacijos sprendimas įtakojo jos narių elgesį. Atsižvelgęs į tai, ESTT darė išvadą, kad asociacija nevykdė funkcijų, priskiriamų viešųjų funkcijų vykdymui, o veikė kaip tam tikros profesijos atstovų, užsiimančių ekonomine veikla, reguliacinė institucija, todėl jos veiksmai patenka į SESV 101 straipsnio reglamentavimo sritį⁹⁹.

(116) Nustatyta, kad Notarų rūmai yra ūkio subjektus (notarus) vienijanti asociacija, kurios nariais yra visi Lietuvos notarai Notariato įstatymo nuostatų pagrindu. Notarų valdymo organų narius renka patys notarai, o valstybės institucijos neturi galimybių daryti įtakos šių organų narių išrinkimui. Taip pat pažymėtina, kad Notarų rūmai atstovauja notarų interesus, pavyzdžiui Prezidiumo nariai yra atskaitingi jų kandidatūrą iškėlusios apygardos notarams (Nutarimo (15) pastraipa). Notarų rūmų veiksmai daro įtaką ar ketinimai, jeigu būtų įgyvendinti, galėtų daryti įtaką notarų ūkinei veiklai Lietuvos Respublikoje dėl to, jog Notarų rūmai priima nutarimus, kuriais notarai turi vadovautis ir kad Notarų rūmų prezidiumas turi teisę kelti notarams drausmės bylas už šių nutarimų nesilaikymą (Nutarimo (12)–(16), (24) pastraipos).

(117) Remiantis aukščiau nurodytomis nuostatomis bei įvertinus Notarų rūmų bei Notarų vykdomos veiklos pobūdį ir teisės aktuose įtvirtintas jų funkcijas ir teises, darytina išvada, kad tiek Notarų rūmai, tiek Notarai laikytini ūkio subjektais konkurencijos teisės prasme.

(118) Įvertinus, jog Notarai ir Notarų rūmai laikytini ūkio subjektais, turi būti apibrėžiama atitinkama rinka.

6. Atitinkama rinka

(119) Atitinkama rinka apibrėžiama vadovaujantis Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalimi, kurioje atitinkama rinka įvardijama kaip tam tikros prekės rinka tam tikroje geografinėje teritorijoje, bei Konkurencijos tarybos paaiškinimais dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo, patvirtintais Konkurencijos tarybos 2000 m. vasario 24 d. nutarimu Nr. 17 „Dėl Konkurencijos tarybos

⁹⁶ Europos Komisijos 2004 m. vasario 9 d. komunikatas „Konkurencijos laisvųjų profesijų srityje ataskaita“, KOM(2004) 83, 68 pastraipa.

⁹⁷ LVAT 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-1939/2008, *Lietuvos auditorių rūmai v Konkurencijos taryba*.

⁹⁸ LVAT 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-1939/2008, *Lietuvos auditorių rūmai v Konkurencijos taryba*.

⁹⁹ ESTT 2002 m. vasario 19 d. sprendimas byloje Nr. C-309/99, *J. C. J. Wouters, J. W. Savelbergh ir Price Waterhouse Belastingadviseurs BV v Algemene Raad van de Nederlandse Orde van Advocaten*.

paaiškinimų dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo“, kurie suderinti su Europos Komisijos pranešimu „Dėl atitinkamos rinkos apibrėžimo Bendrijos konkurencijos teisės tikslams“ (97/C 372/03)¹⁰⁰.

(120) Rinkos apibrėžimas yra priemonė konkurencijos riboms tarp įmonių nustatyti ir apibrėžti, o pagrindinis jo tikslas – sistemingai nustatyti konkurencijos ribojimus, su kuriais susiduria tam tikros įmonės. Rinkos apibrėžimas nėra savitiksliis dalykas, todėl kiekvienu konkrečiu atveju reikia įvertinti, kokia galima konkurencijos problema yra analizuojama ir kokių tikslu siekiama nustatyti atitinkamos rinkos apibrėžimą¹⁰¹. Poreikis atitinkamą rinką tiksliai ir detalai apibrėžti priklauso nuo nagrinėjamo pažeidimo pobūdžio¹⁰².

(121) Pareigos apibrėžti atitinkamą rinką apimtis skiriasi priklausomai nuo to, kuris konkurencijos teisės pažeidimas nustatomas: draudžiamo susitarimo atveju, atitinkamos rinkos apibrėžimo priešastis, jei ji iš viso yra, nustatyti, ar susitarimas, įmonių asociacijos sprendimas ar ginčijami suderinti veiksmai gali turėti įtakos prekybai tarp valstybių narių, ir, ar jo tikslas arba poveikis yra konkurencijos prevencija, ribojimas ar iškraipymas bendrojoje rinkoje. Pastaruoju atveju atitinkama rinka turi būti apibrėžta tik jei be tokio apibrėžimo neįmanoma nustatyti, ar susitarimas, įmonių asociacijos sprendimas ar ginčijami suderinti veiksmai gali turėti įtakos prekybai tarp valstybių narių ir jo tikslas arba poveikis konkurencijos bendrojoje rinkoje prevencija, ribojimas ar iškraipymas¹⁰³.

(122) Atitinkamos rinkos apibrėžimas apima keletą etapų. Pirmiausiai apibrėžiama prekės rinka, nustatant prekes, kurios yra ar gali būti pakeičiamos viena kita. Po to apibrėžiama geografinė rinka, nustatant teritoriją, kurioje tas pakeičiamumas vyksta ar gali vykti. Apibrėžus atitinkamą rinką, nustatomi rinkos dalyviai.

(123) Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 16 dalyje prekės rinka įvardijama kaip visuma prekių, kurios, pirkėjų požiūriu, yra tinkamas pakaitalas viena kitai pagal jų savybes, naudojimą ir kainas.

(124) Nagrinėjamu atveju analizuojami Notarų rūmų bei Notarų veiksmai, susiję su kainų (notarų atlyginimo dydžio bei apskaičiavimo būdo) nustatymu už notarų teikiamas paslaugas (notarinių veiksmų atlikimą).

(125) Notariato įstatymo 26 straipsnyje nurodyti atliekami notariniai veiksmai, pavyzdžiui, sandorių tvirtinimas, paveldėjimo teisės liudijimų tvirtinimas, dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumo liudijimas, vykdomųjų įrašų pagal notarine forma patvirtintus sandorius, iš kurių atsiranda piniginės prievolės, taip pat užprotestuotuose arba neprotestuotinuose vekseliuose ir čekiuose atlikimas, vykdomųjų įrašų dėl priverstinio skolos išieškojimo pagal hipotekos (įkeitimo) kreditoriaus prašymą atlikimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nustatyta tvarka dokumentų tvirtinimas pažyma (*Apostille*).

(126) Teisė atlikti visus notarinius veiksmus Lietuvos Respublikoje suteikta tik notarams¹⁰⁴, tam tikrais atvejais teisės aktai nustato privalomą notarinę sandorių formą, pavyzdžiui Civilinio kodekso 1.74 straipsnyje nurodyti konkretūs sandoriai, kurie turi būti sudaromi notarine forma (įskaitant daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą perleidimo ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo sandorius).

(127) Atsižvelgiant į tai, kad tam tikrais atvejais notarinė sandorių forma yra privaloma, o visus notarinius veiksmus turi teisę atlikti tik notariai, darytina išvada, jog dėl to notariniai veiksmai negali būti pakeičiami kitomis paslaugomis.

¹⁰⁰ OL C 372, 09/12/1997 p. 0005–0013.

¹⁰¹ LVAT 2013 m. sausio 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-801/2013, AB „Orlen Lietuva“ v Konkurencijos taryba.

¹⁰² Bendrojo Teismo 2005 m. liepos 18 d. sprendimas byloje Nr. T-241/01, *Scandinavian airlines system v Europos Komisija*, 99 p.; byloje Nr. T-374/94, *European Night Services v Europos Komisija*, 93-95, 103 p.; byloje Nr. T-61/99, *Adriatica di Navigazione v Europos Komisija*, 28–29 pastraipos.

¹⁰³ Bendrojo Teismo 2000 m. liepos 6 d. sprendimas byloje Nr. T-62/98, *Volkswagen AG v Europos Komisija*, 230 pastraipa.

¹⁰⁴ Notariato įstatymo 26, 27, 27⁽¹⁾ straipsniai.

(128) Įvertinus išdėstytas aplinkybes, prekės rinka apibrėžiama kaip notarinių veiksmų atlikimo rinka (toliau – notarinių veiksmų rinka).

(129) Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje geografinė rinka įvardijama kaip teritorija, kurioje visi ūkio subjektai susiduria su iš esmės panašiomis konkurencijos sąlygomis tam tikroje prekės rinkoje ir kuri, atsižvelgiant į tai, gali būti atskiriama lyginant su greta esančiomis teritorijomis.

(130) Notaras yra valstybės įgaliotas asmuo, notarų veiklos sąlygos ir reikalavimai yra reglamentuoti nacionalinės teisės aktais, notarus skiria ir atleidžia bei jų atlyginimo dydį nustato teisingumo ministras. Dėl to visi Lietuvos Respublikoje veikiantys notariai susiduria su panašiomis konkurencinėmis sąlygomis, kurios reikšminga dalimi yra nulemtos nacionaliniuose teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų.

(131) Notariniai veiksmai gali būti atliekami pas bet kurį notarą, išskyrus turto paveldėjimo atvejus (Nutarimo (23) pastraipa). Dėl to konkurencija gali vykti ne tik tarp tame pačiame mieste ar regione veikiančių, bet ir tarp skirtinguose miestuose (regionuose) veikiančių notarų. Dėl nurodytų priežasčių ir atsižvelgiant į tai, kad Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtinti notarų atlyginimo dydžiai yra taikomi visiems Lietuvoje veikiančioms notarams, o Prezidiumo nutarimais notarų atlyginimo dydis bei apskaičiavimo būdas už įvairių notarinių veiksmų atlikimą buvo nustatytas visiems Lietuvoje veikiančioms notarams, siauriausiai geografinė rinka gali būti apibrėžiama kaip nacionalinė.

(132) Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes, notarinių veiksmų geografinė rinka apibrėžtina kaip nacionalinė rinka – Lietuvos Respublikos teritorija.

(133) Įvertinus nurodytas aplinkybes, atitinkama rinka apibrėžiama kaip notarinių veiksmų Lietuvos Respublikoje rinka.

(134) Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 8 dalyje konkurentais įvardijami ūkio subjektai, kurie toje pačioje atitinkamoje rinkoje susiduria arba gali susidurti su tarpusavio konkurencija.

(135) Notariai verčiasi savarankiška veikla ir teikia paslaugas už atlyginimą, o notariniai veiksmai (išskyrus turto paveldėjimo atvejus) gali būti atliekami pas bet kurį Lietuvos notarą. Taigi, sandorį sudarančios (ar dėl kito notarinio veiksmo atlikimo besikreipiančios) šalys gali rinktis į kurį notarą kreiptis.

(136) Atsižvelgiant į tai, visi Lietuvos Respublikoje veikiantys notariai yra konkurentai.

7. Notarų rūmų ir Notarų veiksmų vertinimas Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio SESV 101 straipsnio prasme

(137) Vadovaujantis Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalimi, visi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją arba kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, yra draudžiami ir negalioja nuo jų sudarymo momento. To paties straipsnio 1 dalies 1 punktas draudžia susitarimus tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas. Analogiškas draudimas yra nustatytas ir SESV 101 straipsnio 1 dalies a punkte.

(138) Sprendžiant, ar Lietuvos notarų rūmai bei Notariai įvykdė Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir SESV 101 straipsnio pažeidimą, būtina įvertinti, ar aprašyti Notarų rūmų ir Notarų veiksmai laikytini konkurenciją ribojančiu susitarimu.

(139) Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 19 dalyje įtvirtinta, kad susitarimas yra bet kuria forma (raštu ar žodžiu) dviejų ar daugiau ūkio subjektų sudarytos sutartys arba ūkio subjektų suderinti veiksmai, įskaitant bet kurio ūkio subjektų junginio (asociacijos, susivienijimo, konsorciumo ir pan.) arba šio junginio atstovų priimtą sprendimą.

(140) LVAT bei ESTT praktikoje pripažįstama, jog tam, kad būtų sudarytas susitarimas Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio prasme, pakanka nustatyti eksplicitinį arba implicitinį šalių valios (norų, ketinimų) sutapimą (suderinimą) veikti rinkoje atitinkamu būdu, o

subjektyvūs pareiškėjų siekiai, dalyvaujant susitarime, paprastai neturi jokios reikšmės¹⁰⁵. Be to, šalių valia gali išplaukti tiek iš sutarties sąlygų, tiek iš šalių elgesio, nes susitarimais taip pat pripažįstami ne tik formalūs, rašytiniai susitarimai (rašytinės sutarties sudarymas), bet ir žodiniai susitarimai ar net teisiškai neįpareigojantys dokumentai. Net iš pirmo žvilgsnio vienašalis aktas, nepriklausomai nuo jo formos, gali būti laikomas susitarimu, jei jis išreiškia bendrą bent dviejų šalių valią. Atitinkamai šalių valia gali būti išreikšta tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai (numanomai, neišreiškiant žodžiais, „nebyliai“)¹⁰⁶.

(141) Be to, kiekvienas ūkio subjektas, veikiantis rinkoje, turi nepriklausomai pasirinkti savo elgesį joje. Toks reikalavimas draudžia atsirasti bet kokiam tiesioginiam ar netiesioginiam kontaktui tarp tokių subjektų, jeigu šio kontakto tikslas arba padarinys yra daryti poveikį esamo arba potencialaus konkurento elgesiui rinkoje ar atskleisti tokiam konkurentui elgesio kryptį, kurią jie patys nusprendė pasirinkti arba ketina pasirinkti rinkoje¹⁰⁷.

(142) Dėl to vertinant Notarų rūmų ir Notarų veiksmus Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio prasme, visų pirma būtina nustatyti, ar Notarų rūmai ir Notarai naudojami veiksnių laisve.

(143) Konkurencijos taryba nustatė, kad pagal Notariato įstatymo 19 straipsnio nuostatą, įtvirtinančią, kad už notarinių veiksnių atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas notaras ima atlyginimą, kurio dydį (įkainius) nustato teisingumo ministras, atsižvelgdamas į šio įstatymo 19¹ straipsnyje nurodytus notarų atlyginimo dydžių (įkainių) nustatymo kriterijus ir suderinęs su finansų ministru ir Notarų rūmais, gali būti įgyvendinama tik tokiu būdu, jog teisingumo ministras patvirtina galutinius notarų įkainius tik po to, kai konkretūs jų dydžiai yra suderinami su pačiais paslaugų teikėjais – notarus – atstovaujančiais Notarų rūmais. Dėl to Notarų rūmai, įgyvendindami Notariato įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta įpareigojimą derinti Laikinių dydžių pakeitimus, privalo priimti sprendimą dėl jiems taikytinų paslaugų įkainių.

(144) Atsižvelgiant į tai, Notarų rūmai ir Notarų veiksmai, derinant Laikinių dydžių pakeitimus nebus vertinami Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio prasme, tačiau Konkurencijos taryba šiuo Nutarimu siūlo Vyriausybei įvertinti Notariato įstatymo 19 straipsnio keitimo inicijavimo būtinybę (Nutarimo 12 dalis).

(145) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad dėl esamo teisinio reglamentavimo notarai tarpusavyje negali konkuruoti kainomis bei Teisingumo ministerija įpareigojo juos pateikti išaiškinimus dėl notarų atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdo. Dėl to visų pirma bus vertinama, ar notarai tarpusavyje konkuruoja kainomis. Įvertinus, ar notarai tarpusavyje konkuruoja kainomis, bus vertinama, ar Teisingumo ministerija įpareigojo Notarų rūmus ir Notarus pateikti išaiškinimus dėl atlyginimo dydžio apskaičiavimo.

(146) Notariato įstatyme tėra įtvirtinta, jog atlyginimo dydžius už notarinių veiksnių atlikimą nustato teisingumo ministras, t. y. nors Notariato įstatyme ir yra įtvirtinta, kad atlyginimo dydžius nustato valstybės institucija, o ne individualūs ūkio subjektai, tačiau nėra įtvirtinta, jog notarai negali konkuruoti kainomis, jei Laikiniuosiuose dydžiuose yra įtvirtinamas toks atlyginimo dydžio skaičiavimas, kuris suteikia diskreciją konkrečiam notarui pasirinkti taikomo atlyginimo dydį.

¹⁰⁵ LVAT 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2577/2011, *Lietuvos komunikacijos agentūrų asociacija (KOMAA) ir kt. v Konkurencijos taryba*; LVAT 2011 m. gegužės 27 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-294/2011, *UAB „Anoniminių darboholikų klubas“ v Konkurencijos taryba*; LVAT 2011 m. birželio 23 d. nutartis byloje Nr. A⁴⁴⁴-1433/2011, *UAB „Elektromarktas“*, *UAB „Forum Cinemas Home Entertainment“ ir kiti v Konkurencijos taryba*; ESTT 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje Nr. T-41/96, *Bayer v Europos Komisija*, 68 pastraipa.

¹⁰⁶ LVAT 2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-269/2012, *UAB „Puse Plus Kaunas“ v Konkurencijos taryba*; ESTT 1970 m. liepos 15 d. sprendimas byloje 41/69 *ACF Chemiefarma NV v Komisija*; ESTT 2006 m. liepos 13 d. sprendimas byloje C-74/04 P, *Komisija v Volkswagen*; ESTT 1983 m. spalio 25 d. sprendimas byloje 107/82 *AEG-Telefunken v Europos Komisija*.

¹⁰⁷ ESTT 1975 m. gruodžio 16 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. 40-48, 50, 54-56, 111, 113 ir 114/73 *Cooperatieve Vereniging „Suiker Unie“ UA ir kt. v Europos Komisija*; 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Nr. C-199/92 P *Hüls A v Europos Komisija*, 160 pastraipa ir jame nurodyta ESTT praktika.

(147) Kaip minėta (27) Nutarimo pastraipoje, Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtinti atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą nustatyti įvairia forma: pavyzdžiui, fiksuota kaina, kainos intervalu, procentine išraiška priklausomai nuo sandorio ar daikto vertės. Pastebėtina, jog Laikinuosiuose dydžiuose yra įtvirtinti 88 skirtingi atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą, tačiau tik už 24 notarinių veiksmų atlikimą yra nustatytas fiksuotas dydis, o kitais atvejais atlyginimo dydis nustatytas intervalo metodu, nurodant minimalų ir maksimalų notaro atlyginimo dydį. Tai reiškia, jog atliekant didžiąją dalį notarinių veiksmų, notariai turi teisę individualiai nustatyti užmokesčio už notarinio veiksmo atlikimą dydį. Pavyzdžiui, Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtinta, jog užmokestis už nekilnojamojo daikto hipotekos patvirtinimą yra nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur. Dėl to kiekvienas notaras individualiai turi teisę nuspręsti, kokio dydžio užmokestį už nurodyto notarinio veiksmo atlikimą nustatyti nurodyto intervalo ribose.

(148) Nors Notarų rūmai ir Notariai nurodo, kad net ir tais atvejais, kai Laikinuosiuose dydžiuose yra įtvirtintas užmokestis už notarinio veiksmo atlikimą intervalo metodu, notariai neturi teisės pasirinkti, kokio dydžio mokestį taikyti, kadangi atlyginimo dydžiai yra nustatomi vadovaujantis Notariato įstatymo 19¹ straipsnyje įtvirtintais kriterijais¹⁰⁸ (Nutarimo (29) pastraipa), tačiau tai nepagrįsta jokiais teisės aktais.

(149) Visų pirma pažymėtina, kad Notariato įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta, jog už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas notaras ima atlyginimą, kurio dydį (įkainius) nustato teisingumo-ministras, atsižvelgdamas į Notariato įstatymo 19¹ straipsnyje nurodytus notarų atlyginimo dydžių (įkainių) nustatymo kriterijus ir suderinęs su finansų ministru ir Notarų rūmais. Tai reiškia, jog minėtais kriterijais privalo vadovautis teisingumo ministras, nustatydamas užmokesčio dydį už notarinių veiksmų atlikimą Laikinuosiuose dydžiuose, o ne notariai, sprenddami kokio dydžio užmokestį imti už tam tikro notarinio veiksmo atlikimą.

(150) Net ir tuo atveju, jei notariai privalėtų (nors tokia pareiga neįtvirtinta jokiuose teisės aktuose) kiekvieną kartą, sprenddami, kokio dydžio užmokestį taikyti už konkretaus notarinio veiksmo atlikimą, vadovautis Notariato įstatymo 19¹ straipsnyje įtvirtintais kriterijais, užmokesčio dydis reikšmingai skirtųsi. Pavyzdžiui, visų notarų sąnaudos yra nevienodo dydžio, t. y. jos skiriasi priklausomai nuo notaro biuro vietos ir įrengimo, samdomų darbuotojų skaičiaus ir pan., skiriasi kryžminio subsidijavimo būtinybė. Taip pat kiekvienas notaras gali skirtingai vertinti notaro ekonominio nepriklausomumo, notarinio veiksmo vertės bei paslaugos pobūdžio kriterijų įtaką galutiniam notaro atlyginimo dydžiui.

(151) Konkurencijos tarybos vertinimu, notariai tarpusavyje gali konkuruoti atlyginimo dydžiais ir tais atvejais, kai yra galimybė apskaičiuoti Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtinto atlyginimo dydį skirtingais būdais ir dėl apskaičiavimo būdo pasirinkimo gali skirtis atlyginimo dydis. Laikinuosiuose dydžiuose nėra įtvirtinta, kaip turėtų būti skaičiuojamas notaro atlyginimo dydis tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiems daiktams; kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys; kaip turi būti apskaičiuojamas notarų atlyginimas tuo atveju, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai. Atsižvelgiant į tai, jog Laikinuosiuose dydžiuose nėra įtvirtinta, kaip turėtų būti apskaičiuojamas notaro atlyginimo dydis minėtais atvejais, notariai turi teisę individualiai nuspręsti dėl atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdo. Pavyzdžiui, Laikinuosiuose dydžiuose nebuvo įtvirtinta, koku būdu turėtų būti skaičiuojamas užmokestis tais atvejais, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, todėl hipotekos sandoriu įkeičiant tris nekilnojamuosius daiktus, kurių vertė yra po 100 000 Eur, notaras galėjo skaičiuoti atlyginimą nuo kiekvieno įkeičiamo daikto atskirai (tokiu atveju notaro atlyginimo dydis būtų 3 x 144 Eur (kadangi 0,2 arba 0,3 proc. atlyginimo dydis nuo 100 000 Eur sumos viršija nustatytą maksimalų atlyginimo dydį), viso 432 Eur), arba nuo bendros

¹⁰⁸ Tvirtinamo sandorio ar kito notarinio veiksmo vertė; atliekamo notarinio veiksmo ar teikiamos paslaugos pobūdis; notaro ekonominio nepriklausomumo užtikrinimas; notaro profesinės veiklos ir civilinės atsakomybės rizika; kryžminis subsidijavimas; sąnaudos.

įkeičiamų daiktų vertės (tokiu atveju notaro atlyginimas būtų lygus 144 Eur – maksimaliam Laikinuosiuose dydžiuose įtvirtintam notaro atlyginimui). Kaip nurodė Notarų rūmai ir Notarai, praktikoje notarai skirtingu būdu apskaičiuodavo atlyginimo dydį už hipotekos sandorių, kuriais buvo įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, patvirtinimą (Nutarimo (82) pastraipa). Atitinkamai notarai gali skirtingai skaičiuoti atlyginimo dydį ir tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiems daiktams; kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys.

(152) Be to, Notarų rūmai ir Notarai akcentuoja, kad vadovaujantis lotyniškojo notariato tradicijomis, notarai paslaugų atlyginimo dydžiais nekonkuruoja (Nutarimo (82) pastraipa). Lietuvos teisės instituto atliktoje mokslo studijoje „Notarų veiklos modernizavimo galimybės Europos Sąjungos lotyniškojo notariato tradicijos valstybėse“ nurodoma, kad „*tose Europos valstybėse, kuriose notariatas įsteigtas gana neseniai arba jis buvo iš esmės reformuotas (pvz., posovietinėse valstybėse), „tradicijos“ argumentas nėra reikšmingai stiprus, nes nesant vieningos lotyniškojo notariato tradicijos, neišku, kurios valstybės „tradicija“ norima pasiremti“*, taip pat pažymėta, jog „*vyrauja tendencija po truputį naikinti notarų monopoliją atlikti tam tikrus veiksmus“* bei „*mažinti notarų profesijos valstybinį reguliavimą*“¹⁰⁹.

(153) Apkreiptinas dėmesys į tai, kad Notarų rūmai ir Notarai nurodo, kaip, jų manymu, turėtų būti reguliuojama notarų veikla, remiantis lotyniškojo notariato tradicijomis. Tačiau pažymėtina, jog šiuo atveju yra vertinama Notarų rūmų ir Notarų veiksmų atitiktis konkurencijos teisės reikalavimams ir analizuojama, ar pagal esamą teisinį reguliavimą Notarų rūmai ir Notarai turėjo galimybę konkuruoti bei ar jų veiksmai buvo nulemti teisinio reglamentavimo. Dėl to nėra pagrindo vertinti Notarų rūmų ir Notarų argumentų dėl to, koks, Notarų rūmų ir Notarų vertinimu, turėtų būti nustatytas teisinis reglamentavimas.

(154) Įvertinus nurodytas aplinkybes, Konkurencijos taryba daro išvadą, jog notarai turi teisę individualiai nuspręsti dėl notarų atlyginimo dydžio bei atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdo tais atvejais, kai Laikinuosiuose dydžiuose užmokesčio dydis už notarinio veiksmo atlikimą yra nustatytas intervalo metodu, ir nuspręsti, koku būdu apskaičiuoti atlyginimo dydį, kai apskaičiavimo būdas nėra įtvirtintas Laikinuosiuose dydžiuose.

(155) Kaip minėta Nutarimo (145) pastraipoje, Notarų rūmų ir Notarų vertinimu Teisingumo ministerija įpareigojo juos pateikti išaiškinimus dėl notarų atlyginimo dydžio. Notarų rūmai ir Notarai pateikė 2012 m. liepos 12 d. vykusio Lietuvos bankų asociacijos, Lietuvoje veikiančių bankų, Notarų rūmų atstovų, notarų, Teisingumo ministerijos, Valstybės įmonės Centrinės hipotekos įstaigos susitikimo, kuriame buvo svarstomas klausimas dėl hipotekos objekto vertės nurodymo, protokolą (toliau – Protokolas). Teigiama, kad šio susitikimo metu nustatyti notarų atlyginimą tuo atveju, kai tvirtinamo sandorio šalys nenurodo įkeičiamo daikto vertės, buvo pavesta Prezidiumui¹¹⁰. Iš Protokolo matyti, kad susitikimo metu buvo svarstytas klausimas dėl hipotekos objekto vertės nurodymo. Protokole pažymėta, jog „*Vadovaujantis LR Civiliniu kodeksu hipotekos objekto vertės nurodymas nėra privalomas sandoryje. Buvo pateiktas pasiūlymas, tuo atveju, kai sandorio šalys hipotekos objekto vertės nenurodo, įrašyti maksimalią vertę*“. Protokole nurodyta, jog „*Klausimas bus apsvarstytas Lietuvos notarų rūmų prezidiume, apie priimtą sprendimą bus informuoti notarai*“.

(156) ESTT praktikoje išaiškinta, kad įmonės negali būti laikomos atsakingomis už SESV 101 straipsnio pažeidimą, jeigu valstybės priemonės arba kompetentingos institucijos reikalauja iš jų atlikti konkurenciją ribojančius veiksmus¹¹¹. Nurodyta „valstybės prievartos“ doktrina gali būti taikoma tik tuo atveju, kai valstybė reikalauja tam tikro antikonkurencinio elgesio, bet ne

¹⁰⁹ Bylos 10 tomas, 127 lapas, 135 lapas.

¹¹⁰ Bylos 22 tomas, 75 lapas.

¹¹¹ ESTT 1977 m. lapkričio 16 d. sprendimas byloje Nr. C-13/77, SA G.B.-INNO-B.M. v Association des détaillants en tabac, ir 2003 m. rugsėjo 9 d. sprendimas byloje Nr. C-198/01, Consorzio Industrie Fiammiferi (CIF) v Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato, 51 pastraipa.

tada, kai valstybė jį leidžia, skatina ar palengvina¹¹². Europos Komisijos komunikate „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio taikymo horizontaliesiems bendradarbiavimo susitarimams gairės“ taip pat išreikšta analogiška pozicija¹¹³.

(157) Iš Protokole nurodytos informacijos akivaizdu, jog valstybės institucijos nereikalavo, kad Notarų rūmai ir Notarai sudarytų susitarimą, prieštaraujantį konkurencijos teisei, t. y. Protokole buvo pažymėta, jog klausimą apsvarstys Prezidiumas, tačiau nebuvo nurodyta, jog Prezidiumas yra įpareigojamas nustatyti užmokesčio dydį už notarinio veiksmo atlikimą. Taigi Protokolas neturėjo jokios saistančios galios Prezidiumo atžvilgiu.

(158) Įvertinus aukščiau aprašytas aplinkybes, darytina išvada, kad Notarų rūmai ir Notarai nebuvo verčiami pateikti išaiškinimų, kaip turėtų būti taikomi Laikinieji dydžiai.

7.1. Notarų rūmų ir Notarų susitarimas

(159) Kaip ne kartą pasisakyta Europos Sąjungos teismų praktikoje¹¹⁴, tam, kad būtų sudarytas susitarimas pagal SESV 101 straipsnio 1 dalį, pakanka, jog atitinkami ūkio subjektai išreikštų bendrą valią elgtis rinkoje tam tikru apibrėžtu būdu¹¹⁵. Pažymėtina, kad bendros valios išreiškimo forma nėra tokia svarbi, jei ji tiksliai perteikia šalių valią elgtis rinkoje pagal susitarimo sąlygas¹¹⁶. Be to, šalių valia gali išplaukti tiek iš sutarties sąlygų, tiek iš šalių elgesio¹¹⁷.

(160) Šiuo atveju nustatyta, kad Notarai nutarimais tvirtino išaiškinamus, kaip turėtų būti skaičiuojami notarų atlyginimo dydžiai už tam tikrų notarinių veiksmų atlikimą:

- (a) Notarai Prezidiumo posėdžio metu patvirtino ir įtraukė į Taisyklės nuostatas, įtvirtinančias, kad kai sandorio šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės, už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą turi būti imamas maksimalaus dydžio notaro atlyginimas (Nutarimo 3.2.1 dalis);
- (b) Notarai Prezidiumo posėdžio metu bendru sutarimu patvirtino išaiškinimą, kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiems daiktams (žr. šio Nutarimo 3.2.3 dalis). Notarai nusprendė, kad Laikiniuosiuose dydžiuose nustatytas atlyginimo dydis¹¹⁸ dauginamas „iš daiktų, kuriems nustatomas (–i) servitutas (–ai) skaičiaus“;
- (c) Notarai Prezidiumo posėdžio metu patvirtino išaiškinimą, kaip apskaičiuojamas notaro atlyginimas, kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys (Nutarimo 3.2.4 dalis). Notarai nusprendė, kad Laikiniuosiuose dydžiuose nustatytas atlyginimo dydis¹¹⁹ skaičiuojamas „nuo kiekvieno sandoriu perleidžiamo daikto kainos ir tada susumuo[jamas]“;

¹¹² ESTT sprendimas sujungtose bylose Nr. 359/95 P ir C-379/95 P, *Ladbroke v Europos Komisija*, 33–34 pastraipos, 2003 m. rugsėjo 30 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. T-191/98, T-212/98 iki T-214/98, *Atlantic Container Line v Europos Komisija*.

¹¹³ OL, C 101, 27/04/2004 P. 0097 – 0118, 22 punktas.

¹¹⁴ Bendrojo Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje Nr. T-41/96, *Bayer v Europos Komisija*, 67 pastraipa; 2009-04-30 sprendimas byloje Nr. T-18/03 *CD-Contact Data v Europos Komisija*, 47 pastraipa.

¹¹⁵ ESTT 1990 m. sausio 11 d. sprendimas Nr. C-277/87, *Sandoz Prodotti Farmaceutici v Europos Komisija*, 13 pastraipa.

¹¹⁶ Bendrojo Teismo 2000 m. spalio 26 d. sprendimas byloje Nr. T-41/96, *Bayer v Europos Komisija*, 68 pastraipa.

¹¹⁷ ESTT 2006 m. liepos 13 d. sprendimas byloje Nr. C-74/04 P, *Europos Komisija v Volkswagen*, 39 pastraipa.

¹¹⁸ Laikinių dydžių 1.6 punkte nustatyta, kad už servituto, uzufrukto, užstatymo teisės, naudojimosi tvarkos daiktu nustatymo sutarties patvirtinimą imamas 28,96–86,89 Eur notaro atlyginimas.

¹¹⁹ Laikinių dydžių 1.2 punkte nustatyta, kad „už nekilnojamojo daikto mainų sutarties patvirtinimą, taip pat atvejus, kai nekilnojamas daiktas mainomas į kilnojamąjį daiktą ar kitą civilinių teisių objektą [imamas notaro atlyginimas] nuo 0,4 iki 0,5 procento nuo mainomo daikto, turinčio didesnę vertę, vertės, bet ne mažiau kaip 28,96 Eur ir ne daugiau kaip 5 792,40 Eur“, o 2.2 punkte nustatyta, kad „už kilnojamųjų daiktų mainų sutarties patvirtinimą [imamas notaro atlyginimas] nuo 0,3 iki 0,4 procento nuo mainomo daikto ar kito civilinių teisių objekto, turinčio didesnę vertę, vertės, tačiau ne mažiau kaip 14,48 Eur“.

- (d) Notarai Prezidiumo posėdžio metu patvirtino taisyklę, kaip turi būti apskaičiuojamas notarų atlyginimas tuo atveju, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai (Nutarimo 3.2.2 dalis). Notarai nusprendė, kad Laikinuosiuose dydžiuose¹²⁰ nustatytas „*notaro atlyginimo dydis skaičiuojamas nuo kiekvieno įkeičiamo nekilnojamojo daikto vertės ir tada sumuojamas*“.

(161) Laikinuosiuose dydžiuose notarų atlyginimo dydis už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą yra nustatytas intervalo metodu, t. y. Laikinuosiuose dydžiuose nustatyta, kad notarų atlyginimo dydis už hipotekos patvirtinimą yra nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur. Kaip minėta Nutarimo (148) pastraipoje, tai reiškia, jog notarai tais atvejais, kai sandorio šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės, už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą, galėjo imti bet kokią atlyginimo dydį nurodyto intervalo ribose, tačiau Notarams priėmus išaiškinimą notarams liko tik viena galimybė – imti 144,81 Eur užmokestį.

(162) Taip pat Laikinuosiuose dydžiuose nebuvo įtvirtinta, kaip turėtų būti skaičiuojamas notarų atlyginimo dydis tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiems daiktams, kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai. Nutarimo (151) pastraipoje nurodyta, kad notarai turi teisę individualiai nuspręsti dėl atlyginimo apskaičiavimo būdo minėtais atvejais. Priėmus išaiškinimus notarų pasirinkimo galimybė buvo eliminuota ir notarai galėjo taikyti Notarų rūmų ir Notarų nustatytą atlyginimo dydį. Pavyzdžiui, priėmus išaiškinimą dėl to, kaip turėtų būti apskaičiuojamas notaro atlyginimo dydis tais atvejais, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, notarai nebeturėjo galimybės pasirinkti, ar skaičiuoti atlyginimą nuo kiekvieno įkeičiamo daikto vertės ir gautas sumas sudėti, ar skaičiuoti atlyginimo dydį nuo bendros daiktų vertės, kadangi vadovaujantis išaiškinimais „*notaro atlyginimo dydis skaičiuojamas nuo kiekvieno įkeičiamo nekilnojamojo daikto vertės ir tada sumuojamas*“.

(163) Nurodytais nutarimais Notarų rūmai ir Notarai nustatė notarų atlyginimo dydžių apskaičiavimo mechanizmą, kuris visais atvejais nustatė didžiausias galimas kainas pagal Laikinuosius dydžius, taikomas tvirtinant hipotekos, mainų ir servituto sandorius, kuriais įkeičiami, perleidžiami ar apsunkinami keli daiktai, o tai reiškia, kad buvo netiesiogiai nustatyti notarų taikomi atlyginimo dydžiai¹²¹, nors iki išaiškinimų priėmimo notarai turėjo diskreciją, kaip skaičiuoti, kuri, kaip nurodyta anksčiau, konkrečiais atvejais galėjo leisti notarams nustatyti ir mažesnius atlyginimo dydžius. Taip pat Notarų rūmai ir Notarai tiesiogiai nustatė notarų taikytiną atlyginimo dydį – maksimalų intervalo atlyginimo dydį – imamą už hipotekos (įkeitimo) tvirtinimą tuo atveju, kai šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės. Tokios taisyklės dėl konkrečių notarų atlyginimo dydžių taikymo vertintinos kaip Notarų rūmų ir Notarų susitarimas dėl kainų nustatymo.

(164) Notarų rūmai ir Notarai teigė, kad minėti išaiškinimai yra rekomendacinio pobūdžio.

(165) Vadovaujantis Notariato įstatymo 13 straipsniu, notarai, be kitų teisės aktų, turi vadovautis Notarų rūmų nutarimais.

(166) Notarų rūmai patys vertino savo priimtus sprendimus kaip privalomus ir tokią poziciją išreiškėdavo kitiems notarams. Pavyzdžiui, Prezidiumas patvirtino išaiškinimą „Dėl notaro atlyginimo ėmimo už kitų notarinių veiksmų atlikimą“, kuriame nurodė, jog „*pagal Notariato įstatymo 13 str. notarai savo veikloje privalo vadovautis ir Notarų rūmų nutarimais*“¹²².

¹²⁰ Laikinių dydžių 1.6 punkte nustatyti, kad už nekilnojamo daikto hipotekos patvirtinimą imamas procentinis atlygis skaičiuojamas nuo daikto vertės, (nuo 0,2 iki 0,3 procento), taip pat nustatyti minimalus bei maksimalus atlyginimo dydžiai (ne mažiau kaip 14,48 Eur ir ne daugiau kaip 144,81 Eur).

¹²¹ Europos Komisija yra pripažinusi, kad ūkio subjektų susitarimai bendrai nustatyti taikomų mokesčių bei priemokų apskaičiavimo mechanizmą ir netaikyti nuolaidų, laikytini susitarimų, kuriais netiesiogiai nustatoma tam tikros prekės kaina, nepaisant to, kad tokiuose susitarimuose nėra nustatytas konkretus taikomų kainų lygis. Tokią Europos Komisijos poziciją patvirtino ir ESTT: 2003 m. kovo 19 d. sprendimas byloje Nr. T-213/00, *CMA CGM v Europos Komisija*, 184 pastraipa.

¹²² Bylos 4 tomas, 166–167 lapai.

(167) Be to, Notarų rūmai atlieka aktyvius veiksmus, kuriais siekiama, kad notarai būtų supažindinti su Prezidiumo priimtais sprendimais, įskaitant sprendimus dėl notarų atlyginimo dydžio ar apskaičiavimo būdo (tokie sprendimai skelbiami vidiniame Notarų rūmų interneto puslapyje), teikia konsultacijas dėl atlyginimo skaičiavimo notarams el. paštu (Nutarimo (70), (78) pastraipos) bei skatina notarus laikytis Prezidiumo priimtų nutarimų, įskaitant ir Taisyklių nuostatas. Atkreiptinas dėmesys į Notarų rūmų paskelbtą pranešimą, kuriame buvo nurodyta, jog Prezidiumo nutarimu patvirtintas Taisyklių papildymas 15¹² punktu, nustatančiu notarų atlyginimo dydį bei apskaičiavimo būdą už hipotekos sandorių tvirtinimą, „galioja ir turi būti taikomas“ (Nutarimo (67) pastraipa).

(168) Notarų rūmai nuosekliai formuoja praktiką, pagal kurią notarai privalo laikytis Prezidiumo nutarimuose pateiktų išaiškinimų, įskaitant išaiškinimus, kurie nustato notarų atlyginimo dydžius ar jų apskaičiavimo tvarką. Tai reiškia, kad visi Notarų rūmų nutarimai, kuriuose buvo įtvirtintos notarų atlyginimo dydžius nustatančios nuostatos, yra privalomojo pobūdžio.

(169) Minėtam vertinimui įtakos nedaro tai, kad, pavyzdžiui, išaiškiniame dėl to, kaip turi būti apskaičiuojamas notaro atlyginimas tuo atveju, kai viena sutartimi nustatomas (–i) servitutas (–ai) keliems nekilnojamiems daiktams, vartojamas žodis „rekomenduojama“. Iš nustatytų aplinkybių matyti, jog aptariamai išaiškinimai yra privalomi ir jais vadovaujasi notarai: Notarų rūmų nutarimai pagal Notariato įstatymo 13 straipsnį, yra privalomi notarams; notarai faktiškai kreipiasi į Notarų rūmus, prašydami pateikti konsultacijas dėl to, kaip turėtų būti apskaičiuojamas notarų atlyginimo dydis už konkrečių notarinių veiksmų atlikimą, o Notarų rūmai teikia tokias konsultacijas, remdamiesi minėtais išaiškinimais (Nutarimo (70), (76), (78) pastraipos).

(170) Aukščiau pateiktam vertinimui neturi reikšmės ir Notarų rūmų ir Notarų nurodyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) praktika, kurioje teigiama, kad Prezidiumo nutarimai yra rekomendacinio pobūdžio (Nutarimo (30) pastraipa). Notarų rūmų cituotoje konkrečioje LAT byloje buvo nagrinėjamas klausimas dėl Prezidiumo pateiktos rekomendacijos, susijusios su palikimo priėmimo terminu, kuri prieštaravo Civilinio kodekso nuostatomis bei LAT jurisprudencijoje suformuoti jų taikymo bei aiškinimo praktikai. LAT pažymėjo, kad nagrinėti Prezidiumo išaiškinimai buvo neprivalomi sprendžiant konkrečią bylą, kadangi, be kita ko, buvo skirti notarams. Papildomai pažymėtina, kad Notarų rūmai išreiškė visiems notarams savo poziciją dėl to, jog Prezidiumo nutarimu patvirtintas notarų atlyginimo apskaičiavimo būdas turi būti taikomas, po Notarų rūmų nurodyto LAT pateikto išaiškinimo, t. y. LAT nutartis buvo priimta 2014 m. lapkričio 13 d., o Prezidiumas 2017 m. vasario 17 d. nurodė, kad Prezidiumo išaiškinimas „galioja ir turi būti taikomas“ (Nutarimo (69) pastraipa).

(171) Net jei Prezidiumo išaiškinimai būtų rekomendacinio pobūdžio, tai nekeičia pateikto vertinimo. Ūkio subjektų asociacijų sprendimai, nepriklausomai nuo to, ar jie yra privalomi ar tik rekomendacinio pobūdžio, gali patekti į ekonominės veiklos, todėl ir į Konkurencijos įstatymo bei SESV taikymo sritį, jeigu jais siekiama riboti konkurenciją arba jeigu jie tiesiogiai ar netiesiogiai riboja (gali riboti) konkurenciją¹²³. Patys Notarų rūmai ir Notarai taip pat pripažino, jog rekomendaciniai aktai gali būti forma, kuria derinami ūkio subjektų veiksmai rinkoje (Nutarimo (30) pastraipa).

(172) Taip pat nėra pagrindo remtis Notarų rūmų ir Notarų pateikta lingvistine analize, kurią parengė doc. dr. Antanas Smetona. Minėtoje analizėje nurodyta, jog „*Sakinių struktūros analizė rodo, kad Ministro įsakymu nustatomas mokestis už servituto sutarties/daikto hipotekos patvirtinimą. Manyti, kad patvirtinimo įkainis nėra niekaip susijęs su to patvirtinimo parengimo darbo apimtimis, būtų nelogiška. Lygiai taip pat nelogiška manyti, kad vienu atveju (hipotekos) darbo apimtys skaičiuojamos įkeičiamų objektų vienetais, o kitu atveju (servitutų) – tvirtinamomis sutartimis. Dėl viso to logiška teigti, kad abiem atvejais įkainiai yra nustatyti vienam objektui (hipotekos daiktui,*

¹²³ LVAT 2008 m. lapkričio 25 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A³⁹-1939/2008, Lietuvos auditorių rūmai v Konkurencijos taryba.

servituto daiktui, servitutui), nepriklausomai nuo tvirtinamų sutarčių skaičiaus. Tai paremia ir formuluočių gramatinė (skaičiaus) raiška: servituto sutartis/daikto hipoteka (ne servitutų/daiktų)¹²⁴.

(173) LVAT, vertindamas to paties specialisto Antano Smetonos analizę, yra nurodęs, kad „A. Smetonos išvada yra gauta pareiškėjo iniciatyva, <...> Tai lėmė, kad pareiškėjas vienas pats suformulavo klausimus specialistui bei pasirinko konkretų asmenį, kuris turės duoti išvadą. Tai reiškia, kad byloje nagrinėjamu atveju, priimant į bylą A. Smetonos išvadą, kaip įrodymą, iš kitų proceso dalyvių buvo atimta teisė reikšti nušalinimą šiam asmeniui bei atimta galimybė jiems pasinaudoti kitomis suteiktomis procesinėmis teisėmis šioje srityje“¹²⁵. LVAT pažymėjo, jog visa tai sudaro pagrįstą pagrindą abejoti A. Smetonos, kaip specialisto duotos išvados visapusiškumu, objektyvumu ir nešališkumu¹²⁶.

(174) Be to, akcentuotina, kad iš Notarų rūmų ir Notarų pateiktos lingvistinės analizės yra akivaizdu, jog šiuo lingvistiniu aiškinimu yra pateikiamas teisinis vertinimas, kaip turėtų būti taikomos analizuojamos normos ir konstatuojama, jog dabartiniame teisiniame reglamentavime yra spraga.

(175) Visų pirma, teisinis vertinimas nėra lingvistinio vertinimo dalykas ir doc. dr. A. Smetona nėra kompetentingas atlikti tokio vertinimo, kadangi, kaip jis pats nurodo savo išvadoje, „šiaip teisinis aiškinimas nėra lingvistikos specialisto kompetencijoje“¹²⁷.

(176) Antra, nesutiktina, kad analizuotame teisiniame reglamentavime yra teisės spraga. Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, jog teisės spraga visuomet reiškia, kad atitinkamų visuomeninių santykių teisinis reguliavimas nei eksplicitiškai, nei implicitiškai nėra nustatytas nei tam tikrame teisės akte (jo dalyje), nei kuriuose nors kituose teisės aktuose, tačiau poreikis tuos visuomeninius santykius teisiškai sureguliuoti yra, o teisės spragos atveju tas teisinis reguliavimas, paisant iš Konstitucijos kylančių teisės sistemos nuoseklumo, vidinio neprieštaravimo imperatyvų ir atsižvelgiant į tų visuomeninių santykių turinį, turi būti nustatytas būtent tame teisės akte (būtent toje jo dalyje), nes to reikalauja kuris nors aukštesnės galios teisės aktas, *inter alia* pati Konstitucija¹²⁸. Nei viename aukštesnės galios teisės akte nėra įtvirtinta, jog teisingumo ministras privalo nustatyti tokius notarų atlyginimo dydžius, jog notarai negalėtų konkuruoti kainomis ir patys nuspręsti dėl atlyginimo dydžio bei atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdo, jei atlyginimo dydis nėra nustatytas fiksuota forma arba atlyginimo apskaičiavimo būdas nėra nustatytas Laikinuosiuose dydžiuose. Be to, Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad teisės spragų (neišskiriant nė legislatyvinės omisijos) pašalinimas yra atitinkamo (kompetentingo) teisėkūros subjekto kompetencijos dalykas¹²⁹, todėl galutinai pašalinti teisės spragas galima tik teisę kuriančioms institucijoms išleidus atitinkamus teisės aktus¹³⁰. Tai reiškia, jog net ir esant teisės spragai Notarų rūmai ir Notarai neturėjo teisės jos pašalinti, kadangi Laikinuosius dydžius keisti gali tik teisingumo ministras, suderinęs pakeitimus su finansų ministru ir Notarų rūmais.

(177) Konkurencijos taryba sutinka, jog vadovaujantis Notariato įstatymu Notarų rūmai turi teisę vienodinti notarinę praktiką. Tačiau pažymėtina, kad ši funkcija gali būti vykdoma tik laikantis imperatyvių teisės aktuose įtvirtintų reikalavimų. Dėl to šiuo atveju Notarų rūmai ir Notarai neturėjo teisės vienodinti notarinės praktikos taip, jog būtų pažeidžiamas Konkurencijos įstatymas ir SESV.

¹²⁴ Bylos 20 tomas, 85–88 lapai.

¹²⁵ LVAT 2017 m. gegužės 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-323-438/2017, UAB „Lietuvos rytas“ v *Visuomenės informavimo etikos asociacija*.

¹²⁶ Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. gegužės 18 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-323-438/2017, *Uždaroji akcinė bendrovė „Lietuvos rytas“ v Visuomenės informavimo etikos asociacija*.

¹²⁷ Bylos 20 tomas, 85–88 lapai.

¹²⁸ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d., 2008 m. lapkričio 5 d. sprendimai, 2009 m. kovo 2 d., 2009 m. gruodžio 11 d. nutarimai

¹²⁹ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas.

¹³⁰ Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 8 d. sprendimas, 2007 m. birželio 7 d. nutarimas.

7.2. Notarų rūmų ir Notarų dalyvavimas susitarime dėl notarų atlyginimo dydžių nustatymo

(178) Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I. dalyvaudavo Notarų rūmų prezidiumo posėdžiuose, kurių metu buvo priimami Prezidiumo nutarimai, kuriuose buvo tiesiogiai ir netiesiogiai įtvirtinti notarų atlyginimo dydžiai. Visi šiame Nutarime nagrinėjami Prezidiumo nutarimai buvo priimami bendru posėdžiuose dalyvavusių Prezidiumo narių sutarimu (vienbalsiai) (Nutarimo 3.2 dalis).

(179) Įvertinus Nutarime aprašytus Notarų rūmų ir Notarų veiksmus, darytina išvada, kad Notarų rūmai, veikdami per savo valdymo organą – Prezidiumą, ir visi tiriamieji Notarai, veikdami kaip Prezidiumo nariai, išreiškė valią sudaryti susitarimą, kuriuo būtų tiesiogiai ir netiesiogiai nustatyti notarų taikomi atlyginimo dydžiai už įvairių notarinių veiksmų atlikimą.

(180) Vadovaujantis Notarų rūmų statuto 23 straipsniu, Prezidiumo nutarimai priimami paprasta balsų dauguma atviru balsavimu. Tai reiškia, jog kiekvienas Notaras turėjo galimybę balsuoti individualiai. Dėl to Notarai, balsuodami dėl nutarimų, galėjo nepritarti ir balsuoti prieš tuos nutarimus, kurie pažeidžia konkurencijos teisę, tačiau buvo nustatyta, kad visi nutarimai, pažeidžiantys konkurencijos teisę, buvo priimti bendru sutarimu.

(181) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, jog Notarai, vykdydami Prezidiumo narių funkcijas, turėtų būti laikomi tik Prezidiumo nariais, o ne notarais. Pažymėtina, kad teisės aktuose nėra įtvirtinta, kad Prezidiumo nariai, atlikdami Prezidiumo nario funkcijas, privalo balsuoti, nepaisydami savo, kaip notarų interesų. Priešingai, kiekvienas Prezidiumo narys yra atskaitingas apygardos, iškėlusios jį į kandidatus, notarams (Nutarimo (15) pastraipa). Dėl to nėra pagrindo sutikti su Notarų rūmų ir Notarų argumentu.

(182) Taip pat Notarų rūmai ir Notarai nurodo, kad yra pažeidžiama asociacijos laisvė, kadangi Notarai yra baudžiami už balsavimą asociacijoje. Tiek Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje, tiek Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje yra įtvirtinta, jog kiekvienas turi teisę jungtis į asociacijas kartu su kitais, įskaitant teisę steigti ir stoti į profesines sąjungas savo interesams ginti. Tačiau pažymėtina, kad nei vienas iš šių tarptautinių dokumentų nesuteikia teisės įgyvendinti asociacijos laisvę taip, jog būtų pažeidžiami imperatyvūs teisės aktų reikalavimai.

(183) Pažymėtina, kad (179) pastraipoje nurodytos išvados nekeičia ir faktas, jog kai kuriuose šioje Nutarimo dalyje aprašytuose Prezidiumo posėdžiuose dalyvavo ne visi Prezidiumo nariai¹³¹. Europos Komisijos praktikoje pripažįstama, jog tam, kad ūkio subjektas būtų pripažintas dalyvavęs draudžiamame susitarime, kurį sudaro daugelis epizodų, nėra būtina, jog kartelio dalyvis dalyvautų visuose susitikimuose ar priimtų kiekvieną sprendimą, kuris yra bendro susitarimo dalis – atsakomybei konstatuoti užtenka bendro dalyvavimo susitarime¹³². Tokią Europos Komisijos poziciją yra patvirtinęs ir Bendrasis Teismas, kurio praktikoje išaiškinta, kad ūkio subjektas gali būti laikomas atsakingu viso kartelio atžvilgiu, net jeigu jis dalyvavo tik viename ar keliuose jo elementuose, jeigu jis žinojo ar turėjo žinoti, kad dalyvauja susitarime, esančiame bendro plano iškreipti konkurenciją dalimi¹³³.

(184) Visi Notarai buvo Prezidiumo nariais visų šiame Nutarimo nagrinėtų veiksmų (priimtų sprendimų) atlikimo metu (Nutarimo (19) pastraipa). Notarų rūmų statute įtvirtinta, kad Prezidiumo posėdį šaukia Prezidentas. Apie šaukiamą Prezidiumo posėdį turi būti paskelbta Notarų rūmų

¹³¹ V. P. ir D. P. nedalyvavo 2015 m. balandžio 23 d. Prezidiumo posėdyje, kurio metu buvo priimtas išaiškinimas, kaip skaičiuoti notaro atlyginimo dydį tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomi servitutas keliems nekilnojamiesiems daiktams (Nutarimo (75) pastraipa).

¹³² Europos Komisijos sprendimas byloje *Polypropylene*, OJ [1986] L 230/1, [1988] 4 CMLR 347, *PVC*, OJ [1989] L 74/1, [1990] 4 CMLR 345, *LdPE*, OJ [1989] L 74/21, [1990] 4 CMLR 382, 49–54 pastraipos, *PVC*, OJ [1994] L 239/14, 30–31 pastraipos, *Amino Acids*, OJ [2001] L 152/24, [2001] 5 CMLR 322, 237–238 pastraipos, 2006 m. gruodžio 13 d. Europos Komisijos sprendimas *Dutch Bitumen*, 138–141 pastraipos.

¹³³ Bendrojo Teismo 1999 m. balandžio 20 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. T-305/94, T-306/94 ir kt., *NV Limburgse Vinyl Maatschappij v Europos Komisija*, 773 pastraipa.

interneto svetainėje ir (ar) kiekvienam Prezidiumo nariui pranešama elektroniniu paštu ne vėliau kaip prieš septynias kalendorines dienas iki posėdžio dienos. Pranešime apie posėdį turi būti nurodyta posėdžio data, laikas ir vieta (adresas), posėdžio darbotvarkė (Nutarimo (16) pastraipa). Darytina išvada, kad visi Notarai žinojo apie Prezidiumo priimamus sprendimus taip pat ir tais atvejais, kai patys nedalyvavo Prezidiumo posėdžiuose. Nebuvo nustatytas nei vienas atvejis, kai Prezidiumo narys prieštaravo arba atsiribojo nuo Prezidiumo atliekamų veiksmų (priimamų nutarimų).

(185) Dėl nurodytų priežasčių darytina išvada, kad Notarų rūmai, veikdami per savo valdymo organą – Prezidiumą, ir Notarai išreiškė bendrą valią ir vieningai dalyvavo sudarant susitarimą dėl tiesioginio ir netiesioginio notarų atlyginimo dydžių nustatymo ir tokie veiksmai laikytini susitarimu Konkurencijos įstatymo 3 straipsnio 19 dalies prasme.

7.3. Notarų rūmų ir Notarų susitarimo, kaip ribojančio ar galinčio riboti konkurenciją, vertinimas

(186) Siekiant įvertinti, ar Notarų rūmai ir Notarai atlikdami veiksmus (priimdami sprendimus), kuriais buvo nustatytas notarų atlyginimo apskaičiavimo būdas už įvairių notarinių veiksmų atlikimą, pažeidė Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies ir SESV 101 straipsnio reikalavimus, reikia nustatyti, ar tokiais veiksmais buvo siekiama apriboti arba ar jie apribojo ar galėjo apriboti notarų konkurenciją.

(187) Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalis numato, jog susitarimas tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainą arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas visais atvejais laikomas ribojančiu konkurenciją pagal tikslą, todėl jo neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas ir dėl šios priežasties nėra reikalinga atskirai įrodinėti paties susitarimo tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainą tikslo ar šio tikslo priešingumo sąžiningai konkurencijai ir (arba) neigiamo jo poveikio konkurencijai.

(188) LVAT praktikoje išaiškinta, kad Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte ir 2 dalyje įtvirtinant prezumpciją, kad „*susitarimas dėl tiesioginio ar netiesioginio kainų fiksavimo pats savaime riboja konkurenciją <...>, pirmiausia siekiama apsaugoti ne tik atitinkamoje rinkoje dalyvaujančius kitus konkurentus ar vartotojų interesus, bet rinkos struktūrą ir kartu pačią konkurenciją, kaip visuotines vertybes, garantuojančias inter alia konstitucinę ūkinės veiklos laisvę ir iniciatyvą. Laisvas konkuravimas kainomis yra viena iš pagrindinių sąžiningos konkurencijos formų, o kainų fiksavimas tiesiogiai įsiterpia ir kliudo formuotis konkurencingų procesų rezultatams*“¹³⁴.

(189) LVAT taip pat išaiškino, kad nurodytu atveju pažeidimui konstatuoti pakanka nustatyti susitarimo tarp ūkio subjektų, kurie yra konkurentai, sudarymo faktą ir susitarimo objektą – tiesioginį arba netiesioginį prekės (paslaugos) kainos nustatymą (fiksavimą)¹³⁵. Šios pozicijos laikomasi ir ESTT praktikoje, pagal kurią faktas, jog ūkio subjektas susitarimo sąlygos, kuri apriboja konkurenciją, nerealizavo, nėra pakankamas argumentas daryti išvadą apie draudžiamo susitarimo konkurencijos teisės prasme nesudarymą¹³⁶.

(190) Kaip jau minėta, Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkte nustatyta, kad draudžiami susitarimai tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti (fiksuoti) tam tikros prekės kainas arba kitas pirkimo ar pardavimo sąlygas. Europos Komisijos bei ESTT praktikoje taip pat pripažįstama, kad konkurenciją pagal tikslą ribojančiais susitarimais pripažįstami ir tokie ūkio subjektų susitarimai, kuriais tam tikros prekės kaina nustatoma netiesiogiai. Pavyzdžiui, Europos Komisija yra pripažinusi,

¹³⁴ LVAT 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2577/2011, *Lietuvos komunikacijos agentūrų asociacija ir kiti v Konkurencijos taryba*.

¹³⁵ LVAT 2011 m. kovo 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2577/2011 *KOMAA v Konkurencijos taryba*.

¹³⁶ ESTT 1984 m. vasario 21 d. sprendimas byloje Nr. C-86/82, *Hasselblad v Europos Komisija*, 46 pastraipa, Bendrojo Teismo 2004 m. sausio 13 d. sprendimas byloje Nr. T-67/01, *JCB Service v Europos Komisija*, 103 pastraipa.

kad ūkio subjektų susitarimai bendrai nustatyti taikomų mokesčių bei priemonų apskaičiavimo mechanizmą ir netaikyti nuolaidų, laikytini ribojančiais konkurenciją pagal tikslą ir prieštaraujančiais EB sutarties 81 straipsnio 1 dalies a punktui (dabartiniam SESV 101 straipsniui), nepaisant to, kad tokiuose susitarimuose nėra nustatytas konkretus taikomų kainų lygis¹³⁷. Tokią Europos Komisijos poziciją patvirtino ir ESTT¹³⁸.

(191) Atsižvelgiant į nurodytas nuostatas bei teismų ir Europos Sąjungos institucijų praktikos išaiškinimus, darytina išvada, kad Notarų rūmų ir Notarų veiksmai, kuriais buvo nustatytas notarų atlyginimo dydžių apskaičiavimo būdas už hipotekos, servituto bei mainų sandorių tvirtinimą, t. y. netiesiogiai nustatyti atlyginimo dydžiai už nurodytų notarinių veiksmų atlikimą, vertintini kaip susitarimas, kurio tikslas buvo apriboti notarų konkurenciją. Analogiškai (kaip ribojantis konkurenciją pagal tikslą) vertintinas ir Notarų rūmų bei Notarų susitarimas, kuriuo buvo tiesiogiai nustatytas notarų taikytinas atlyginimo dydis – maksimalus intervalo atlyginimo dydis – imamas už hipotekos (įkeitimo) tvirtinimą tuo atveju, kai šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės.

(192) Atlikdami ankstesnėje pastraipoje nurodytus veiksmus, Notarų rūmai ir Notarai eliminavo notarų galimybę savarankiškai pasirinkti taikomą atlyginimo dydį Laikinuosiuose dydžiuose nustatyto intervalo ribose bei pasirinkti atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdą. Tokiais veiksmais Notarų rūmai ir Notarai apribojo notarų (konkurentų) veikimo laisvę ir panaikino netikrumą dėl kitų notarų (konkurentų) elgesio rinkoje.

(193) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad vadovaujantis LVAT išaiškinimais byloje *UAB „G4S Lietuva“ ir kiti v Konkurencijos taryba*, privalo būti įvertinta Notarų rūmų ir Notarų kaltė.

(194) Pažymėtina, kad Notarų rūmų ir Notarų nurodytoje byloje LVAT sprendė dėl kaltės įrodymo poreikio atsižvelgdamas į individualios situacijos aplinkybes, kuomet konkurencijos ribojimą nulėmė bendras skirtingų ūkio subjektų sudarytų sutarčių visetas, o šie subjektai nežinojo apie vienas kito sudarytus susitarimus. Nagrinėjamu atveju visi ūkio subjektai dalyvavo, sudarant draudžiamą susitarimą, žinojo apie vienas kito veiksmus, tačiau nesiėmė jokių veiksmų pažeidimui nutraukti. Dėl to Notarų rūmų ir Notarų argumentas atmestinas.

(195) Taigi, atsižvelgiant į tai, kad Notarų rūmų ir Notarų vykdyti veiksmai, laikytini konkurentų susitarimu dėl tiesioginio ir netiesioginio kainų nustatymo, šie veiksmai vertintini kaip susitarimas, kurio tikslas buvo riboti visų notarų konkurenciją, o tokio susitarimo neigiamas poveikis konkurencijai yra preziumuojamas.

7.4. Notarų rūmų ir Notarų veiksmų kvalifikavimas vienu tęstiniu pažeidimu

(196) LVAT praktikoje išaiškinta, kad atsižvelgiant į bylos aplinkybes, atitinkamos rinkos specifiką, gali būti konstatuota, jog nėra teisinių pagrindų ūkio subjektų atskirus veiksmus vertinti kaip atskirus susitarimus (įskaitant ir susitarimus dėl kainų nustatymo), kai susitarimais buvo siekiama vieno ekonominio tikslo – apriboti konkurenciją atitinkamoje rinkoje¹³⁹. ESTT yra nurodęs, kad „būtų nenatūralu išskaidyti tęstinį elgesį, kuriam būdingas vienas tikslas, ir vertinti jį kaip kelis atskirus pažeidimus, kai, priešingai, tai yra vienas pažeidimas, kuris laipsniškai pasireiškė tiek susitarimais, tiek suderintais veiksmais“¹⁴⁰. ESTT praktikoje taip pat išaiškinta, kad „SESV 101 straipsnio 1 dalies pažeidimą gali sudaryti keletas veiksmų ar tęstinis elgesys, kuris yra „bendro plano“ dalis dėl jo to paties tikslo iškraipyti konkurenciją bendrojoje rinkoje. Tokiu atveju Komisija turi teisę numatyti atsakomybę už šiuos pažeidimus juos įvertindama kartu“¹⁴¹.

¹³⁷ OJ [2000] L 268/1, [2000] 5 CMLR 1011, 132-139 pastraipos.

¹³⁸ Bendrojo Teismo 2003 m. kovo 19 d. sprendimas byloje Nr. T-213/00, *CMA CGM v Europos Komisija*, 184 pastraipa.

¹³⁹ LVAT 2012 m. gegužės 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵⁰²-1301/2012, *Valstybinė ligonių kasa prie Sveikatos apsaugos ministerijos, UAB „Ortobatas“, AB „Ortopedijos technika“ ir kiti v Konkurencijos taryba*.

¹⁴⁰ ESTT 1999 m. liepos 8 d. sprendimas byloje Nr. C-49/92 P, *Europos Komisija v Anic Partecipazioni*, 82 pastraipa.

¹⁴¹ ESTT 2004 m. sausio 7 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, *Aalborg Portland ir kt. v Europos Komisija*, 258 pastraipa.

(197) Notarų rūmai ir Notarai atliko įvairius veiksmus ir priėmė sprendimus, susijusius su notarų atlyginimo dydžio apskaičiavimo būdo nustatymu, kurie visi buvo vykdomi siekiant vieningo objektyvaus tikslo – apriboti notarų konkurenciją taikomais atlyginimo dydžiais.

(198) Atsižvelgiant į tai, kad visus aukščiau nurodytus sprendimus priėmė ir savo nutarimais patvirtino Notarų rūmų Prezidiumas, visų nurodytų sprendimų priėmimo procese dalyvavo tie patys Notarai (Prezidiumo nariai) ir visais šiais sprendimais buvo siekiama vieningo tikslo (apriboti notarų konkurenciją taikomais atlyginimo dydžiais), darytina išvada, kad visi šiame Nutarime aprašyti Notarų rūmų bei Notarų veiksmai laikytini vienu tęstiniu pažeidimu.

7.5. Pažeidimo trukmė

(199) Nutarime nagrinėti Notarų rūmų ir Notarų veiksmai, atsižvelgiant į nustatytas faktines aplinkybes, pasireiškė tuo, kad buvo nustatyti notarų atlyginimo dydžiai bei jo apskaičiavimo būdas už įvairių notarinių veiksmų atlikimą.

(200) Visi nurodyti veiksmai vertintini kaip vienas tęstinis pažeidimas.

(201) Prezidiumas 2012 rugpjūčio 30 d. nutarimu patvirtino išaiškinimus, kuriais buvo nustatyta, kad tais atvejais, jeigu šalys nenurodo hipotekos objekto vertės, imamas maksimalaus dydžio notaro atlyginimas už notarinių veiksmų atlikimą. Prezidiumo 2017 m. birželio 7 d. nutarimu Nr. 7.2.2 Taisyklių 4 ir 15¹² punktai buvo pakeisti panaikinant nuostatas, kurios nustatė, kad tuo atveju, kai nėra žinoma hipotekos (įkeitimo) objekto vertė, už sandorio patvirtinimą imamas maksimalaus dydžio notarų atlyginimas. Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2015 m. balandžio 23 d., nutarimu buvo patvirtinti išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai viena sutartimi nustatomas (-i) servitutas (-ai) keliems nekilnojamiems daiktams, nustatymo. Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2016 m. gegužės 26 d., buvo patvirtinti išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai mainų sutartimi mainomos kelių daiktų dalys, nustatymo. Prezidiumo posėdyje, vykusiame 2017 m. sausio 26 d., buvo patvirtinti išaiškinimai dėl notarų atlyginimo apskaičiavimo būdo, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai, nustatymo.

(202) Remiantis aukščiau nurodytomis aplinkybėmis ir atsižvelgiant į tai, kad Nutarime nagrinėjami Notarų rūmų bei Notarų veiksmai vertintini kaip tęstinis pažeidimas, darytina išvada, jog nagrinėjamo pažeidimo pradžios momentas yra 2012 m. rugpjūčio 30 d., o šis pažeidimas buvo tęsiamas (priimti išaiškinimai galiojo) bent iki Pranešimo patvirtinimo dienos, t. y. 2017 m. lapkričio 16 d.

7.6. Susitarimų vertinimas pagal mažareikšmiškumo ir išimties kriterijus

(203) Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis netaikomas susitarimams (suderintiems veiksams), kurie dėl savo mažareikšmio poveikio laikomi negalinčiais itin riboti konkurencijos. Tokiems susitarimams taikomas sąlygas ir reikalavimus nustato Reikalavimai ir sąlygos susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos, patvirtinti Konkurencijos tarybos 2016 m. liepos 22 d. nutarimu Nr. 1S-84 (2016) „Dėl Reikalavimų ir sąlygų susitarimams, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos patvirtinimo“ (toliau – Reikalavimai).

(204) Remiantis Reikalavimais, Konkurencijos taryba netaiko Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio draudimo konkurentų, ne konkurentų susitarimams ir susitarimams, kuriuos sudėtinga priskirti konkurentų ar ne konkurentų susitarimams, jeigu jie atitinka Reikalavimų sąlygas. Jeigu susitarimas netenkina Reikalavimuose įtvirtintų sąlygų, jis negali būti laikomas dėl savo mažareikšmės įtakos negalinčiu itin riboti konkurencijos ir šiuo pagrindu negali būti netaikomas Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis.

(205) Reikalavimų 4.1 punkte numatyta, kad susitarimais, kurie dėl savo mažareikšmės įtakos negali itin riboti konkurencijos, nelaikomi susitarimai, kuriais siekiama riboti konkurenciją, įskaitant Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 2 dalyje numatytus susitarimus.

(206) Nustatyta, kad Notarų rūmai ir Notarai sudarė konkurenciją ribojančius susitarimus dėl notarų atlyginimo dydžio bei jo apskaičiavimo būdo nustatymo už įvairių notarinių veiksmų atlikimą, t. y. tiesiogiai ir netiesiogiai nustatė notarų teikiamų paslaugų kainas.

(207) Atsižvelgiant į aukščiau minėtas aplinkybes, Konkurencijos taryba daro išvadą, kad Notarų rūmų ir Notarų susitarimas netenkina Reikalavimų sąlygų, todėl jis negali būti pripažintas mažareikšmiu ir šiuo pagrindu išvengti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnyje numatyto draudimo sudaryti konkurenciją ribojančius susitarimus taikymo.

(208) Nagrinėjamas susitarimas taip pat nepatenka ir į Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio taikymo išimtį, kurios reikalavimus ir sąlygas nustato šio įstatymo 6 straipsnis.

(209) Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šio įstatymo 5 straipsnis netaikomas, jeigu susitarimas skatina techninę ar ekonominę pažangą arba pagerina prekių gamybą ar paskirstymą bei taip sudaro galimybes vartotojams gauti papildomos naudos, ir jeigu: 1) susitariančiųjų šalių veiklai nesukelia apribojimų, kurie nėra būtini šiame straipsnyje nurodytiems tikslams pasiekti; 2) nesuteikia susitarimo šalims galimybės riboti konkurenciją didelėje atitinkamos rinkos dalyje. Pagal šio straipsnio 3 dalį Konkurencijos taryba turi teisę priimti teisės aktus ir nustatyti susitarimų grupes bei sąlygas, kurioms esant susitarimas tenkina šio straipsnio 1 dalies sąlygas.

(210) Vadovaudamasi šiomis nuostatomis bei atsižvelgdama į Europos Sąjungos institucijų praktiką, Konkurencijos taryba 2010 m. liepos 15 d. nutarimu Nr. 1S-140 numatė sąlygas, kurias tenkinantys susitarimai laikomi tenkinančiais minėtas Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje numatytas išimties sąlygas. Šiuose nutarimuose yra nustatyta, kad Konkurencijos įstatymo 5 straipsnyje numatyti draudžiami susitarimai, kurie negali paveikti Europos Sąjungos valstybių narių tarpusavio prekybos, tačiau tenkina kitas sąlygas, nustatytas Tarybos ir Europos Komisijos reglamentuose dėl SESV 101 straipsnio 3 dalies taikymo tam tikros susitarimų grupėms, laikomi tenkinančiais Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalies sąlygas¹⁴².

(211) Europos Sąjungos institucijų ir nacionaliniai teisės aktai tokiam Notarų rūmų ir Notarų susitarimui nenumato galimybės netaikyti Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio draudimų. Be to, kaip nurodoma Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje, pareiga įrodyti, kad susitarimas atitinka Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalį, t. y. išimčiai keliamas sąlygas, tenka išimtimi besinaudojančiai susitarimo šaliai¹⁴³.

(212) Notarų rūmai ir Notarai nepateikė argumentų bei įrodymų, kurie pagrįstų, kad nagrinėjamas susitarimas skatina techninę ar ekonominę pažangą bei atitinka kitas aptariamoms išimties taikymo sąlygas, įtvirtintas Konkurencijos įstatymo 6 straipsnio 1 dalyje.

7.7. Susitarimo vertinimas kaip prieštaraujančio SESV 101 straipsniui

(213) Lietuvos Respublikai nuo 2004 m. gegužės 1 d. tapus Europos Sąjungos nare, Lietuvoje įsigaliojo Europos Sąjungos konkurencijos taisyklės. 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų SESV [101] ir [102] straipsniuose, įgyvendinimo¹⁴⁴ (toliau – Reglamentas Nr. 1/2003) 3 straipsnyje nurodyta, kad valstybių narių konkurencijos institucijos ar nacionaliniai teismai, taikydami nacionalinius konkurencijos įstatymus susitarimams, įmonių asociacijų sprendimams ar suderintiems veiksams tokia prasme, kaip apibrėžta SESV 101 straipsnio 1 dalyje, jei jie gali paveikti prekybą tarp valstybių narių tokia prasme, kaip ji apibrėžta minėtoje straipsnio dalyje, tuomet tokiems susitarimams, sprendimams ar suderintiems veiksams taikomos ir SESV 101 straipsnio nuostatos.

¹⁴² Taikant šiuos Konkurencijos tarybos nutarimus, reglamentuose eurais išreikšti apyvartos dydžiai mažinami 10 kartų.

¹⁴³ LVAT 2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-269/2012, UAB „Puse Plus Kaunas“ v Konkurencijos taryba; 2016 m. gegužės 2 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A-97-858/2016, UAB „Eturas“ ir kt. v Konkurencijos taryba.

¹⁴⁴ OL, 2003, L 1/1.

(214) Europos Komisijos pranešimo „Paaiškinimai dėl Sutarties 81 ir 82 straipsniuose naudojamos sąvokos „poveikis prekybai“ (2004/C 101/07) (toliau – Paaiškinimai dėl „poveikio prekybai“) 78 ir 86 punktuose nurodoma, kad horizontalūs ir vertikalūs susitarimai, veikiantys visoje vienoje valstybėje narėje, paprastai gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą. Europos Sąjungos teismai daugeliu atvejų laikosi tos nuomonės, kad dėl horizontalių bei vertikalųjų susitarimų, apimančių visą vienos valstybės narės teritoriją, yra sustiprinamas pasidalijimas rinkomis nacionaliniu pagrindu, kadangi tokie susitarimai sudaro kliūtis ekonominiam skverbimuisi, kuri turi užtikrinti SESV.

(215) ESTT taip pat yra pažymėjęs, kad „*užmokesčio dydis, kuris taikomas visoje valstybėje narėje, gali daryti poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai EB 81 ir EB 82 [SESV 101 ir 102] straipsnių prasme*“¹⁴⁵.

(216) Paaiškinimų dėl „poveikio prekybai“ 23 punkte, įtvirtinančiame ESTT aiškinimą dėl sąvokos „gali paveikti“, nurodoma, kad turi būti įmanoma numatyti, su pakankamu tikimybės laipsniu, remiantis objektyviomis teisės aplinkybėmis ar faktų, kad susitarimas ar veiksmai gali daryti tiesioginę ar netiesioginę, faktinę ar galimą įtaką valstybių narių tarpusavio prekybos struktūrai. Taigi, nebūtina įrodinėti, kad susitarimas darys ar daro poveikį valstybių narių tarpusavio prekybai (26 punktą), užtenka, kad yra tokio poveikio galimybė. Paaiškinimų dėl „poveikio prekybai“ 28 punkte nurodoma, kad vertinimas pagal poveikio prekybai kriterijų priklauso nuo keleto veiksnių, tokių kaip susitarimo ar veiksmo pobūdis, produktai, dėl kurių toks susitarimas sudarytas arba tokie veiksmai atliekami, o taip pat nagrinėjamų įmonių padėtis ir svarba.

(217) Nagrinėjamu atveju Notarų rūmų ir Notarų veiksmai apima visą Lietuvos teritoriją, ir nustatyta, kad prekės geografinė rinka yra nacionalinė, t. y. Lietuvos Respublikos teritorija. Be to, kaip nurodyta aukščiau, Paaiškinimų dėl „poveikio prekybai“ 78 punkte nurodoma, kad dėl susitarimų, apimančių visą valstybės narės teritoriją, yra sustiprinamas pasidalinimas rinkomis nacionaliniu pagrindu, kadangi tokie susitarimai sudaro kliūtis ekonominiam skverbimuisi, kuri siekia užtikrinti SESV. Taigi, susitarimai, apimantys visą valstybės teritoriją, savo prigimtimi turi poveikį prekybai tarp valstybių narių¹⁴⁶. Galiausiai, notarų įkainiai yra taikomi ne tik Lietuvos, bet ir kitų valstybių narių subjektams, besinaudojantiems notarų paslaugomis Lietuvoje. ESTT byloje *Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra / Latvijas Autoru apvienība v Konkurences padome* nurodė, jog ši aplinkybė taip pat patvirtina poveikį prekybai tarp valstybių narių¹⁴⁷. Notarų rūmų ir Notarų vertinimu, nepagrįsta remtis minėta byla, kadangi ESTT sprendime nagrinėjo autorių teisių rinką, o ne notarinių paslaugų atlikimo rinką. Konkurencijos taryba nesutinka su šiuo teiginiu, kadangi remiamasi bendru išaiškinimu, kurio taikymas nepriklauso nuo to, kokioje rinkoje veikia subjektai.

(218) Vertinant draudžiamo susitarimo galimybę paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą, taip pat atsižvelgtina į susitarimo pobūdį, produktus ir susitarimo šalių padėtį bei svarbą.

(219) Notarų rūmai ir Notarai sudarė susitarimą dėl notarų taikomų įkainių nustatymo, kuris yra vienas sunkiausių konkurencijos ribojimų. Šis ūkio subjektų susitarimas sumažino ūkio subjektų – visų notarų – netikrumą rinkoje ir paskatas konkuruoti notarų teikiamų paslaugų kainomis, padidino kainų skaidrumą ir nulėmė didesnius įkainius paslaugų vartotojams. Nagrinėjamas Notarų rūmų ir Notarų susitarimas dėl notarų teikiamų paslaugų kainų buvo privalomas visiems Lietuvos Respublikoje veikiančioms notarams. Tam tikrais atvejais (tvirtinant tam tikrus sandorius) notaro paslaugos yra privalomos pagal galiojančius teisės aktus, o be notarų Lietuvos Respublikoje teikti

¹⁴⁵ ESTT 2006 m. gruodžio 5 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-94/04 ir C-202/04, *Federico Cipolla v Rosaria Fazari*, 45 pastraipa.

¹⁴⁶ Bendrojo Teismo 1997 m. spalio 22 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. T-213/95 ir T-18/96, *Stichting Certificatie Kraanverhuurbedrijf (SCK) v Europos Komisija*, 179 pastraipa.

¹⁴⁷ ESTT 2017 m. rugsėjo 14 d. sprendimas byloje Nr. C-177/16, *Autortiesību un komunikēšanās konsultāciju aģentūra / Latvijas Autoru apvienība v Konkurences padome*, 29 pastraipa.

atitinkamų paslaugų (atlikti visų notarinių veiksmų) teisė nėra suteikta jokiems kitiems ūkio subjektams.

(220) Notarų rūmai ir Notarai, teigdami, jog susitarimas neturėjo poveikio prekybai tarp valstybių narių, rėmėsi ESTT sprendimu byloje Nr. 22/78 *Hugin Kassaregister AB ir Hugin Cash Registers Ltd v Europos Komisija*, tačiau šis sprendimas buvo priimtas remiantis visiškai kitokiomis faktinėmis aplinkybėmis, t. y. buvo nustatyta, kad ūkio subjektas teikia paslaugas išimtinai tik lokalinėje rinkoje (Londono regione), kuri neišeina už valstybės narės ribų ir neapima visos valstybės teritorijos, ten esantiems paslaugų gavėjams. Tuo tarpu nagrinėjamu atveju fiziškai Lietuvoje veikiantys notarai teikia savo paslaugas visoje Lietuvos teritorijoje ir jų tvirtinami sandoriai bei atliekami kiti notariniai veiksmai realiai gali būti susiję ir paveikti prekybą tarp valstybių narių. Taip būtų skirtingose valstybėse narėse veikiantiems (registruotiems) ūkio subjektams vykdant tarpusavio prekybą ar kitaip bendradarbiaujant, kadangi jų sandoriai gali būti tvirtinami ar kiti veiksmai atliekami būtent pas Lietuvoje veikiantį notarą.

(221) Įvertinus aukščiau išdėstytą, nagrinėjamo draudžiamo susitarimo konkurencijos ribojimas vertintinas kaip turintis įtaką visų Lietuvos Respublikoje veikiančių notarų veiklai, dėl ko gali turėti poveikį prekybai tarp valstybių narių.

8. Notarų rūmai ir Notarai negalėjo turėti teisėtų lūkesčių dėl jų veiksmų teisėtumo

(222) Notarų rūmai ir Notarai nurodo, kad Teisingumo ministerija, vadovaudamasi Notariato įstatymu, galėjo kreiptis į Vilniaus apygardos teismą tais atvejais, kai Notarų rūmų sprendimai prieštarauja teisės aktams. Kadangi Teisingumo ministerija nesikreipė į teismą, Notarų rūmai ir Notarai turėjo teisėtus lūkesčius, kad jų sprendimai atitiko teisės aktų reikalavimus.

(223) Teisėtų lūkesčių apsaugos principas suponuoja valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės prisiimtų įsipareigojimų. Šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti realiai įgyvendinamos¹⁴⁸.

(224) LVAT praktikoje pripažįstama, kad tam tikrais atvejais teisėtus lūkesčius gali sukurti valstybės institucijų tam tikrų veiksmų toleravimas¹⁴⁹. Teisė remtis teisėtų lūkesčių apsaugos principu taikoma kiekvienam asmeniui, esančiam padėtyje, kuri leidžia manyti, kad institucija sukėlė jam pagrįstų vilčių dėl suteiktų konkrečių garantijų¹⁵⁰. Garantijomis, galinčiomis suteikti tokių vilčių, laikoma tiksli, nesąlygiška, nuosekli ir tam teisę turinčių patikimų šaltinių, nesvarbu kokia forma, pateikta informacija¹⁵¹.

(225) Pastebėtina, kad nagrinėjamu klausimu svarbu ne tik formalūs teisės aktuose numatyti įgaliojimai, bet ir tai, ar susiklosčiusiomis aplinkybėmis asmuo galėjo pagrįstai tikėti, kad nagrinėjamą sprendimą priėmė kompetentinga institucija¹⁵².

(226) Konkurencijos įstatymo 18 straipsnyje įtvirtinta, kad Konkurencijos taryba prižiūri, kaip ūkio subjektai, viešojo administravimo subjektai laikosi šio įstatymo nustatytų reikalavimų bei tiria ir nagrinėja Konkurencijos įstatymo pažeidimus ir taiko pažeidėjams Konkurencijos įstatyme numatytas sankcijas. Atsižvelgiant į tai, Konkurencijos taryba, o ne Teisingumo ministerija yra kompetentinga vertinti Notarų rūmų ir Notarų veiksmų atitiktį konkurencijos teisės reikalavimams.

¹⁴⁸ Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas.

¹⁴⁹ LVAT 2011 m. kovo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶³-748/2011, *E. N. v Vilniaus apskrities viršinininko administracija*.

¹⁵⁰ LVAT 2016 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2330-520/2016, *atviroji akcinė bendrovė „Gazprom“ v Konkurencijos taryba*.

¹⁵¹ ESTT 2011 m. kovo 17 d. sprendimas byloje Nr. C-221/09, *AJD Tuna Ltd v Direttur tal-Agricoltura u s-Sajd, Avukat Generali*, 71–72 pastraipos.

¹⁵² ESTT 2006 m. rugsėjo 14 d. sprendimas sujungtose bylose Nr. C-181/04-C-183/04, *Elmeka NE v Ipourgos Ikonomikon*, 36 punktas.

(227) Tai patvirtinta ir LVAT praktika, kurioje nurodyta, kad „*Konkurencijos taryba, būdama viešasis juridinis asmuo (Konkurencijos tarybos nuostatų 3 p.), vykdo jai priskirtas specialiąsias viešojo administravimo funkcijas Konkurencijos įstatymo laikymosi kontrolės srityje (ABTĮ 2 str. 6, 7 dalys), todėl Vyriausybės atstovo teisinė padėtis kompetencijos požiūriu atliekant Konkurencijos įstatymo laikymosi kontrolės savivaldybės institucijų lygmenyje funkcijas yra ribojama ir leidžiama tiek, kiek jos neperduota specialiai Konkurencijos įstatymo kontrolę atliekančiam viešojo administravimo subjektui. Šiuo atveju Vyriausybės atstovas, įgyvendindamas savivaldos institucijų veiklos teisėtumo kontrolės funkciją, turi pareigą reaguoti ir į Konkurencijos įstatymo pažeidimus (įtarimus dėl tokių pažeidimų), tačiau atsižvelgiant į paminėtas Konkurencijos tarybos funkcijas (kompetenciją), Vyriausybės atstovo įgalinimai baigiasi panešimu apie galimą pažeidimą Konkurencijos tarybai (pagal teisėtumo kontrolės ir bedradarbiavimo principus), kuri, vykdydama jai priskirtas specialiąsias kontrolės funkcijas, atlieka įstatymu nustatytas administravimo procedūras. Toks teisės aiškinimas atspindi viešojo administravimo subjektų veiklai taikomų vientisumo ir koncentracijos principų laikymąsi*“¹⁵³.

(228) Notarų rūmai ir Notarai, remdamiesi Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) sprendimu byloje *Tumeliai v Lietuva*, nurodė, kad Teisingumo ministerija ir Konkurencijos taryba sudarė teisėtus lūkesčius, jog Notarų rūmų ir Notarų elgesys atitinka teisės aktų reikalavimus.

(229) Konkurencijos taryba pažymi, kad nagrinėjama situacija ir situacija nagrinėta EŽTT byloje iš esmės skiriasi. *Tumeliai v Lietuva* buvo analizuota, ar pareiškėjams nebuvo sudarytas teisėtas lūkestis, kad jų statinys atitinka teisės aktų reikalavimus, atsižvelgiant į tai, kad jiems buvo išduotas statybos leidimas, statinys įregistruotas registre, nustatant, kad jo baigtumas yra 97 proc., t. y. EŽTT nagrinėtu atveju kompetentingos institucijos *expressis verbis* patvirtino, jog pareiškėjų veiksmai yra teisėti. Šiuo atveju kompetentinga institucija (Konkurencijos taryba) nepatvirtino, kad Notarų rūmai ir Notarai nepažeidė konkurencijos teisės.

(230) Taip pat Notarų rūmai ir Notarai nurodė, jog Konkurencijos tarybos pasisakymai sukūrė teisėtus lūkesčius Notarų rūmams ir Notarams, kad jų veiksmai atitinka konkurencijos teisės reikalavimus.

(231) Konkurencijos tarybos parengti dokumentai ar jos atstovų pasisakymai negalėjo sukelti Notarų rūmams ir Notarams teisėtų lūkesčių dėl nagrinėtų jų veiksmų vertinimo kaip teisėtų. Konkurencijos taryba išsakė poziciją dėl valstybinio notarų veiklos reglamentavimo ir visais atvejais nuosekliai pasisakė už jo liberalizavimą, įskaitant poreikį liberalizuoti atlyginimo dydžių, notarų skaičiaus ir kitų veiklos parametru reguliavimą, sistemiškai vertinti reglamentavimą. Notarų rūmų ir Notarų pateiktame 2007 m. vasario 6 d. Konkurencijos tarybos rašte buvo nurodyta, kad Konkurencijos taryba „*pasisako už teisinės paslaugas teikiančių subjektų tarpusavio konkurenciją bei sąžiningos konkurencijos laisvės principu pagrįstos teisinių paslaugų rinkos funkcionavimą*“. Taip pat Konkurencijos taryba nėra priėmusi sprendimo, jog šiame Nutarime vertinti Notarų rūmų ir Notarų veiksmai atitinka konkurencijos teisės reikalavimus. Dėl to nėra pagrindo sutikti su Notarų rūmų ir Notarų teiginiu, kad Konkurencijos taryba sukėlė teisėtus lūkesčius dėl atliktų veiksmų teisėtumo.

9. Kiti Notarų rūmų ir Notarų argumentai

(232) Notarų rūmai ir Notarai nurodė, kad jų veiksmai negali būti vertinami kaip pažeidimas, kadangi kaltinimas yra unikalus, tačiau Konkurencijos taryba pažymi, kad nėra pagrindo sutikti su tuo, jog pripažinimas, kad konkurentų susitarimas nustatyti kainas pažeidžia konkurencijos teisę, yra unikalus.

(233) Taip pat Notarų rūmai ir Notarai teigė, kad Konkurencijos taryba padarė procedūrinius pažeidimus, nes Pranešimo pavadinime, šaukimuose į posėdį nebuvo nurodyta, jog Tyrimas

¹⁵³ LVAT 2005 m. rugsėjo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁷-1061/2005, *Vyriausybės atstovas Klaipėdos apskrityje v Palangos miesto savivaldybės taryba*.

atliekamas ir dėl SESV. Taip pat nurodė, kad Notarai į Tyrimą buvo įtraukti prieš patvirtinant Pranešimą, todėl jie neturėjo galimybės teikti paaiškinimų.

(234) Konkurencijos įstatymo 29 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta, kad laikoma, jog procedūros dalyviai ir kiti suinteresuoti asmenys buvo išklausti, kai yra duomenų, kad jiems buvo tinkamai pranešta apie Konkurencijos tarybos posėdžio vietą ir laiką, buvo suteikta galimybė duoti paaiškinimus, susipažinti su tyrimo išvadomis ir procedūros dalyviams suteikta galimybė susipažinti su tyrimo medžiaga. Konkurencijos įstatymo 29 straipsnio 1–3 dalyse įtvirtinta, kad baigus tyrimą, procedūros dalyviams raštu pateikiamos tyrimo išvados, tyrimo bylos medžiaga, išskyrus dokumentus, kuriuose yra valstybės ar tarnybos paslapčių arba kito ūkio subjekto komercinių paslapčių, pasiūloma per Konkurencijos tarybos nustatytą protingą terminą raštu pateikti savo paaiškinimus dėl jų ir prieš Konkurencijos tarybai priimant nutarimą procedūros dalyviai turi teisę duoti paaiškinimus ir būti išklausti per Konkurencijos tarybos posėdį. Pranešimas kartu su nutarimu papildyti Tyrimą dėl SESV pažeidimo buvo išsiųstas Notarų rūmų ir Notarų atstovui kartu su bylos medžiaga, o Notarų rūmų ir Notarų atstovas teikė paaiškinimus. Iš Pranešime pateiktų argumentų yra matyti, jog tyrimas buvo atliktas ir dėl SESV pažeidimo¹⁵⁴.

10. Išvados dėl draudžiamo susitarimo sudarymo

(235) Apibendrinusi aukščiau nurodytas aplinkybes bei įvertinusi teismų praktiką, Konkurencijos taryba daro išvadą, kad Notarų rūmai ir Notarai sudarė draudžiamą susitarimą, kuriuo buvo nustatyti atlyginimo dydžiai už tam tikrų notarinių veiksmų atlikimą, ir toks susitarimas pažeidžia Konkurencijos įstatymo 5 straipsnį ir SESV 101 straipsnį.

11. Sankcijos

(236) Konkurencijos įstatymo 36 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad už draudžiamus susitarimus ūkio subjektams skiriama piniginė bauda iki 10 proc. bendrųjų metinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais. Nustatant konkrečių baudų dydžius yra atsižvelgiama į Konkurencijos įstatymo 37 straipsnio 1 dalyje numatytas aplinkybes: padaryto pažeidimo pavojingumą, pažeidimo trukmę, atsakomybę lengvinančias ar sunkinančias aplinkybes, kiekvieno ūkio subjekto įtaką pažeidimo padarymui bei ūkio subjekto prekių, tiesiogiai ir netiesiogiai susijusių su pažeidimu, pardavimų vertę.

(237) Baudos dydis nustatomas vadovaujantis Baudų, skiriamų už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 64 „Dėl Baudų, skiriamų už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Baudų dydžio nustatymo aprašas), kurio 4 punkte nustatyta, kad už draudžiamą susitarimą ūkio subjektui skiriamas baudos dydis apskaičiuojamas dviem etapais: pirmiausia apskaičiuojamas bazinis baudos dydis, vėliau bazinis baudos dydis tikslinamas – didinamas arba mažinamas.

(238) Nagrinėjamu atveju vertinant baudos skyrimui reikšmingas aplinkybes, reikia atsižvelgti į pažeidimo pavojingumą, pažeidimo trukmę, atsakomybę lengvinančias ir sunkinančias aplinkybes bei atgrasymą nuo draudžiamų konkurentų susitarimų dėl kainų fiksavimo ar rinkos pasidalijimo.

11.1. Bazinis baudos dydis

(239) Vadovaujantis Baudų dydžio nustatymo aprašo 4 punktu, bazinis baudos dydis apskaičiuojamas remiantis ūkio subjekto tiesiogiai ir netiesiogiai su pažeidimu susijusių prekių pardavimų pajamomis ir pažeidimo trukme.

¹⁵⁴ Pranešimo 14 dalis „Dėl susitarimo vertinimo kaip prieštaraujančio SESV 101 straipsniui“.

(240) Baudų dydžio nustatymo aprašo 5 punkte nustatyta, kad pardavimų vertė paprastai nustatoma pagal paskutinių vienerių ūkio subjekto dalyvavimo darant pažeidimą ūkinių metų pardavimų pajamas, gautas iš tiesiogiai ir netiesiogiai su pažeidimu susijusių prekių pardavimų.

(241) Notarų rūmai ir Notarai nustatė notarų atlyginimo dydžių apskaičiavimo mechanizmą, taikomą tais atvejais, kai sandorio šalys nenurodo įkeičiamo objekto vertės, už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiesiems daiktams, kai viena sutartimi mainomos kelių daiktų dalys, kai vienu hipotekos sandoriu įkeičiami keli nekilnojamieji daiktai. Dėl to už nustatytą pažeidimą bazinis baudos dydis Notarams apskaičiuojamas, remiantis Notarų pajamomis, gautomis už minėtų notarinių veiksmų atlikimą¹⁵⁵.

(242) Baudų dydžio nustatymo aprašo 4.1 papunktyje ir 6 punkte įtvirtinti atvejai, kai baudos dydis skaičiuojamas pagal ūkio subjektų bendrąsias pajamas. Minėtame punkte numatyta, kad bazinis baudos dydis lygus ūkio subjektų bendrųjų pajamų dalies, apskaičiuotos įvertinus pažeidimo pavojingumą, ir pažeidimo trukmės metais sandaugai. Pažeidimo pavojingumas įvertinamas atsižvelgiant į Aprašo 10 ir 11 punktuose nurodytas ir kitas aplinkybes, kiek tai būtina pažeidimo pavojingumui tinkamai įvertinti, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir proporcingumo principais. Bazinis baudos dydis negali viršyti 10 procentų ūkio subjekto bendrųjų metinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais. Atsižvelgiant į tai, kad Notarų rūmai neturi su pažeidimu susijusių pajamų, remiamasi paskutinių ūkinių metų bendrosiomis Notarų rūmų pajamomis¹⁵⁶.

11.1.1. Pažeidimo pavojingumas

(243) Remiantis Baudų dydžio nustatymo aprašo 10 punktu, baudos dydis už pažeidimo pavojingumą apskaičiuojamas atsižvelgiant į visas su konkrečiu pažeidimu susijusias aplinkybes, tokias kaip pažeidimo pobūdis, visų pažeidimo dalyvių bendra rinkos dalis, pažeidimo geografinis plotas, ir kitas aplinkybes. Baudų dydžio nustatymo aprašo 11 punkte nurodyta, jog draudžiamų konkurentų susitarimų dėl kainų nustatymo atvejais baziniam baudos dydžiui apskaičiuoti naudojama pardavimų vertės dalis sudaro nuo 20 iki 30 proc. nustatytos pardavimų vertės.

(244) Šiuo atveju vertinant pažeidimo pavojingumą, pirmiausiai pažymėtina tai, jog analizuojami Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio reikalavimus pažeidžiantis horizontalus susitarimas dėl kainų nustatymo. Tokie veiksmai, kuriuos atliko Notarų rūmai bei Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I., yra draudžiami vien pagal jų tikslą riboti konkurenciją. LVAT taip pat yra pažymėjęs, kad susitarimai dėl kainų nustatymo vertintini kaip sunkūs konkurencijos teisės pažeidimai¹⁵⁷.

(245) Taip pat Notarų rūmų nariais yra visi Lietuvos Respublikos notarai bei kad Prezidiumo nutarimai, kuriais buvo tiesiogiai ar netiesiogiai nustatyti notarų įkainiai už notarinių veiksmų atlikimą, buvo skirti visiems notarams, o analogiškų (visų) paslaugų Lietuvoje be notarų neteikia ir negali teikti jokie kiti subjektai. Dėl nurodytų priežasčių Notarų rūmų ir Notarų sudarytas susitarimas, kuriuo buvo nustatyti notarų atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą bei jų apskaičiavimo būdas, daro ar gali daryti įtaką visų notarinių veiksmų rinkoje veikiančių ūkio subjektų (konkurentų) elgesiui, kas taip pat rodo didelį pažeidimo pavojingumą.

(246) Dėl to nagrinėjamas susitarimas laikomas sunkiu Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio ir SESV 101 straipsnio pažeidimu.

(247) Atsižvelgus į tai, kas išdėstyta bei teisingumo, proporcingumo ir protingumo kriterijus, yra pagrįsta už pažeidimo pavojingumą Notarams nustatyti 20 proc. dydį nuo pajamų, nurodytų Nutarimo (241) pastraipoje.

¹⁵⁵ Bylos 23 tomas, 29–52 lapai.

¹⁵⁶ Bylos 23 tomas, 28 lapas.

¹⁵⁷ LVAT 2012 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁸⁵⁸-269/2012, UAB „Puse Plus Kaunas“ v Konkurencijos taryba.

(248) Baudų dydžio nustatymo aprašo 16 punkte įtvirtinta, jog tais atvejais, kai bazinis baudos dydis apskaičiuojamas pagal ūkio subjekto paskutiniaisiais ūkiniais metais gautas bendrąsias pajamas, pažeidimo pavojingumas įvertinamas atsižvelgiant į Baudų dydžio nustatymo aprašo 10 ir 11 punktuose nurodytas ir kitas aplinkybes, kiek tai būtina pažeidimo pavojingumui tinkamai įvertinti, vadovaujantis teisingumo, protingumo ir proporcingumo principais. Bazinis baudos dydis negali viršyti 10 procentų ūkio subjekto bendrųjų metinių pajamų praėjusiais ūkiniais metais. Įvertinus tai, kas išdėstyta bei teisingumo, proporcingumo ir protingumo principus, yra pagrįsta už pažeidimo pavojingumą Notarų rūmams nustatyti 5 proc. dydį nuo pajamų, nurodytų Nutarimo (242) pastraipoje

11.1.2. Pažeidimo trukmė

(249) Vadovaujantis Baudų dydžio nustatymo aprašo 12 punktu, siekiant atsižvelgti į kiekvieno ūkio subjekto dalyvavimo darant pažeidimą trukmę, apskaičiuota baudos dydžio, atsižvelgiant į pažeidimo pavojingumą, suma dauginama iš ūkio subjekto dalyvavimo darant pažeidimą metų skaičiaus. Trumpesnis nei šešių mėnesių laikotarpis laikomas puse metų; ilgesnis už šešis mėnesius, bet trumpesnis už metus laikotarpis laikomas metais.

(250) Notarų rūmų ir Notarų M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I. draudžiamas susitarimas tęsėsi ne trumpiau negu nuo 2012 m. rugpjūčio 30 d., kai Prezidiumo nutarimu buvo patvirtinti Išaiškinimai dėl atlyginimo dydžio nustatymo, kai hipotekos (įkeitimo) sandoryje nenurodoma įkeičiamo objekto vertė, bent iki Pranešimo patvirtinimo dienos, t. y. iki 2017 m. lapkričio 16 d. (Nutarimo 7.5 dalis), t. y. pažeidimo trukmė baudų dydžių nustatymo tikslais yra 5,5 metų.

11.1.3. Atgrasymas

(251) Remiantis Baudų dydžio nustatymo aprašo 13 punktu, siekiant atgrasyti ūkio subjektus nuo draudžiamų konkurentų susitarimų dėl kainų nustatymo, rinkos pasidalijimo, gamybos ar pardavimų kiekių ribojimų, šių pažeidimų atveju prie apskaičiuoto bazinio baudos dydžio pridedama suma, lygi nuo 15 iki 25 proc. nustatytos pardavimų vertės.

(252) Atsižvelgus į tai, prie Notarų apskaičiuotų bazinių baudos dydžių (Nutarimo (241) pastraipa) pridedama 15 proc. nustatytos pardavimų vertės.

(253) Baudų dydžio nustatymo aprašo 14 punkte numatyta, kad siekiant užtikrinti baudų atgrasomąjį poveikį, baudos bazinis dydis didinamas, kai ūkio subjekto pajamos iš nesusijusių su pažeidimu prekių pardavimo sudaro daugiau kaip 95 proc. bendrųjų ūkio subjekto pajamų.

(254) Remiantis tuo, jog M. S., R. O. I., S. Š. bei V. P. pajamos iš susijusių su pažeidimu notarinių veiksmų atlikimo sudarė mažiau nei 1 proc. bendrųjų pajamų, bazinis baudos dydis, apskaičiuotas Nutarimo (241) pastraipoje, didinamas 100 proc.

(255) Remiantis tuo, jog D. P., J. P. ir D. V. pajamos iš susijusių su pažeidimu notarinių veiksmų atlikimo sudarė 2–4 proc. bendrųjų pajamų, bazinis baudos dydis apskaičiuotas Nutarimo (241) pastraipoje, didinamas 20 proc.

11.2. Bazinio baudos dydžio tikslinimas

(256) Remiantis Baudų nustatymo aprašo 17 punktu, nustačius Konkurencijos įstatymo 37 straipsnio 2 dalyje nurodytas atsakomybę lengvinančias aplinkybes arba Konkurencijos įstatymo 37 straipsnio 3 dalyje nurodytas atsakomybę sunkinančias aplinkybes, bazinis baudos dydis atitinkamai mažinamas arba didinamas.

(257) Pagal Konkurencijos įstatymo 37 straipsnio 2 dalį atsakomybę lengvinančiomis aplinkybėmis laikoma tai, kad ūkio subjektai ar viešojo administravimo subjektai, padarę pažeidimą, savo noru užkirto kelią žalingoms pažeidimo pasekmėms; padėjo Konkurencijos tarybai tyrimo metu;

atlygino nuostolius; pašalino padarytą žalą; savo valia nutraukė pažeidimą; neatliko konkurenciją ribojančių veiksmų; Konkurencijos tarybai tyrimo metu pateikdami rašytinį pripažinimo pareiškimą pripažino pažeidimą ir numatytą baudą, taip sudarydami sąlygas efektyviau atlikti tyrimą; pripažino Konkurencijos tarybos baigto tyrimo metu nustatytas esmines aplinkybes; taip pat tai, kad pažeidimą sudarantį elgesį nulėmė valdžios institucijų veiksmai; ūkio subjekto finansinė padėtis yra labai sunki.

(258) Notarų rūmai ir Notarai nurodo, kad Prezidiumo nutarimu patvirtinti išaiškinimai, pagal kuriuos tuo atveju, kai šalys nenurodydavo įkeičiamo objekto vertės, notaras turėjo imti maksimalaus dydžio atlyginimą už hipotekos (įkeitimo) sandorio patvirtinimą, buvo panaikinti 2017 m. birželio 7 d. Teigiama, kad šis faktas turėtų būti vertinamas kaip lengvinanti aplinkybė – pažeidimo dalies (epizodo) nutraukimas. Konkurencijos taryba pažymi, kad minėtas nutarimas buvo panaikintas tik 2017 m. birželio 17 d., t. y. Konkurencijos tarybai jau pradėjus Tyrimą, todėl minėtų išaiškinimų panaikinimą sąlygojo Tyrimo pradėjimas, o ne vien tik laisva Notarų rūmų ir Notarų valia.

(259) Taip pat Notarų rūmai ir Notarai nurodo, kad Prezidiumo išaiškinimai nebuvo taikomi, jais nebuvo vadovautasi. Dėl susitarimo nevykdymo bauda gali būti sumažinta tiems ūkio subjektams, kurie pateikia pakankamus įrodymus, patvirtinančius, kad jie iš esmės nevykdė sudaryto draudžiamo susitarimo, t. y. sąmoningai nukrypo nuo susitarimo ir turėdami visas galimybes, jo nerealizavo. Sprendžiant dėl šios lengvinančios aplinkybės taikymo, turi būti matomi aiškūs ūkio subjekto veiksmai rinkoje, kurie patvirtintų, kad buvo nukrypta nuo draudžiamo susitarimo¹⁵⁸. Notarų rūmai ir Notarai nepateikė tokių duomenų.

(260) Atsižvelgiant į tai, jog Teisingumo ministerija toleravo Notarų rūmų ir Notarų veiksmus, prieštaraujančius konkurencijos teisei, ūkio subjektams skirtina bauda mažinama 5 proc. dėl nustatytos lengvinančios aplinkybės.

(261) Sunkinančių aplinkybių nenustatyta.

(262) Baudų nustatymo aprašo 18 punkte nustatyta, jog bazinis baudos dydis didinamas arba mažinamas atsižvelgiant į kiekvieno ūkio subjekto įtaką pažeidimo padarymui, kai pažeidimą padaro keli ūkio subjektai. Atsižvelgiant į skirtingą V. P. ir D. P. įtaką pažeidimo padarymui, skirtina bauda mažinama 5 proc.¹⁵⁹.

11.3. Ūkio subjektams skiriamų baudų dydžiai

(263) Apibendrinus Nutarimo 11.1–11.2 dalyse nurodytus paaiškinimus Konkurencijos taryba skiria tokias baudas:

- (a) Notarų rūmams skirti 88 400 (aštuoniasdešimt aštuonių tūkstančių keturių šimtų) Eur baudą;
- (b) Notarui M. S. skirti 3 400 (trijų tūkstančių keturių šimtų) Eur baudą;
- (c) Notarei D. L.-B. 20 800 (dvidešimties tūkstančių aštuonių šimtų) Eur baudą;
- (d) Notarei S. Š. skirti 100 (vieno šimto) Eur baudą;
- (e) Notarui D. P. skirti 11 100 (vienuolikos tūkstančių šimto) Eur baudą;
- (f) Notarei J. P. skirti 5 200 (penkių tūkstančių dvejų šimtų) Eur baudą;
- (g) Notarei D. V. skirti 3 600 (trijų tūkstančių šešių šimtų) Eur baudą;
- (h) Notarei V. P. skirti 100 (vieno šimto) Eur baudą;
- (i) Notarei R. O. I. skirti 700 (septynių šimtų) Eur baudą.

¹⁵⁸ LVAT 2011 m. kovo 28 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-2577/2011, *Lietuvos komunikacijos agentūrų asociacija (KOMAA) ir kt. v. Konkurencijos taryba*; LVAT 2012 m. gegužės 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-1301/2012, *Valstybinė ligonių kasa, Ortopedijos ir reabilitacijos paslaugų teikėjų asociacija ir kt. v. Konkurencijos taryba*.

¹⁵⁹ V. P. ir D. P. nedalyvavo Prezidiumo posėdyje, kuriame buvo priimtas išaiškinimas dėl notarų atlyginimo dydžio apskaičiavimo tais atvejais, kai viena sutartimi nustatomas servitutas keliems nekilnojamiesiems daiktams (Nutarimo (75) pastraipa), o V. P. nustojo eiti Prezidiumo narės pareigas 2017 m. kovo 31 d. (Nutarimo (19) pastraipa).

12. Dėl Notariato įstatymo 19 straipsnyje įtvirtintų nuostatų vertinimo

(264) Konkurencijos įstatymo 18 straipsnio 1 dalies 8 punkte nustatyta, kad Konkurencijos taryba teikia Vyriausybei siūlymus, kuriuos ji turi įvertinti, dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, ribojančių konkurenciją, pakeitimo, kai tokius konkurencijos ribojimus Konkurencijos taryba nustato atlikdama jai pavestas funkcijas.

(265) Kaip minėta, Konkurencijos taryba nustatė, kad pagal Notariato įstatymo 19 straipsnio nuostatą, įtvirtinančią, kad už notarinių veiksmų atlikimą, sandorių projektų parengimą, konsultacijas ir technines paslaugas notaras ima atlyginimą, kurio dydį (įkainius) nustato teisingumo ministras, atsižvelgdamas į šio įstatymo 19¹ straipsnyje nurodytus notarų atlyginimo dydžių (įkainių) nustatymo kriterijus ir suderinęs su finansų ministru ir Notarų rūmais, gali būti įgyvendinama tik tokiu būdu, kad teisingumo ministras patvirtina galutinius notarų įkainius tik po to, kai konkretūs jų dydžiai yra suderinami su pačiais paslaugų teikėjais – notarus – atstovaujančiais Notarų rūmais. Dėl to Notarų rūmai, įgyvendindami Notariato įstatymo 19 straipsnyje įtvirtinta įpareigojimą derinti Laikinių dydžių pakeitimus, privalo priimti sprendimą dėl jiems taikytinų paslaugų įkainių.

(266) Teisingumo ministerija, įgyvendindama Notariato įstatyme įtvirtintą pareigą suderinti notarų atlyginimo dydžius su Notarų rūmais, kreipdavosi į Notarų rūmus raštu, pateikdama siūlomus įkainius už tam tikrų notarinių veiksmų atlikimą. Gavę Teisingumo ministerijos raštą su siūlomais įkainiais, Notarų rūmai persiųsdavo šiuos įkainius Notarams, esantiems Prezidiumo nariais, ir šie įkainiai būdavo svarstomi Prezidiumo posėdžių metu.

(267) Tyrimo metu nustatyta, kad 2012–2015 metų laikotarpiu buvo surengti ne mažiau negu septyni Prezidiumo posėdžiai¹⁶⁰, kurių metu buvo svarstyti notarų įkainių nustatymo klausimai bei nutarimais patvirtinti notarų įkainiai, kurie buvo teikiami Teisingumo ministerijai, turint tikslą juos įtraukti į Laikinosius dydžius ir padaryti privalomais visiems notarams (Nutarimo 3.1. dalis).

(268) Teisingumo ministerija, gavusi Prezidiumo nutarimais patvirtintus įkainius, tam tikrais atvejais įtraukdavo į Laikinosius dydžius būtent tokius notarų atlyginimo dydžius, kokius suderino Prezidiumo nariai ir pateikė Teisingumo ministerijai. Pavyzdžiui, Notarų rūmai Teisingumo ministerijai pateikė pasiūlymą suvienodinti atlyginimo dydį fiziniams ir juridiniams asmenims už hipotekos (įkeitimo) patvirtinimą ir pasiūlė nustatyti atlyginimo dydį, skaičiuojamą nuo 0,2 iki 0,3 procento nuo daikto vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 500 Lt. Teisingumo ministras Laikinosiuose dydžiuose įtvirtinto analogišką užmokestį (1 lentelė).

(269) Kitais atvejais Laikinosiuose dydžiuose buvo nustatomi kompromisiniai notarų atlyginimo dydžiai, t. y. tarpiniai atlyginimo dydžiai tarp Teisingumo ministerijos bei Notarų rūmų pasiūlytų atlyginimo dydžių. Pavyzdžiui:

- (a) Teisingumo ministerija pateikė Notarų rūmams Laikinių dydžių pakeitimo projektą, kuriame buvo siūlyta nustatyti 80 Lt užmokestį už vykdomojo įrašo dėl priverstinio skolos išieškojimo pagal hipotekos (įkeitimo) kreditoriaus prašymą atlikimą, tačiau Notarų rūmai nurodė, jog Teisingumo ministerijos nurodytas užmokestis nėra tinkamas ir, Notarų rūmų vertinimu, turėtų būti nustatytas atlyginimas nuo 0,3 iki 0,5 procento nuo išieškomos sumos, bet ne mažiau kaip 50 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt. Teisingumo ministras patvirtino Laikinių dydžių pakeitimą ir nustatė, kad užmokestis už minėto notarinio veiksmo atlikimą yra 0,2 procento nuo išieškomos sumos, bet ne mažiau kaip 50 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt. Tai reiškia, jog tam tikrais atvejais, po Notarų rūmų siūlymo, užmokestis už notarinio veiksmo atlikimą padidėjo daugiau nei 10 kartų (1 lentelė);
- (b) Teisingumo ministerija pateikė Notarų rūmams Laikinių dydžių pakeitimo projektą, kuriame buvo siūlyta nustatyti atlyginimo dydį, skaičiuojama nuo 0,2 iki

¹⁶⁰ Notarų įkainių, kurie buvo teikiami Teisingumo ministerijai, nustatymo klausimus Prezidiumas svarstė ir priėmė dėl to nutarimus 2012 m. gegužės 3 d., 2012 m. birželio 28 d., 2014 m. gruodžio 18 d., 2015 m. kovo 19 d., 2015 m. liepos 23 d., 2015 m. rugpjūčio 27 d. bei 2015 m. rugsėjo 17 d. vykusiuose Prezidiumo posėdžiuose.

0,3 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 500 Lt už įmonės hipotekos sandorio patvirtinimas, tačiau Notarų rūmai nesutiko su tokiu atlyginimo dydžiu ir nurodė, jog atlyginimo dydis turėtų būti skaičiuojamas nuo 0,45 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt. Teisingumo ministras patvirtino Laikinųjų dydžių pakeitimą ir nustatė, kad užmokestis už minėto notarinio veiksmo atlikimą yra nuo 0,3 iki 0,4 procento nuo bendros įmonės vertės, bet ne mažiau kaip 100 Lt ir ne daugiau kaip 1 000 Lt. Tai reiškia, jog po Notarų rūmų siūlymo pakilo tiek maksimalaus užmokesčio dydis, tiek užmokesčio dydis, skaičiuojamais procentais nuo sandorio vertės(1 lentelė);

(270) Taigi, aplinkybė, jog Teisingumo ministerija koregavo (didino) notarų įkainius, atsižvelgdama į Notarų rūmų ir Notarų pasiūlymus, patvirtina, kad Notarų rūmų ir Notarų veiksmams buvo daroma įtaka visiems notarams nustatomiems įkainiams (ir įkainių intervalams).

(271) Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija pažymėjo, jog tais atvejais, kai profesinė asociacija turi teisę priimti sprendimus dėl profesijos veiklos reguliavimo, dažnai yra ribojama konkurencija, didinant naudą profesijos atstovams, tačiau neįvertinant pasekmių vartotojams. Taip pat atkreipiamas dėmesys, jog teisinių profesijų atstovų asociacijos turi didelę galią, kadangi jos yra mažos, gerai organizuotos, orientuotos į vieną tikslą, o jų asociacijoms priklauso visi tos profesijos atstovai, todėl profesinės asociacijos sėkmingai įgyvendina joms palankias priemones, nepaisydamos vartotojų interesų¹⁶¹. Tai patvirtina minėtos aplinkybės, jog Teisingumo ministerijai, nusiuntus derinti Laikinųjų dydžių pakeitimo projektus Notarų rūmams, siūlomi atlyginimo dydžiai už notarinių veiksmų atlikimą tam tikrais atvejais padidėjo daugiau nei 10 kartų.

(272) Atsižvelgiant į nurodytas aplinkybes, matyti, kad dėl Notariato įstatyme įtvirtintos nuostatos Notarų rūmai ir Notarai darė tiesioginę įtaką užmokesčio už notarinių veiksmų atlikimą dydį, o tai, kaip minėta (268)–(269) pastraipose, sąlygojo notarų atlyginimo dydžių padidėjimą. Tai rodo, jog toks teisinis reglamentavimas darė neigiamą įtaką vartotojų interesams. Dėl šios priežasties Konkurencijos taryba siūlo Lietuvos Respublikos Vyriausybei inicijuoti Notariato įstatymo 19 straipsnio pakeitimą, atsisakant privalomo užmokesčio už notarinių veiksmų atlikimą dydžių suderinimo su Notarų rūmais.

Vadovaudamasi Konkurencijos įstatymo 5 straipsniu, 18 straipsnio 1 dalies 8 punktu, 30 straipsnio 1 dalies 1 punktu, 35 straipsnio 1 dalies 1 ir 4 punktais, 36 straipsnio 1 dalimi, 37 straipsniu, Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalies a punktu, Tarybos Reglamento (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų Sutarties 81 ir 82 straipsniuose, įgyvendinimo 5 straipsniu, Baudų, skiriamų už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus, dydžio nustatymo tvarkos aprašu, patvirtintu Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. sausio 18 d. nutarimu Nr. 64,

Konkurencijos taryba n u t a r i a :

1. Pripažinti, kad Notarų rūmai ir Notarai M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I., priimdami išaiškinimus dėl notarų atlyginimo dydžio nustatymo, sudarė konkurenciją ribojantį susitarimą, kuriuo pažeidė Konkurencijos įstatymo 5 straipsnio 1 dalies 1 punkto ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnio 1 dalies a punkto reikalavimus.

2. Įpareigoti Notarų rūmus ir Notarus M. S., D. L.-B., S. Š., D. P., J. P., D. V., V. P. ir R. O. I. nutraukti šio nutarimo rezoliucinės dalies 1 punkte nurodytą Konkurencijos įstatymo ir Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo pažeidimą, jeigu jis vis dar yra tęsiamas.

3. Už šio nutarimo rezoliucinės dalies 1 punkte nurodytą pažeidimą skirti pinigines baudas:

¹⁶¹ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, *Competitive restrictions in legal professions*, prieiga per internetą <https://www.oecd.org/regreform/sectors/40080343.pdf>, 9 puslapis.

- 3.1. Notarų rūmams skirti 88 400 (aštuoniasdešimt aštuonių tūkstančių keturių šimtų) Eur baudą;
- 3.2. Notarui M. S. skirti 3 400 (trijų tūkstančių keturių šimtų) Eur baudą;
- 3.3. Notarei D. L.-B. 20 800 (dvidešimties tūkstančių aštuonių šimtų) Eur baudą;
- 3.4. Notarei S. Š. skirti 100 (vieno šimto) Eur baudą;
- 3.5. Notarui D. P. skirti 11 100 (vienuolikos tūkstančių šimto) Eur baudą;
- 3.6. Notarei J. P. skirti 5 200 (penkių tūkstančių dvejų šimtų) Eur baudą;
- 3.7. Notarei D. V. skirti 3 600 (trijų tūkstančių šešių šimtų) Eur baudą;
- 3.8. Notarei V. P. skirti 100 (vieno šimto) Eur baudą;
- 3.9. Notarei R. O. I. skirti 700 (septynių šimtų) Eur baudą.
4. Kreiptis į Lietuvos Respublikos Vyriausybę su siūlymu inicijuoti Notariato įstatymo 19 straipsnio pakeitimą.

Nutarimas per 20 dienų nuo jo paskelbimo Konkurencijos tarybos interneto svetainėje *www.kt.gov.lt* dienos gali būti skundžiamas Vilniaus apygardos administraciniam teismui.

Vadovaujantis Konkurencijos įstatymo 39 straipsniu, paskirta piniginė bauda per tris mėnesius nuo nutarimo paskelbimo Konkurencijos tarybos interneto svetainėje *www.kt.gov.lt* dienos turi būti sumokėta į biudžeto pajamų surenkamąją sąskaitą¹⁶² (įmokos kodas 6920, lėšų gavėjas Valstybinė mokesčių inspekcija prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, juridinio asmens kodas 188659752).

Per nurodytą terminą nesumokėjus baudos, skaičiuojamos Civilinio kodekso 6.210 straipsnio 2 dalyje nurodytos palūkanos.

Vadovaujantis Konkurencijos įstatymo 33 straipsnio 3 dalimi ir 39 straipsniu, skundo padavimas dėl Konkurencijos tarybos nutarimo, kuriuo už Konkurencijos įstatymo pažeidimą ūkio subjektui paskirta bauda, sustabdo baudos ir palūkanų priverstinį išieškojimą iki teismo sprendimo įsiteisėjimo dienos, tačiau nesustabdo palūkanų skaičiavimo.

Pirmininkas

Šarūnas Keserauskas

¹⁶² Nr. LT78 7290 0000 0013 0151 (AB „Citadele“ bankas); Nr. LT74 4010 0510 0132 4763 (AB DNB bankas); Nr. LT05 7044 0600 0788 7175 (AB SEB bankas); Nr. LT32 7180 0000 0014 1038 (AB Šiaulių bankas); Nr. LT74 7400 0000 0872 3870 (*Danske Bank A/S* Lietuvos filialas); Nr. LT12 2140 0300 0268 0220 (*Nordea Bank AB* Lietuvos skyrius); Nr. LT24 7300 0101 1239 4300 (AB „Swedbank“); LT42 7230 0000 0012 0025 (UAB Medicinos bankas).